Finanční gramotnost

pro druhý stupeň ZŠ

Lenka Mužíčková

Finanční gramotnost

pro druhý stupeň ZŠ

Ing. Lenka Mužíčková

Úvod

Finanční gramotnost? To zní, že to moc velká jízda nebude. No, nebude. Trochu matematiky, trochu zdravého rozumu, „pár“ pouček.

A co z toho? To, co se bude hodit každý den… Pobavíme se o tom, jak funguje svět peněz, jak s penězi hospodařit, aby nenastal průšvih, jak spořit nebo investovat, aby si člověk mohl plnit své reálné sny, zda si půjčovat a jak se pak o půjčku starat, jak mít přehled nad tím, že se peníze někde objeví a pak zase zmizí.

No, potěš! Přesně tak, bude mě těšit, když si každý najde, třeba i díky této knize, v životě rovnováhu, osobní i finanční!

Lenka Mužíčková, autorka

Obsah:

I. Bohatství, chudoba, kvalita života 5
II. Rozpočet a rozvaha 11
III. Finanční plánování 29
IV. Hotovostní peníze 35
V. Banka a bankovní účty 43
VI. Bezhotovostní peníze 51
VII. Finanční produkty 61
VIII. Ochrana spotřebitele 79
IX. Finanční riziko 87
X. Dárcovství a dobrovolnictví 95

Bohatství a chudoba, kvalita života

NADBYTEK, HMOTNÝ NEDOSTATEK, RADOST, STAROST, ŽIVOTNÍ MINIMUM

5

I. BOHATSTVÍ A CHUDOBA, KVALITA ŽIVOTA

BOHATSTVÍ A CHUDOBA

Bohatství a chudoba. To jsou pojmy související v dnešní době především s majetkem. Vyjadřují zcela protikladné postavení, ale přesto stojí v našem světě vedle sebe a jsou spolu spjaty.

Bohatství představuje nadbytek. V rovině materiální je to **nadbytek peněz**, **věcí**, zkrátka **všeho**, co jeho majiteli umožňuje žít příjemný život. Být bohatý znamená radosti – člověk si své bohatství může užívat bez nutnosti další práce, ale také starosti – správa majetku vyžaduje čas i paradoxně další peníze.

CHUDOBA

Chudoba je oproti tomu stav, kdy člověk **trpí hmotným nedostatkem**. Takový jedinec nemá základní podmínky pro důstojný život a uspokojení nejzákladnějších lidských potřeb. Trpí nedostatkem potravin, nezávadné pitné vody, ošacením, jeho situace s bydlením je špatná, nemá přístup k základní zdravotní péči a vzdělání. Jeho životní podmínky jsou v rozporu se základními lidskými právy.

Dnes nejpoužívanější klasifikace chudoby, vytvořená Světovou bankou, vychází z výše denních příjmů na osobu. V roce 2019 žilo podle jejich odhadů 689 milionů lidí ve stavu extrémní chudoby, tedy za méně než 1,90 amerického dolaru na den.

V posledních 25 letech chudoba na světě postupně klesala, v nejvíce postižených zemích se dařilo zvyšovat životní standard tak, aby si lidé mohli dovolit alespoň to základní. V roce 2020 se ale tento pokles bohužel zastavil a díky vzrůstajícím světovým konfliktům, klimatickým změnám a především covidu-19, opět počet extrémně chudých lidí začíná stoupat.

Za kolik žiješ ty? Spočítej, kolik tě stojí jeden den na světě...

Většina obyvatel střední Evropy nepatří ani do jedné z těchto skupin, nejsou tedy bohatí, ale zároveň netrpí nedostatkem základních prostředků k důstojnému životu. Je však také pravda, že velká část Evropanů by si přála svoji situaci změnit a mít více finančních prostředků na plnění svých snů a cílů. Někdo doufá, že se mu podaří vyhrát v loterii, jiný se snaží získat lépe placenou práci nebo se rozhodne podnikat. Mnoho lidí věří, že když si polepší s výší své výplaty, bude se mít finančně lépe. Někomu se to podaří, jinému se stane, že peníze, které vydělá, ihned utratí.

Je nutné si uvědomit, že finanční rozhodování člověka podstatně ovlivňuje jeho majetková situace.

Životní a existenční minimum

V rozvinutých státech se vlády **starají o své občany**, a proto jsou v zákonech stanoveny hranice, kdy se člověk dostává do **„hmotné nouze“**. Tedy do situace, že jeho příjmy nedosahují dostatečné výše, aby si zajistil základní potřeby, jako jídlo, pití nebo hygienické potřeby.

Životní minimum a existenční minimum *určují minimální příjem, který by měl člověk mít, aby si zajistil jídlo, pití a hygienické potřeby.*

Ministerstvo práce a sociálních věcí určí na každý rok výši životního minima. (V roce 2021 životní minimum např. 3 086 Kč na osobu na měsíc.) Pokud si tuto částku člověk není schopen vydělat, může požádat stát o pomoc.

Výše životního minima se také používá, když se např. stanovuje příspěvek na dítě u rozvedených rodičů nebo při stanovování výše exekuce.

?

Co se ti vybaví, když se řekne bohatství? Jsou to pro tebe jen peníze?

Souvisí spolu majetek a společenské postavení?

Co pro tebe znamená „kvalitní život“?

Zamysli se nad tím, co znamená kvalitní život. Pomohou ti následující obrázky.

- Pokud se přibližujeme k hranici chudoby (nejsme schopni si zajišťovat podle své vůle svoje základní záležitosti), je to pro nás stresující a v rozporu s kvalitním způsobem života.
- V protikladu k tomu bohatství, které není komplikováno strastmi, může znamenat bezstarostný život.
- Bezstarostný život ale není synonymem kvalitního života, může být spojený s nudou nebo prázdnotou. Je řada bohatých lidí, kteří jsou nešťastní, a mnoho lidí, kteří jsou sice majetkově podprůměrní, ale jsou šťastní.
- Ke kvalitnímu životu jako by patřilo i obstarávání svých věcí nebo věcí, které děláme pro ostatní i tam, kde by bylo možné „jen" užívat si svého majetku.
- Obecně vzato, trochu starostí lidem jistě neškodí, však když zrovna náhodou žádné nejsou, mají lidé tendenci si je vymyslet.

Kam směřuje tvoje představa o kvalitním životě?

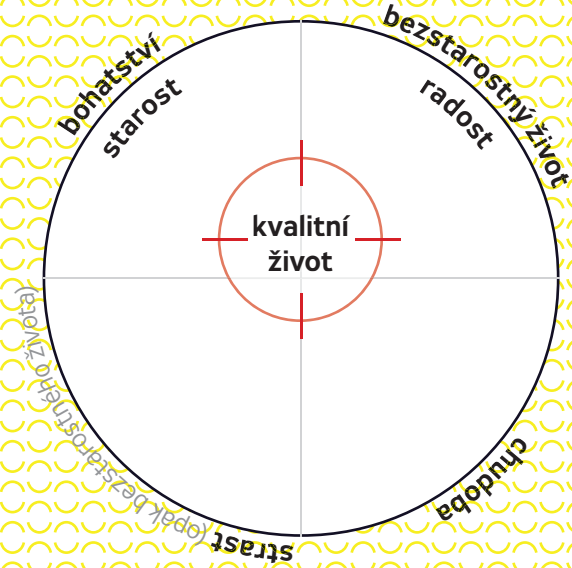

?

kvalitní život, bohatství, chudoba, hmotná nouze, životní a existenční minimum

POJMY

SHRNUTÍ

Bohatství představuje nadbytek. V rovině materiální je to nadbytek peněz, věcí, zkrátka všeho, co jeho majiteli umožňuje žít komfortní život. Chudoba je oproti tomu stav, kdy člověk trpí hmotným nedostatkem.

V rozvinutých státech jsou v rámci zákonů zavedeny další pojmy související se starostí státu o své občany. Jedná se o pojmy životní a existenční minimum, které vyjadřují, kdy se člověk dostává do „hmotné nouze" a má právo na jisté sociální dávky.

Člověk vede kvalitní život, pokud je naplněn radostí a nezažívá starosti spojené s obstaráváním základních životních potřeb.

Rozpočet a rozvaha

SESTAVENÍ ROZPOČTU – PŘÍJMY A VÝDAJE, VYROVNANOST ROZPOČTU – SROVNÁNÍ CELKOVÝCH PŘÍJMŮ A CELKOVÝCH VÝDAJŮ, OSOBNÍ ROZPOČET, ROZPOČET DOMÁCNOSTI, ROZVAHA – MAJETEK A DLUHY

II. ROZPOČET A ROZVAHA

ZODPOVĚDNOST

Každý by měl mít přehled o své finanční situaci. Ten, kdo si chce něco koupit, ten, kdo se chce vymanit z dluhů, i ten, kdo se chce pustit do podnikání... Aby člověk zjistil, jak je s penězi na tom, je nejjednodušší si sestavit rozpočet. Rozpočet umožňuje zjistit, zda příjmy, které máme, budou stačit na naše plánované výdaje. Rozvaha pak v celkovém přehledu ukáže, jaký je majetek domácnosti „očištěný" o dluhy.

1. ROZPOČET

Rozpočet je soupis příjmů a výdajů za určité období a jejich srovnání.

Příjmy – peníze získané / přijaté

Výdaje – peníze utracené / vydané

SMYSL ROZPOČTU

PROČ MÁ ROZPOČET SMYSL?

Díky rozpočtu získá člověk jasný přehled o své aktuální finanční situaci. Když vidí černé na bílém, kolik peněz ve skutečnosti přijímá a kolik vydává, přesně zjistí, jak si vede.

- Dokáže skutečně zaplatit vše potřebné?
- Zbydou v rozpočtu peníze na to, aby si člověk udělal radost?
- Neutrácí někdy zbytečně za věci, které nepotřebuje?

Sestavovat rozpočet má smysl pro kohokoliv. Velká rodina bude mít pravděpodobně ve svém rozpočtu více položek, než student žijící u rodičů nebo než senior žijící sám. Ale jak se říká, co se v mládí naučíš... Čím dříve se člověk naučí vycházet s penězi, tím více to později ocení.

Mnoho z těch, kteří si sestavili svůj první rozpočet, přiznává, že teprve tehdy si uvědomili, kolik peněz jim doslova „proteče mezi prsty".

?

ZKUS NYNÍ ODHADNOUT, KOLIK TÝDNĚ UTRATÍŠ. POKUD MÁŠ TRPĚLIVOST, TAK SI CELÝ NÁSLEDUJÍCÍ TÝDEN SVÉ VÝDAJE ZAPISUJ A POROVNEJ JE SE SVÝM ODHADEM.

Přehled příjmů a výdajů

Samotnému sestavení rozpočtu předchází **tzv. přehled příjmů a výdajů**.

PŘEHLED – UKÁZKA

PŘÍJMY (za měsíc)	
kapesné	500 Kč
výplata – výpomoc u rodičů v práci	450 Kč

VÝDAJE (za měsíc)	
svačiny	480 Kč
skautský víkend – lístek na vlak, suvenýr	138 Kč
předplatné – online hra	200 Kč

JAK SI UDĚLAT PŘEHLED

Sestavení přehledu není nikterak složité. Postačí obyčejný papír, tužka a případně kalkulačka. A také chvilka času. Na papír je potřeba **vyznačit dvě kolonky – příjmy a výdaje**. Pak se **do jednotlivých kolonek vypíšou všechny položky za předem stanovenou dobu**. „Stanovenou dobou" může být týden, měsíc apod. Její délka se odvíjí nejčastěji od toho, jak často dotyčný dostává výplatu, případně kapesné.

Sestavení rozpočtu

Od vytvoření přehledu příjmů a výdajů je pak jen krůček k samotnému rozpočtu. Na základě předchozí tabulky se příjmy a výdaje v příslušných sloupcích sečtou – získáme **celkové příjmy** a **celkové výdaje** za stanovené období. **Obě celkové částky** se nakonec porovnají.

PŘÍJMY (za měsíc)	
kapesné	500 Kč
výplata	450 Kč
SOUČET	**950 Kč**

VÝDAJE (za měsíc)	
svačiny	480 Kč
skautský víkend	138 Kč
předplatné	200 Kč
SOUČET	**818 Kč**

Rozpočty mohou být **osobní**, **rodiny/domácnosti**, **podniku i státu**. Množství položek příjmů a výdajů v takových rozpočtech se bude samozřejmě lišit, ale cíl je vždy stejný - **porovnat příjmy a výdaje a zajistit správné hospodaření**.

Vyrovnaný, přebytkový a schodkový rozpočet

Pokud jsou příjmy na stejné úrovni jako výdaje, je **rozpočet vyrovnaný**.

příjmy = výdaje

Pokud jsou příjmy vyšší než výdaje, vzniká **přebytek** rozpočtu, tzn., že **spoříme/ tvoříme rezervy.**

příjmy > výdaje

Pokud jsou příjmy menší než výdaje, vzniká **schodek** rozpočtu, tzn., že **se dostáváme do dluhů.**

příjmy < výdaje

PŘEBYTEK A REZERVA

Nejlepším typem rozpočtu je **rozpočet přebytkový**. Člověk má celkové vyšší příjmy než výdaje za období a může tedy tvořit **rezervy**. Nemusí se bát, že, pokud by přišel o část příjmů, nebo naopak měl nečekaný výdaj, dostane se do finančních potíží. **Rezerva mu pomůže nepříjemné období jednoduše překonat.**

VYROVNANÝ ROZPOČET

Vyrovnaný rozpočet je také v pořádku, ale z dlouhodobého hlediska to není žádná „pecka". Při vyrovnaném hospodaření člověk nespoří peníze na horší časy, a tak nenadálé výdaje či pokles příjmů způsobí okamžitě zadlužení. **Z vyrovnaného hospodaření by tedy člověk měl mít za cíl dostat se k hospodaření přebytkovému.**

DLUHY A JAK JE VYŘEŠIT

Schodkový rozpočet, kdy výdaje převyšují příjmy ve sledovaném období, je **nežádoucí**. Člověk by se měl v takovém případě velmi rychle zamyslet nad svou situací a snažit se zajistit si

1. **zvýšení příjmů** – najít si brigádu, zvýšit úvazek v práci, hledat lépe placenou práci, pokud možno něco pronajmout, nebo
2. **snížení výdajů** – omezit nákupy, které nejsou nutné (za oblečení, telekomunikace, hýčkání domácího mazlíčka, luxusní jídlo nebo kosmetiku, trávení volného času).

Půjčovat si není řešením pro schodkový rozpočet. Z půjček se platí úroky a ty způsobí v budoucnu ještě větší díru do rozpočtu. Půjčky jsou krátkodobým, ale neefektivním řešením neblahé finanční situace.

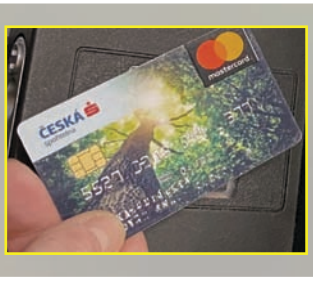

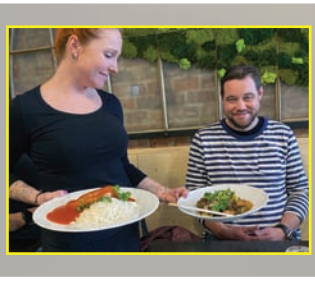

Rozpočet z hlediska času

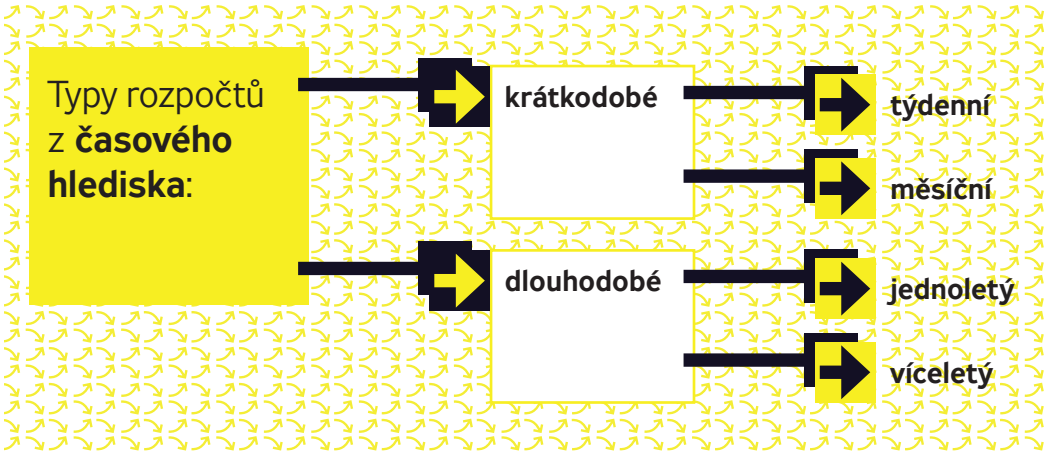

Krátkodobé rozpočty – týdenní využijí zejména žáci a studenti, kteří dostávají kapesné od rodičů. Krátkodobý rozpočet však využijeme také při jiných příležitostech, například při plánování výletu nebo dovolené.

Nejčastějším typem rozpočtu z časového hlediska je rozpočet měsíční, který se odvíjí ze zvyklosti měsíčních plateb – výplata, nájemné, telekomunikační služby se zúčtovávají měsíčně.

Dlouhodobé rozpočty se vztahují zejména na rodinné rozpočty, víceletý rozpočet využije například manželský pár, který si zažádá u banky o větší půjčku na bydlení, nebo také začínající podnikatel. V těchto případech je nezbytné propočítat své příjmy a výdaje v delším časovém horizontu.

2. OSOBNÍ ROZPOČET

Osobní rozpočet je rozpočet **jednoho člověka (osoby)**, ve kterém se porovnává součet příjmů a součet výdajů za nějaké období (týden, měsíc, rok).

Příklady osobního rozpočtu

PŘÍKLAD 1

PŘÍKLAD HANKA

Hanka studuje čtvrtým rokem na střední škole. Od rodičů dostává jednou za měsíc kapesné 2 000 Kč. Kromě toho chodí dvakrát týdně (o víkendu) pomáhat do rychlého občerstvení. Pracuje vždy 4 hodiny a za jednu hodinu dostává výplatu 120 Kč.

PŘÍJMY	
kapesné	2 000 Kč
peníze z brigády: 2x týdně x 4 hodiny x 4 týdny	3 840 Kč
celkem	**5 840 Kč**

Jednou týdně chodí Hanka s kamarády do kina nebo na koncert. Za vstupenku a občerstvení utratí průměrně 250 Kč. Z peněz, které dostane od rodičů, a také z těch, které si přivydělá, zaplatí měsíčně za městskou hromadnou dopravu 150 Kč a účet za mobilní telefon činí obvykle 400 Kč. Za drogerii a kosmetiku utratí Hanka kolem 350 Kč měsíčně. O víkendu se učí jezdit na koni, za lekce platí měsíčně 2 000 Kč.

VÝDAJE	
mobilní telefon	400 Kč
městská doprava	150 Kč
kino, koncert	250 Kč x 4 = 1 000 Kč
drogerie, kosmetika	350 Kč
jízdy na koni	2 000 Kč
celkem	**3 900 Kč**

PŘÍJMY	**5 840 Kč**
VÝDAJE	**3 900 Kč**
ROZDÍL (= příjmy – výdaje)	**1 940 Kč**

Hančiny pravidelné příjmy činí 5 840 Kč, výdaje 3 900 Kč. Každý měsíc jí tedy určitá částka přebývá. Tyto peníze si Hanka dává stranou. 1 500 Kč si odkládá, protože si spoří na letní jazykový pobyt v Anglii. Zbytek si ponechává jako rezervu na neočekávané výdaje.

***Rezerva** – částka, kterou si člověk odkládá na neočekávané výdaje, například koupi ztracené učebnice, opravu mobilu nebo dárku pro kamaráda apod.*

V Hančině rozpočtu jsou příjmy větší než výdaje, což je samozřejmě vždy ta lepší varianta.

Hanka je finančně gramotné děvče. Má svou finanční budoucnost rozumně naplánovanou. Ne vždy a ne u každého tomu tak je. Což neznamená, že ten, kdo s penězi nevychází zrovna nejlépe, by si rozpočet dělat neměl. Právě naopak! Pro toho, kdo žije, jak se říká „od výplaty k výplatě" či v našem případě „od kapesného ke kapesnému", nebo má dluhy, je vytvoření rozpočtu tím prvním důležitým krokem, který musí učinit.

PŘÍKLAD 2

PŘÍKLAD ZUZANA

Zuzana je v devátém ročníku základní školy. Od rodičů dostává každý měsíc kapesné ve výši 800 Kč. Má také babičku, která jí měsíčně přispívá 200 Kč. Zuzana peníze utratí většinou během prvních dvou týdnů (viz tabulka níže) a další týdny pak živoří nebo si půjčuje peníze od kamarádů. Své dluhy splácí z dalšího kapesného.

PŘÍJMY	
kapesné	800 Kč
příspěvek od babičky	200 Kč
celkem	**1 000 Kč**

VÝDAJE	
vrácení půjček z minulého měsíce: Adam 200 Kč, Martina 150 Kč	350 Kč
občerstvení	400 Kč
nehty/kosmetika	250 Kč
dárky pro kamarádky	150 Kč
knihy	300 Kč
celkem	**1 450 Kč**

PŘÍJMY	**1 000 Kč**
VÝDAJE	**1 450 Kč**
ROZDÍL (= příjmy – výdaje)	**– 450 Kč**
nová půjčka na krytí rozdílu (deficitu) – Aleš	**450 Kč**

Zuzana tedy utratí 1 100 Kč za drobnosti a za věci, které by ve skutečnosti mohla lépe uvážit. Zaplatí sice dluhy z minulého měsíce, ale ihned si vytvoří nové (viz dluh u Aleše 450 Kč). Je to tedy spíše příklad finančního neplánování. Rozpočet může Zuzaně pomoci uvědomit si, kolik peněz jí vlastně „proteče mezi prsty", aniž by si za ně pořídila například dlouho plánované nové struny na kytaru.

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

1) Jaký má rozpočet z hlediska vyrovnanosti Hanka?

2) Jaký má rozpočet z hlediska vyrovnanosti Zuzana?

3) Co poradit Zuzaně, aby byl její rozpočet alespoň vyrovnaný? Navrhněte rozumná a konkrétní řešení – jak které položky v rozpočtu upravit.

4) Může být vyrovnaný rozpočet z nějakého hlediska rizikový?

5) Co udělá finančně gramotný člověk s přebytkem vzniklým z rozumného hospodaření?

TIP

Rozpočet je dobré si vytvořit vždy na určitou dobu, nejčastěji podle toho, jak časté jsou příjmy. Z toho důvodu si většina lidí vytváří rozpočet na období jednoho měsíce. Pokud ale někdo dostává kapesné například jednou týdně či jednou za čtrnáct dní, může si sestavit rozpočet na tuto kratší dobu.

Jednorázové příjmy a výdaje

Do rozpočtu se nezahrnují položky, které nejsou pravidelné a předvídatelné, ať už se jedná o příjmy nebo výdaje.

Příkladem **jednorázového příjmu** může být finanční dárek k narozeninám nebo také ocenění za umístění v soutěži.

Mezi **jednorázové výdaje** řadíme například jednorázovou koupi, nečekaný výdaj za opravu auta apod.

PŘÍKLAD 1

JEDNORÁZOVÉ VÝDAJE

Pro Hanku představují jednorázové výdaje peníze, které souvisí s její zálibou v jízdě na koních. Čas od času si musí pořídit část jezdeckého vybavení, například nové boty či přilbu. S těmito výdaji se v rozpočtu nepočítá – platí se z finanční rezervy.

PŘÍKLAD 2

JEDNORÁZOVÉ PŘÍJMY

Jednorázový příjem si ukážeme v rozpočtu Zuzany – nedávno prodala nové tričko – nevhodný dárek od kamarádky – a zlepšila tak trochu svou finanční situaci, splatila dluhy za daný měsíc a nevytvořila jiné.

RODINNÝ ROZPOČET – ROZPOČET DOMÁCNOSTI

3.

Rodinný rozpočet je **soupis a srovnání všech příjmů a výdajů, které je rodina schopna naplánovat a předvídat**. Rozpočet se tvoří tak, že shrneme všechny příjmy a všechny výdaje (můžeme je i rozdělit do podkategorií) a určíme, zda příjmy rodiny jsou dostatečně vysoké, aby pokryly její výdaje.

Za rodinu považujeme **všechny členy**, kteří žijí **ve společné domácnosti**. Může to být dvoučlenná rodina (mladý bezdětný pár, dva senioři, rodič a dítě, prarodič-vnouče atd.), tří- i několikačlenná rodina (např. prarodiče, rodiče a děti v jednom domě).

VÝDAJE	
Bydlení	
nájemné, splátka hypotéky	
stavební spoření	
elektřina	
plyn	
vodné, stočné	
odpad	
TV, rozhlas	
internet	
telefony	
potřeby pro domácnost (nářadí, čisticí prostředky)	
různé opravy	
Jídlo	
potraviny	
školní jídelna	
zaměstnanecká kantýna	
restaurace aj.	
Doprava	
MHD, meziměstská doprava	
automobil	
pohonné hmoty	
pojištění automobilu	
jiné (dálniční známka, opravy)	
Děti	
kapesné	

Příklad členění příjmů a výdajů rozpočtu (zdroj: www.psfv.cz, upraveno)

zájmové kroužky	
hračky, školní potřeby	
Osobní péče	
lékař	
oblečení	
hygienické potřeby	
kadeřník, holič	
jiné (čistírna)	
Zábava	
zájmové kluby	
divadlo, kino, koncerty, knihovna	
sport	
cigarety, alkohol	
Zvířata	
krmení	
veterinář a kosmetické služby	
Pojištění	
dům, byt	
jiná nemovitost	
životní pojištění, penzijní připojištění aj.	
Spoření	
stavební spoření	
běžné úspory	
Půjčky	
splátky půjček, leasing, úroky	
výdaje celkem	

PŘÍJMY	
příjmy ze zaměstnání	
příjmy z podnikání	
příjmy z pronájmu	
ostatní příjmy (sociální dávky, dávky v mateřství, v nezaměstnanosti, při nemoci, důchody atd.)	
investice, úroky ze spoření	
příjmy celkem	

ROZDÍL (= příjmy – výdaje)	

PŘÍKLAD 3

PŘÍKLAD RODINA MACOURKOVÝCH

Příklad rodinného rozpočtu si uvedeme na rodině Macourkových. Pan Macourek pracuje jako řidič z povolání, paní Macourková je fyzioterapeutka. Kromě toho si paní Macourková pravidelně přivydělává prodejem bio kosmetiky.

MĚSÍČNÍ PŘÍJMY	
mzda pan Macourek	35 000 Kč
mzda paní Macourková	24 000 Kč
prodej kosmetiky	10 000 Kč
celkem	**69 000 Kč**

Macourkovi bydlí v bytě, který si pořídili na hypotéku a nyní ji splácejí. Mají syna Martina, který chodí do třetí třídy. Martin chodí dvakrát týdně na trénink softbalu a je členem skauta.

MĚSÍČNÍ VÝDAJE	
hypotéka	18 000 Kč
provoz domácnosti, energie	7 500 Kč
doprava, vč. benzinu	6 000 Kč
jídlo	9 200 Kč
drogerie a kosmetika, kadeřník	2 600 Kč
lékař	2 500 Kč
oblečení a boty	5 000 Kč
poplatky za telefon, internet, TV	2 400 Kč
trénink softbalu	800 Kč
pojištění – domácnost, auto, životní	2 500 Kč
spoření	3 000 Kč
skautské výpravy	1 500 Kč
volný čas	4 000 Kč
celkem	**65 000 Kč**

Rodina Macourkova má větší příjmy než výdaje. Přebytek činí 4 000 Kč. Přebytek si Macourkovi ponechávají jako rezervu na jednorázové výdaje (opravy porouchaných spotřebičů, dovolenou atd.).

PŘÍJMY	**69 000 Kč**
VÝDAJE	**65 000 Kč**
ROZDÍL (= příjmy – výdaje)	**4 000 Kč**

Rozpočet rodiny Macourkových je přebytkový.

Princip plánování a srovnávání příjmů a výdajů v rodinném rozpočtu je stejný, jako u osobního rozpočtu. Macourkovým se daří a jsou zodpovědní – jejich rozpočet je přebytkový. Mohou tedy spořit a budou **připraveni na případné nemilé odchylky v jejich finanční situaci**.

Příjmy v rodinném rozpočtu

Celkové příjmy jsou součtem všech příjmů za určitou dobu, nejčastěji za měsíc.

Do celkových příjmů patří:

- **příjmy ze zaměstnání a podnikání:** mzda, honorář, odměna, podíl na zisku aj.
- **dávky z fondu sociálního zabezpečení**: nemocenská, dávky v těhotenství a mateřství, dávky v nezaměstnanosti, starobní, invalidní a pozůstalostní důchody
- **ostatní sociální dávky:** přídavky na dítě, příspěvek na bydlení aj.
- **příjmy z majetku a investic:** úroky z vkladů, příjmy z pronájmu aj.

Příjmy mohou být:

- **pravidelné** – každý měsíc ve stejné výši (např. výplata, sociální dávka)
- **nepravidelné** – každý měsíc, ale částka není vždy stejná (např. brigáda, odměna)

Výdaje v rodinném rozpočtu

V rodinném rozpočtu se vyskytují **tři hlavní typy výdajů**:

- **fixní**
- **kontrolovatelné**
- **příležitostné**

TŘI HLAVNÍ TYPY VÝDAJŮ

FIXNÍ VÝDAJE

– výdaje, které jsou **pravidelné** a jejichž **výše se nemění**. Mezi fixní výdaje domácnosti patří obvykle výdaje na:

- **bydlení:** nájemné, poplatky za odvoz odpadu aj.
- **údržbu:** např. příspěvky do fondu oprav

- **pojištění:** životní a neživotní (např. majetku, odpovědnosti)
- **daně:** z příjmu, nemovitostí, místní poplatky aj.
- **ostatní:** doprava, obědy v zaměstnanecké / školní jídelně aj.
- **spoření a splátky půjček:** stavební spoření, důchodové připojištění, hypotéka, úvěr, leasing aj.

KONTROLOVATELNÉ VÝDAJE

– výdaje, které jsou nutné pro chod domácnosti a zajištění každodenního života. Zpravidla jsou **pravidelné**, ale **jejich výše se může měnit**. Patří sem:

- výdaje na potraviny, drogistické zboží, léky, pohonné hmoty aj.
- Výdaje za elektřinu, teplo, vodu
- výdaje za komunikační služby (poplatky mobilním operátorům, internet)
- výdaje za oblečení
- výdaje na sport, kulturu, noviny a časopisy apod.

PŘÍLEŽITOSTNÉ VÝDAJE

– výdaje, které **nejsou pravidelné**, ale jsou předvídatelné. Jejich **výše se mění**:

- výdaje na dovolenou
- výdaje na úpravy v domě / bytě, vč. obnovy zařízení, na údržbu automobilu aj.
- výdaje na dárky a rodinné oslavy

PŘEDPOKLAD A SKUTEČNOST

Vraťme se k rozpočtu Macourkových. Pokud by se paní Macourkové nepodařilo prodat kosmetiku se ziskem 10 000 Kč, ale třeba jen 3 000 Kč...

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

6) Co by se stalo s rodinným rozpočtem? Jaký by byl – stále přebytkový?

7) Co by příslušný měsíc měla rodina podniknout?

8) Co kdyby se situace opakovala i v dalších měsících, zisk z prodeje kosmetiky by byl nižší než 5 000 Kč?

V rozpočtu Macourkových najdeme pravidelné a nepravidelné příjmy a fixní a kontrolované výdaje. Příležitostné výdaje u Macourkových nenajdeme proto, že uvedený příklad rozpočtu je měsíční.

Třetí typ výdajů, výdaje příležitostné, hraje velkou roli při dlouhodobějším finančním plánování. Proto se doporučuje, aby si každá domácnost vedla nejenom rozpočet měsíční, ale také roční.

Proč je potřeba mít přehled o tak dlouhém období?

?

TIP

Pro rodinný rozpočet platí také to, že členové rodiny by si měli nejen zapisovat své příjmy a výdaje, ale také uchovávat doklady k jednotlivým položkám, například výplatní pásky, účtenky, faktury atd., které jsou důležité při případných reklamacích. U některých je povinnost uchovávat je pro případ kontroly (např. finančních úřadů) stanovena zákonem.

Roční rodinný rozpočet

Roční rozpočet zahrnuje obvykle kromě pravidelných výdajů, které bývají stejné jako v měsíčním rozpočtu, také položky, jejichž výše se mění. Pokud se například v domácnosti topí plynem, bude účet za plyn mnohem vyšší v zimních měsících než v letních. A zase naopak, plánuje-li rodina letní dovolenou u moře, bude to pro její členy znamenat výdaj navíc oproti zimním měsícům.

Roční rozpočet vypadá poněkud složitěji. Jsou v něm zapsány předpokládané příjmy a výdaje po jednotlivých měsících.

Při sestavování ročního rozpočtu je nutné si naplánovat **rezervu**. Ta se totiž může hodit nejen v případě nečekaných výdajů (porucha auta a následná oprava apod.), ale také v situacích, kdy například jeden z rodičů náhle onemocní a zůstane delší dobu doma a bude mít nižší plat (tedy nižší příjem).

U ročního rozpočtu je potřeba myslet také na to, že ceny za zboží i za služby (plyn, elektřina, benzin) se během roku mohou měnit.

TIP

Doporučuje se, aby člověk měl vytvořenou rezervu ve výši alespoň tří měsíčních platů pro případ nepříznivých životních situací.

ROZVAHA DOMÁCNOSTI

4.

Zatímco **rozpočet** udává informaci o **průběžném stavu rodinných financí**, **rozvaha** zajistí **celkový přehled**. V rozvaze se **porovnává majetek domácnosti** a její **dluhy**. **Cílem sestavení rozvahy je zjistit**, zda je **majetek** domácnosti **zajištěný vlastními penězi**, nebo zda je **domácnost zadlužená** a její majetek je krytý cizími penězi.

Čistý majetek domácnosti = majetek – dluhy

Sestavení rozvahy

MAJETEK

Všechno, co **domácnost vlastní** – byt, dům, pozemek, auto, zařízení domácnosti, peníze hotovostní i na účtech, se nazývá majetek. Při sestavování rozvahy se **hodnota majetku udává v tržní ceně** (za kolik by se majetek aktuálně prodal).

DLUHY

Půjčky, které musí **domácnost splatit**.

Při sestavování rozvahy se začíná soupisem majetku a závazků s příslušnými částkami. Po sestavení přehledu se obě kategorie porovnají. Pokud je tržní hodnota majetku vyšší než dluhy, je domácnost v dobré finanční situaci a svůj majetek má zajištěný vlastními penězi. Pokud je tržní hodnota majetku nižší než dluhy, je domácnost zadlužená. Znamená to, že všechen její majetek kryjí cizí peníze.

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD LACINOVI

Lacinovi jsou mladý pár lékařů, který si nově zařídil svou vlastní zubní ordinaci. Na zařízení kanceláře si vzali půjčku 800 000 Kč. Dále mají Lacinovi nedoplatek na elektřině za loňský rok 14 000 Kč.

Lacinovi bydlí v pronajatém bytě, kde mají svůj nábytek a vybavení za cca 340 000 Kč. Dále vlastní malou chatu v tržní ceně za 250 000 Kč a autokaravan v tržní ceně za 470 000 Kč. V bance mají na účtech celkem 63 000 Kč.

MAJETEK LACINOVÝCH		DLUHY LACINOVÝCH	
nábytek a vybavení	340 000 Kč	půjčka ordinace	800 000 Kč
chata	250 000 Kč	dluh elektřina	14 000 Kč
autokaravan	470 000 Kč		
peníze na účtech	63 000 Kč		
celkem	**1 123 000 Kč**	**celkem**	**814 000 Kč**

Čistý majetek = majetek – dluhy = 1 123 000 Kč – 814 000 Kč = 309 000 Kč

Čistý majetek Novotných je 309 000 Kč. Lacinovi jsou schopni splatit své dluhy, kdyby prodali část svého majetku.

POJMY

osobní rozpočet, rodinný rozpočet, příjmy (pravidelné/nepravidelné), výdaje (fixní, kontrolovatelné, příležitostné), vyrovnaný rozpočet, přebytkový rozpočet, schodkový rozpočet, finanční rezerva, rozvaha, majetek, dluhy

SHRNUTÍ

Rozpočet je souhrnem a porovnáním příjmů a výdajů za určité časové období. Díky rozpočtu člověk zjistí, odkud peníze přicházejí, kam jdou a jak si aktuálně vede.

— Aby byl člověk v dobré finanční situaci, měly by být příjmy v jeho rozpočtu alespoň ve stejné výši jako výdaje. Pak je rozpočet vyrovnaný.

— Pokud příjmy převyšují výdaje, vzniká přebytek rozpočtu, tedy spoříme či vytváříme rezervy.

— V opačném případě, kdy jsou výdaje vyšší než příjmy, vzniká schodek rozpočtu a dostáváme se do dluhů.

— Pokud má člověk nebo rodina schodkový rozpočet, je důležité co nejdříve promyslet změnu – jak začít snižovat kontrolované a příležitostné výdaje nebo zvyšovat příjmy. Půjčka schodkový rozpočet nevyřeší, jen ho do budoucna více zatíží.

— Vždy je potřeba počítat s neočekávanými výdaji a vytvářet si rezervu.

— V rozvaze se porovnává majetek domácnosti a její dluhy. Cílem sestavení rozvahy je zjistit, zda je majetek domácnosti zajištěný vlastními penězi, nebo zda je domácnost zadlužená.

ODPOVĚDI NA OTÁZKY V TEXTU:

1. Hanka má přebytkový rozpočet. ZE STRANY 18
2. Zuzana má schodkový rozpočet.
3. Zuzana by měla zvýšit své příjmy nebo snížit své výdaje. Může jít na brigádu nebo se zamyslet nad nutností a výší výdajů za kosmetiku/nehty nebo za dárky pro kamarádky.
4. Riziko vyrovnaného rozpočtu spočívá v tom, že když má člověk nečekaný výdaj (např. oprava rozbitých hodinek, mobilu...) nebo naopak nečekaný výpadek příjmu (nemůže jít kvůli nemoci na brigádu) a nemá žádnou finanční rezervu, stane se z vyrovnaného rozpočtu rázem rozpočet schodkový. To znamená dluhy.
5. Bude tvořit rezervy na „horší časy" nebo peníze výhodně investuje.
6. Rodinný rozpočet by byl rázem schodkový. ZE STRANY 23
7. Macourkovi by měli použít rezervu z minulých měsíců na dorovnání rozpočtu.
8. Pokud by se zdálo, že se situace bude opakovat, měli by Macourkovi začít přemýšlet o **snížení kontrolovaných výdajů** – např. **výdajů na dopravu** (více jezdit hromadnou dopravou než autem, pokud to situace dovoluje), **výdajů na jídlo** (kupovat takové množství jídla, které se beze zbytků spotřebuje/přemýšlet o využití zbytků, srovnávat cenu a kvalitu potravin u různých prodejců), **výdajů na kosmetiku** – zvážit nezbytnost a frekvenci návštěv, **výdajů na oblečení a boty** (srovnávat cenu, nakupovat ve slevách, v second handu), **výdajů za telekomunikace** (prověřit různé mobilní operátory, poskytovatele internetu), **výdajů za volný čas** (zvážit nezbytnost – co lze omezit).

TAVBA POVOLENA

Finanční plánování

JAK SI SESTAVIT FINANČNÍ PLÁN – CÍL A REALIZACE, TVORBA REZERV, HOSPODAŘENÍ S MAJETKEM – OSOBNÍ AKTIVA A OSOBNÍ PASIVA

Jak rozumně zacházet s penězi je kromě dobrého aktuálního přehledu do velké míry i otázkou plánování. Většina lidí, kteří mají dostatek finančních prostředků, by potvrdila, že za jejich úspěchem se neskrývá výhra v loterii či nečekané dědictví, ale především znalost, jak s penězi zacházet. Obvykle se totiž naučili finančně plánovat a své plány dodržovat, namísto toho, aby podléhali nákupním horečkám a neuváženým investicím.

1. CO JE FINANČNÍ PLÁN A JAK HO SESTAVIT

Ať už si chce člověk splnit jakýkoliv svůj sen, například zaplatit tábor, koupit stroj na limonádu, studovat školu, navštěvovat jazykový kurz, jet na hezkou dovolenou nebo si koupit nový mobil, vždy by si měl nejprve vytvořit reálný plán. Takovému plánu se říká finanční a sestává z několika jednoduchých kroků:

Kroky finančního plánu

*1. **Znát svoji finanční situaci:** znát svoji situaci znamená vytvořit si rozpočet, průběžný stav svých peněz (viz kapitola II).*

*2. **Stanovit si cíle:** stanovené cíle by měly být reálné. V každé etapě života má člověk obvykle trochu jiné životní cíle. Ty závisí nejen na věku, ale odvíjejí se také podle zájmů, životního standardu a dalších okolností.*

*3. **Najít způsob, jak finance získat.***

FINANČNÍ PLÁN TOMÁŠE A GABRIELY:

PŘÍKLAD TOMÁŠ A GABRIELA

Mladý pár Gabriela a Tomáš bydlí ve dvoupatrovém domě, který si pořídili na hypotéku. Gabriela pracuje jako asistentka v bance, Tomáš jako učitel. Děti zatím nemají, **v budoucnu** by však rádi jedno **dítě** měli. **Do dvou let** si chtějí pořídit nové **auto**. Díky tomu, že mají **přebytkový rozpočet**, mohou **vytvářet rezervy**. Na spořicím účtu mají nyní **153 000 Kč**.

Cíle Tomáše a Gabriely:

1. pořídit si nové auto (do 2 let)

2. připravit se na založení rodiny (do 3 let)

CÍL 1

FINANČNÍ PLÁN – **CÍL 1: NÁKUP AUTA**

— Pořizovací cena ojetého auta: 200 000 Kč

— Úspory na účtu: 153 000 Kč

— Nutno dospořit: 200 000 Kč - 153 000 Kč = 47 000 Kč

ROZPOČET CÍL 1

ROZPOČET DOMÁCNOSTI GABRIELY A TOMÁŠE	
PŘÍJMY	
mzda Gabriela	20 500 Kč
mzda Tomáš	30 000 Kč
příjmy celkem	**50 500 Kč**
VÝDAJE	
hypotéka	15 000 Kč
provoz domácnosti	6 500 Kč
jídlo, vč. návštěv restaurací	9 000 Kč
Gabriela oblečení	2 000 Kč
Tomáš oblečení	1 000 Kč
doprava MHD Gabriela	290 Kč
provoz automobilu	3 500 Kč
zábava, sport, kosmetika Gabriela	3 000 Kč
zábava, sport Tomáš	2 000 Kč
mobil Gabriela + Tomáš	850 Kč
internet, TV, předplacené programy a rozhlasové poplatky	1 400 Kč
výdaje celkem	**44 540 Kč**
ROZDÍL (= příjmy – výdaje)	**5 960 Kč**

Přebytek rozpočtu domácnosti Gabriely a Tomáše činí v současné době 5 960 Kč.

Gabriela s Tomášem se domluvili, že budou na auto spořit 3 000 Kč měsíčně. Zbylý přebytek rozpočtu si ponechají jako rezervu na neočekávané výdaje. Za jak dlouho naspoří pár potřebnou částku 47 000 Kč?

47 000 Kč / 3000 Kč = 15,7 měsíců

Gabriela s Tomášem naspoří potřebnou částku za rok a čtyři měsíce. Jejich životní plány se setkaly s těmi finančními.

FINANČNÍ PLÁN – **CÍL 2: ZALOŽENÍ RODINY**

CÍL 2

Do tří let by chtěli Tomáš s Gabrielou založit rodinu. Až situace skutečně nastane, budou muset upravit svůj rozpočet. Jejich příjmy se výrazně sníží a naopak zřejmě vzrostou jejich výdaje. Aby situaci „ustáli“, budou muset učinit jedno z rozpočtových opatření:

- **Zvýšit příjmy domácnosti:** I když Gabriela bude od státu dostávat dávky v mateřství, nepokryjí tyto výpadek celého jejího příjmu. Tomáš si tedy například může najít přivýdělek nebo hledat lépe placenou práci. Gábina také může počítat s tím, že si brigádně bude během mateřské a rodičovské dovolené přivydělávat.

- **Snížit výdaje domácnosti:** například omezit chození do restaurací a vařit jídlo doma, nenakupovat tak často oblečení a kosmetiku, srovnávat cenu a kvalitu a nakupovat s rozmyslem ve slevách a akcích, najít si neplacené koníčky a snížit výdaje za volný čas.
- **Vytvořit z osobního pasiva aktivum (viz další podkapitola).**

Nejúčinnější samozřejmě bude, pokud se tomuto páru podaří zapojit do svého finančního plánování všechny tři možnosti. První dvě jsou vcelku srozumitelné. Třetí vyžaduje poněkud nový pohled na majetek rodiny a hospodaření s ním.

Upravený rozpočet páru by mohl po narození potomka vypadat například takto:

ROZPOČET CÍL 2

PŘÍJMY	
dávky v mateřství Gabriela	12 500 Kč
mzda Tomáš	30 000 Kč
brigáda Gabriela (hlídání dětí)	3 000 Kč
příjmy celkem	**45 500 Kč**

VÝDAJE	
hypotéka	15 000 Kč
provoz domácnosti	7 500 Kč
jídlo, vč. návštěv restaurací	6 000 Kč
Gabriela a Tomáš oblečení	1 000 Kč
dítě oblečení	1 500 Kč
provoz automobilu	4 500 Kč
zábava, sport, kosmetika Gabriela	1 500 Kč
drogerie, pleny, výživa dítě	2 500 Kč
zábava, sport Tomáš	2 000 Kč
mobil Gabriela + Tomáš	850 Kč
internet, TV, předplacené programy a rozhlasové poplatky	1 400 Kč
výdaje celkem	**43 750 Kč**

ROZDÍL (= příjmy – výdaje)	**1 750 Kč**

Tomáš s Gabrielou budou mít i nadále přebytkový rozpočet, finanční plán se tedy opět daří plnit. Rezerva, kterou budou tvořit, již ale nebude tak veliká. Pokud budou chtít kupř. uspořit na dovolenou, měli by svůj rozpočet ještě zkusit upravit, aby tvořili vyšší přebytek.

MAJETEK PŘI FINANČNÍM PLÁNOVÁNÍ

2.

***Aktiva** – majetek, který přináší příjmy.*

***Pasiva** – majetek, který vytváří výdaje.*

Osobní aktiva

Do této skupiny zařazujeme věci, které člověku „vydělávají“:

- majetek, který v čase stoupá na hodnotě – umělecké předměty (obrazy, sochy), starožitnosti (nábytek) a může tedy přinést svému majiteli v budoucnu zisk
- byt, dům, garáž, zahrada, kterou majitel pronajímá
- honoráře z intelektuálního majetku – hudba, písňový text, patenty
- finanční aktiva – akcie, dluhopisy

Příkladem aktiva může být také investice do vzdělávání, rekvalifikačního kurzu a podobně, které absolventovi umožní získat lépe placené místo.

Osobní pasiva

Osobní pasivum je takový majetek, který vytváří výdaje:

- nemovitosti, které slouží k osobní potřebě (byt, dům, chalupa, garáž)
- dopravní prostředky (automobil, motorka)

Všechna tato pasiva vyžadují vydávání peněz. Například pokud si někdo pořídí auto, musí počítat s tím, že bude investovat také do nákupu benzinu, oleje, do poplatků za technickou kontrolu, dálniční známku, koupi nových pneumatik a také oprav. Podobné je to s pořízením nemovitostí. Budovy vyžadují péči a opravy, které vždy stojí peníze...

Jak vytvořit z pasiva aktivum?

Existují případy, kdy může být jedna věc současně osobním aktivem i pasivem.

Z DOMU PRONÁJEM

Vracíme se ke Gabriele s Tomášem. Pár vlastní dvoupatrový dům. Budou-li pouze vynakládat peníze na jeho údržbu – bude dům jejich osobním pasivem. Pokud se však rozhodnou jedno patro domu pronajmout, získají za pronájem peníze – pronajímaná část domu bude jejich osobním aktivem. Pak už bude záležet jen na šikovném finančním plánování Gabriely a Tomáše, aby zisk z pronájmu pokryl výpadek příjmů Gabriely a zvýšení výdajů za nového člena rodiny v jejich rodinném rozpočtu.

Hospodaření s majetkem a čas

Pokud hovoříme o osobních aktivech a pasivech, je nutné zmínit i otázku času: „Kolik času a úsilí mě stojí to, o co se starám?"

RADOST NEBO STAROST

Gabriela s Tomášem mají vlastní dvoupatrový dům se třemi ložnicemi a velkou zahradou. Kolik času vynaloží Gabriela na úklid a Tomáš na údržbu v porovnání s tím, kdyby bydleli ve třípokojovém bytě? Vyváží radost z toho, že mají zahradu a klid, starosti s péčí o velký dům?

?

Chci si koupit „vodová" rajčata bez chuti v supermarketu, nebo si je vypěstuji doma na balkoně nebo zahradě?

Vyrobím si vlastní police na knihy, nebo zajedu do velkoprodejny s nábytkem?

Každý člověk musí zvážit tedy nejen cenu v korunách, ale i radost a časovou náročnost, kterou příslušná věc umožní.

Při finančním plánování je nutné se chovat realisticky. Nic nezamlčovat a všechny položky vypsat podle pravdy. Jen tak bude mít plán smysl.

?

Zamysli se, co bys chtěl mít v budoucnu za zaměstnání, zjisti si, jaká je průměrná mzda či honorář v daném oboru a přibližně si spočítej, zda budeš schopen poplatit všechny osobní nebo rodinné výdaje.

POJMY

finanční plán/finanční plánování, osobní aktiva a pasiva

SHRNUTÍ

Pokud chce člověk zlepšit svoji finanční situaci, je potřeba naučit se plánovat.

Základní kroky k vytvoření finančního plánu jsou: znát svoji finanční situaci – vytvořit si aktuální a reálný rozpočet, stanovit si cíle a najít způsob, jak jich dosáhnout.

Obecně lze svou finanční situaci zlepšit následujícími způsoby: zvýšit své příjmy, snížit své výdaje nebo vytvořit z osobního pasiva aktivum.

V souvislosti s osobním majetkem hovoříme o osobních aktivech a pasivech: aktiva – zahrnují majetek, který vydělává, naopak pasiva jsou majetek (nemovitosti, dopravní prostředky a spotřební zboží), který vytváří výdaje.

Vždy je nutné uvažovat nejen o tom, jaký zisk přinese majetek, ale také o tom, jakou radost z něho člověk má a zda je přiměřeně časově náročné se o něj starat.

Hotovostní peníze

HISTORIE PENĚZ, PENÍZE DNES V ČR A V EU, BANKOVKY A MINCE, OCHRANNÉ PRVKY BANKOVEK, MĚNA, PLACENÍ V HOTOVOSTI, PLACENÍ SLOŽENKOU, CO S POŠKOZENÝMI BANKOVKAMI

35

IV. HOTOVOSTNÍ PENÍZE

Ačkoliv by se mohl někdo domnívat, že jsou peníze novodobým vynálezem, není tomu tak. Za zboží či služby se platilo již v dávné minulosti, i když podoba peněz – platidel – byla v té době poněkud jiná. V některých částech světa se platilo vzácnými mušlemi, jinde klacíky z vyhlazeného dřeva, avšak nejrozšířenějším a nejexkluzivnějším platidlem bylo samozřejmě zlato.

Dnes se jako platidlo používají nejčastěji bankovky a mince. Čím dál tím více se rozšiřují také další platidla, jako jsou bezhotovostní peníze.

Peníze: *jsou platidlem – prostředkem směny, kterým je možné platit za zboží a služby nebo také při úhradě dluhu.*

Měna: *je konkrétní peněžní jednotka daného státu nebo uskupení států. Např. u nás je oficiální měnou česká koruna, v Evropské unii euro, v USA americký dolar.*

Obor, který se zabývá dějinami peněz, se jmenuje ***numismatika*** *(nummus = peníz, mince).*

1. HISTORIE PENĚZ

Na začátku všeho stál tzv. ***směnný obchod***. V praxi to znamenalo, že lidé vyměňovali své výrobky, potraviny či zvířata mezi sebou navzájem. Později se ale ukázalo, že taková výměna může být někdy velmi komplikovaná a náročná.

KRÁVA ZA PYTLE MOUKY

PŘÍKLAD SMĚNNÉHO OBCHODU

Lojza šel na trh. Měl udat krávu a domů donést pět pytlů mouky. Mlynář Honza chtěl zase vyměnit pět pytlů mouky za dvacet kuřat, o krávu zájem neměl. Nezbývalo jim tedy, než do této výměny zapojit ještě další prodejce a postupným vyměňováním zboží získat to, co skutečně potřebovali. Někdy se taková situace mohla zdát neřešitelná.

Tak vznikla první platidla. Jejich výhody byly nesporné: platidla byla menší a lehčí, dala se snadno přenášet. Byla také trvanlivá a měla svoji danou hodnotu.

Zajímavé druhy platidel od historie dodnes:

— V exotických krajinách, jako například v Číně, se platilo mušlemi. Toto platidlo se stalo oblíbené a rozšířilo se i do dalších zemí. Na některých místech se používá dodnes.

— Na území starověké Mezopotámie se zase používaly známky z vypalované hlíny.

— Slované používali **plát**ěné šátky, odtud bylo také odvozeno slovo **plat**idlo.

Jako platidlo se postupně začaly prosazovat **drahé kovy**. A první místo zaujalo pochopitelně **zlato**. Kromě toho, že bylo **vzácné a trvanlivé**, bylo totiž také velmi dobře zpracovatelné. Později se z praktických důvodů začaly používat i další vzácné kovy, jako **stříbro a měď**. Výhodou těchto kovů bylo, že se daly **snadno zvážit** a tak se také **snadno určovala jejich hodnota**. To už byl jenom krůček k mincím v té podobě, jak je známe dnes. Tehdy byl obvykle na mincích vyražen znak panovníka.

I mince však měly své nevýhody. Při **větším množství** bylo jejich **nošení náročné**. A tak vznikly údajně v Číně v 11. století **papírové bankovky**. Evropa převzala tento objev ve 2. polovině 17. století a postupně se šířil i na další kontinenty.

Nejstarší mince *pochází z Lýdie na území dnešního Turecka. Byla vyrobena v 7. století př. n. l. ze slitiny zlata a stříbra. Je na ní vyražen reliéf lví hlavy.*

Kulatý tvar mince *nebyl vždy obvyklý. První mince byly spíše oválné (tehdy ještě neexistovaly důmyslné stroje na jejich výrobu). Některé mince měly také zcela jiné tvary, například tvary různých zvířat.*

PENÍZE DNES 2.

V dnešní době se setkáme s těmito formami peněz:

- **hotovostními** (mince a bankovky),
- **bezhotovostními** (vklady na účtech v bankách, šeky, směnky) – viz kapitoly 5, 6 a 7.

Hotovostní peníze

→ **Mince** reprezentují kovová platidla z více či méně cenných kovů.

→ **Bankovky** reprezentují papírová platidla.

Hotovostní peníze

Bankovky tiskne zpravidla centrální banka každé země. V České republice vydává peníze Česká národní banka (ČNB). Je to jediná banka v České republice, která vydává nové a stahuje poškozené, znehodnocené či neplatné bankovky a mince.

Peníze v České republice

Zákonnou měnovou jednotkou České republiky je **koruna česká** – se zkratkou **Kč**, mezinárodně **CZK**. **Haléř** je jednou setinou koruny. 1 Kč = 100 haléřů.

Název Koruna

Platnost české koruny je od 8. února roku 1993. Samotný název koruna má však více než stoletou historii. Název byl převzat z bývalého Československa (československá koruna), které jej zase převzalo v roce 1918 z Rakousko-Uherska (rakousko-uherská koruna). Ta byla zavedena v roce 1892.

Autorem podoby všech bankovek je Oldřich Kulhánek.

země	Česká republika
název měny	koruna česká
zkratka	Kč / CZK
dílčí jednotka	haléř (1/100)
mince – nominální hodnoty	1, 2, 5, 10, 20, 50
bankovky – nominální hodnoty	100, 200, 500, 1000, 2000, 5000

Placení v hotovosti

Od placení v hotovosti se v dnešní době ustupuje. Za prvé z bezpečnostních důvodů – předávat si zavirovanou hotovost může být rizikové. Za druhé pro mnohé je pohodlnější vytáhnout mobilní telefon, hodinky nebo platební kartu a „pípnout", než s sebou nosit velkou peněženku nebo lovit mince a bankovky po kapsách. Hotovostní platby se využívají především při platbě „z ruky do ruky" – třeba na trzích.

Při hotovostním placení je důležité:

- Vždy si vrácenou částku přepočítat ještě před prodavačem nebo číšníkem, pozdější reklamace pak již obvykle není možná.
- Vzít si účtenku – paragon. A doklad je potřeba si také uložit, pro případ pozdější reklamace.

PLACENÍ SLOŽENKOU

POŠTOVNÍ POUKÁZKA

Placení **složenkou**, neboli **poštovní poukázkou**, je služba České pošty. Člověk vyplní složenku a podá ji na poště spolu s částkou, kterou chce zaplatit (poukázat). Česká pošta pak platbu na vyplněný účet zprostředkuje. Služba funguje i opačně, člověk může obdržet složenku (například senioři, kteří nemají účet v bance, takto dostávají důchod) a nechat si ji proplatit na poště.

DOBÍRKA

Další možností využití poštovní poukázky je placení **na dobírku**. Spolu se zásilkou, která se doručuje, přijde adresátovi také složenka. Složenku musí adresát zaplatit, aby mohl balíček převzít. Pošta si pak ze zaplacené částky nechá poštovné a zbytek peněz pošle odesílateli, který dobírku zadal.

Typy poštovních poukázek (složenek)

- ***poštovní poukázka A*** *– díky této složence člověk zaplatí potřebnou částku na něčí bankovní účet*
- ***poštovní poukázka B*** *– díky této složence si na poště člověk může vyzvednout hotovost, kterou mu někdo posílá ze svého bankovního účtu.*
- ***poštovní poukázka C*** *– díky této složence si na poště člověk může vyzvednout hotovost, kterou mu někdo poslal hotově.*
- ***poštovní dobírková poukázka C*** *– umožňuje placení na dobírku*

MIREK POSÍLÁ PENÍZE ONDŘEJOVI ZA KNIHY

Poškozené bankovky

POŠKOZENÉ BANKOVKY

Bankovky, které jsou tzv. v oběhu, tedy běžně se používají k placení, se opotřebovávají. Podle zákona musí být však bankovka v dobrém stavu. Pokud je nečitelná nebo natržená, obchodník ji může odmítnout. Vyplatí se tedy nosit bankovky spíše v peněžence, než jen tak po kapsách.

Když se někomu dostane do ruky poškozená bankovka nebo ji omylem znehodnotí (například ji zapomene v oblečení a vypere ji), měl by se obrátit na banku. Ta by mu měla vyplatit náhradu v závislosti na tom, jak velká část bankovky zůstala.

Zkus si zodpovědět krátký praktický kvíz o penězích:

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

1) Co dělat s běžně poškozenou bankovkou (poškozenou rozuměj pomačkanou, zašpiněnou, lehce ohořelou, jednoduše popsanou z jedné strany nebo vypranou)?
   a) Má člověk povinnost ji od obchodníka přijmout?
   b) Má obchodník povinnost ji přijmout od kupujícího?

2) Kolik nejvíce mincí ti v obchodě můžou vrátit?

3) Co když přijdeš do obchodu s dvoutisícovkou a obchodník nemá nazpátek? Musí situaci řešit?

Ochranné prvky a padělky

Paděláním peněz se rozumí jakékoli napodobování zákonných platidel, ať už mincí nebo bankovek. Banky obvykle mívají řadu ochranných prvků. Přesto nelze padělání peněz úplně zabránit.

Trestným činem *je výroba padělaných peněz, používání i držení či předávání mince nebo bankovky, o které její držitel ví, že je padělaná.*

Důmyslnost padělatelů je skutečně velká, a proto jsou bankovky proti padělání chráněny. Jsou tištěny na speciálním papíře a mají tzv. ochranné prvky. Díky nim je možné si i pouhým okem ověřit, zda je bankovka pravá či nikoliv.

ZDROJ: Stránky České národní banky (viz https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/bankovky/ochranne-prvky-5000-kc/)

ČESKÉ BANKOVKY MAJÍ NÁSLEDUJÍCÍ OCHRANNÉ PRVKY:

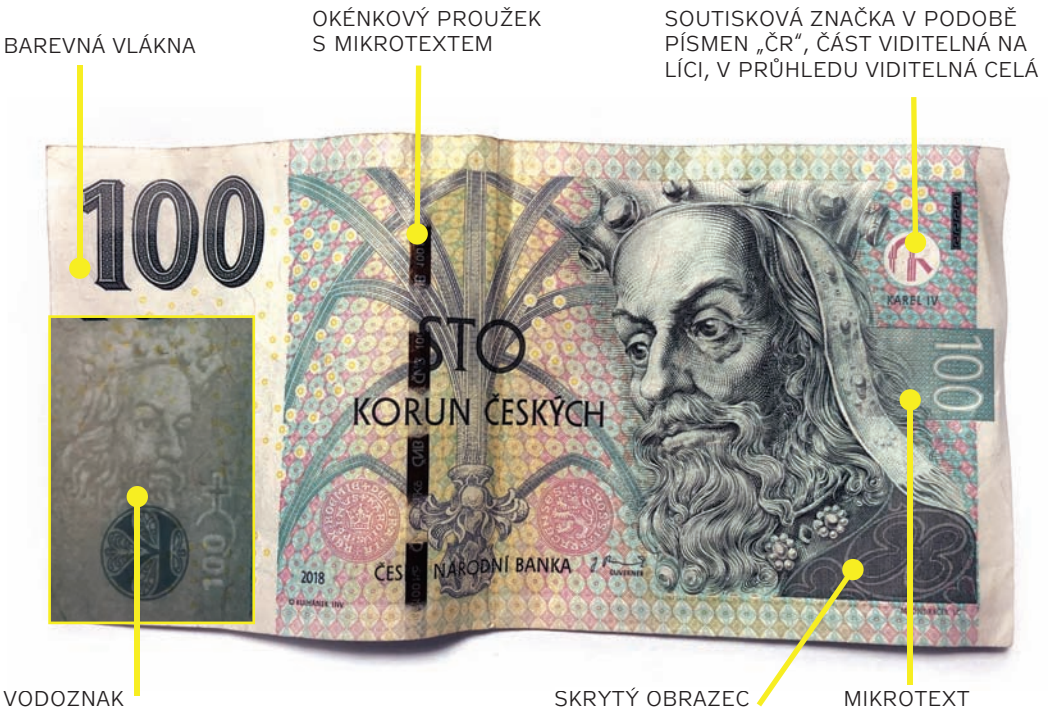

Peníze v Evropské unii

Oficiální měnou většiny států Evropské unie je **euro**. Území Evropské unie, na kterém se užívá společná evropská měna euro, se nazývá **eurozóna**. Jejími členy se mohou stát země, které splnily speciální ekonomická kritéria (prokazující připravenost země a její ekonomickou stabilitu).

Také euro má dvojí formu – **euromince a eurobankovky**:

Mince – euromince mají lícovou stranu společnou – je na ní vyobrazena mapa Evropy. Na druhé straně jsou vyobrazeny národní motivy jednotlivých členských států. Všechny euromince mohou být používány ve všech členských zemích eurozóny.

Bankovky – eurobankovky jednotlivých nominálních hodnot mají design na lícové i rubové straně shodný pro všechny členské státy eurozóny.

země eurozóny	19 z 27 států EU: Belgie, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko
název měny	euro
zkratka	EUR, €
dílčí jednotka	eurocent (1/100)
mince – nominální hodnoty	1, 2, 5, 10, 20, 50 eurocentů; 1, 2 eura
bankovky – nominální hodnoty	5, 10, 20, 50, 100, 200, 500

VÝHODY A NEVÝHODY PLACENÍ EUREM

Česká republika nemá jasně stanovené datum pro přijetí eura. Je to mj. i tím, že čeští politici se neshodnou, zda by přijetí eura bylo pro Českou republiku v tuto dobu výhodné.

Mezi hlavní **výhody** placení eurem patří:

- není nutné směňovat peníze, když člověk cestuje po Evropské unii – lépe se tedy srovnávají ceny a ušetří se na směnných kurzech a poplatcích,
- pro podnikatele, kteří obchodují po celé Evropě, je jednodušší sjednávat obchody, protože nemusí čelit kurzovým změnám a nemusí vést účty v několika měnách,
- státy, které zavedly euro, musí být zodpovědnější ve svých ekonomických záležitostech.

K **nevýhodám** zavedení eura patří:

- ve spoustě států způsobilo zavedení eura skokové zdražení výrobků a služeb,
- někteří lidé pociťují ztrátu národní identity / národního symbolu, když ztratí své historické platidlo,
- vláda přestane být samostatná v ekonomickém řízení svého státu.

Směna peněz

Když člověk cestuje do zahraničí, kde se platí jinou měnou, než v jeho zemi, musí si tuto měnu obstarat – musí si „vyměnit peníze".

Mezi jednotlivými měnami jsou stanoveny tzv. **směnné kurzy**, tj. ceny, za které lze cizí měny koupit. Např. 1 euro lze v současné době (rok 2021) pořídit za cenu přibližně 25,50 Kč.

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

4) Kolik stojí v českých korunách mléko, když v Německu v supermarketu stojí 1,16 EUR a kurz je 25 Kč za 1 EURO?

5) Kolik EUR si pořídíš za 500 Kč?

JAK SI OBSTARAT ZAHRANIČNÍ MĚNU?

Existuje několik způsobů, jak člověk může získat zahraniční měnu:

- zajít do směnárny (bývá označována jako Exchange – z angl. vyměnit) a hotové peníze si na místě vyměnit,
- vybrat si peníze z bankomatu v zahraničí a
- použít elektronickou peněženku jako aplikaci v mobilu (elektronické peněženky viz kapitola 6).

POJMY

hotovostní peníze – mince, bankovky, padělky, ochranné prvky na bankovkách, poštovní poukázky , směna peněz

SHRNUTÍ

Dějiny peněz sahají hluboko do historie. Dříve se jako platidla používaly vzácné předměty, přírodniny, později se začalo platit drahými kovy.

Dnes se jako platidla používají hotovostní peníze – mince a bankovky – a bezhotovostní peníze.

Různé státy mají různé měny. Platnou měnou pro Českou republiku je česká koruna. Evropská unie zavedla společnou měnu pro členské státy, které splňují specifické podmínky – euro. Mezi měnami států je stanovený kurz pro převod jedné měny na druhou, říká se mu směnný kurz.

V koloběhu peněz se někdy mohou objevit padělané peníze. Jedná se o nezákonně napodobovaná platidla. Obranou proti padělkům je vytváření tzv. ochranných prvků na bankovkách.

Hotovostní platby se používají především při placení „z ruky do ruky“, ale od placení v hotovosti se z pohodlnosti i z bezpečnostních důvodů ustupuje.

Česká pošta zajišťuje hotovostní platby prostřednictvím různých typů poštovních poukázek, tzv. složenek.

ODPOVĚDI NA OTÁZKY V TEXTU:

ZE STRANY 39

1. Pokud je běžně poškozená bankovka celá, má obchodník povinnost ji od fyzické osoby přijmout. Obchodník ji ale nesmí pustit zpět do oběhu, tzn. už ji nesmí kupujícím vrátit, ale může si ji nechat vyměnit v ČNB. Pokud není bankovka celá, může ji obchodník odmítnout. Takovou bankovku už přijme pouze ČNB a rozhodne o náhradě podle typu poškození.
2. Obchodník ti může vrátit maximálně 50 mincí.
3. Z koupě může sejít. Obchodník, pokud nemá na vrácení, není povinen situaci řešit. Zpravidla ji řeší, protože nechce přijít o peníze.

ZE STRANY 41

4. Německé mléko bude v přepočtu na české koruny stát 29,58 Kč (1,19 eur x 25,50).
5. 500 Kč se dá vyměnit na 19,51 eur.

Banka a bankovní účty

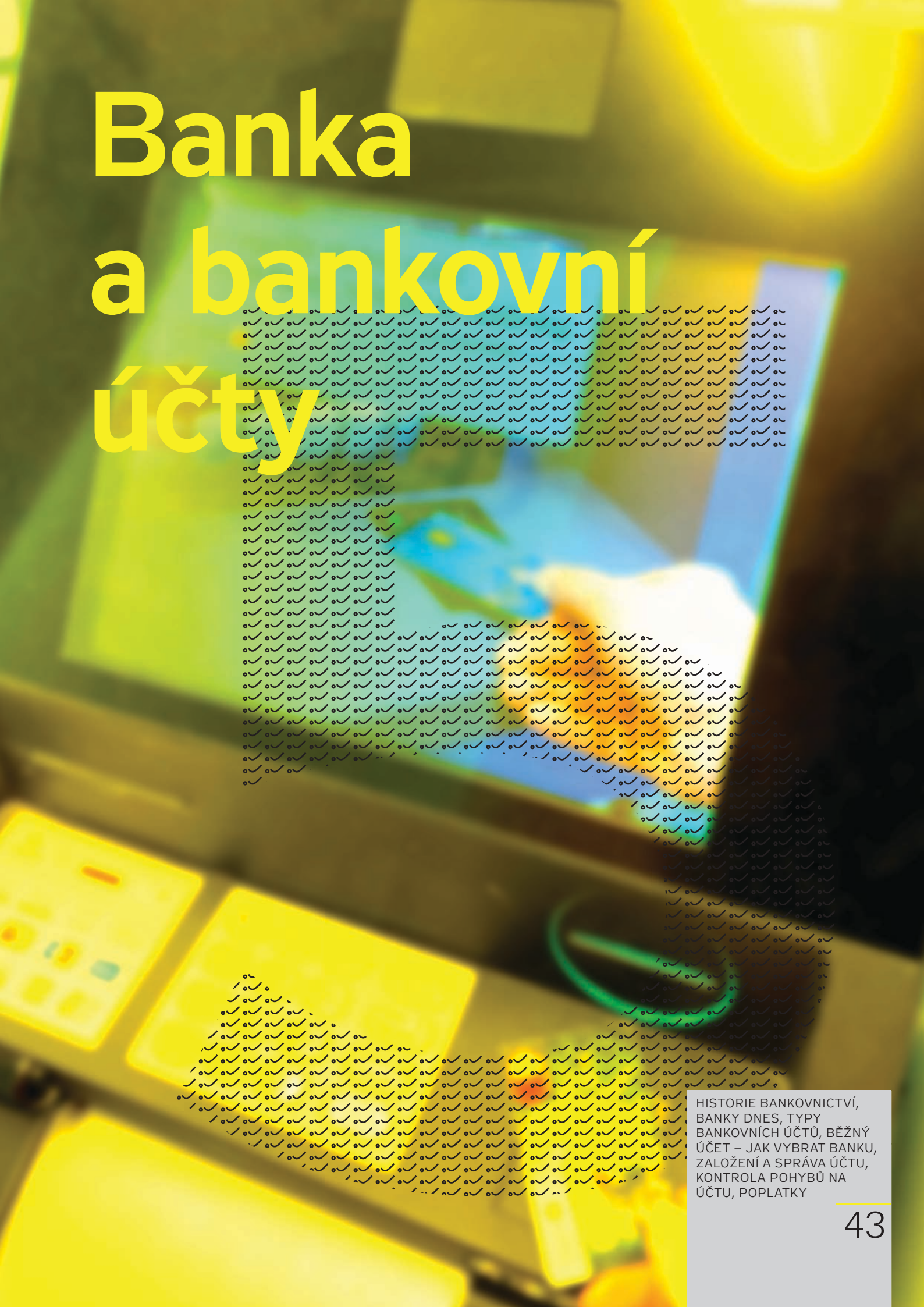

HISTORIE BANKOVNICTVÍ, BANKY DNES, TYPY BANKOVNÍCH ÚČTŮ, BĚŽNÝ ÚČET – JAK VYBRAT BANKU, ZALOŽENÍ A SPRÁVA ÚČTU, KONTROLA POHYBŮ NA ÚČTU, POPLATKY

43

V. BANKA A BANKOVNÍ ÚČTY

Banka *je instituce, která poskytuje* ***finanční služby****. Shromažďuje a stará se o volné peníze, které lidi mají. Člověk, který* ***má přebytek peněz****, si je do banky* ***uloží****, a nemusí se obávat, že o ně přijde. Naproti tomu banka peníze také* ***půjčuje****. Ten, kdo* ***nemá dostatek peněz*** *a potřebuje na nějakou rozumnou věc půjčit, může banku požádat.*

Obě služby poskytuje banka za peníze*, pokud si do banky člověk peníze uloží, banka mu je „za odměnu" zhodnotí (zúročí). Pokud si člověk od banky peníze půjčí, zaplatí jí za to (úrokem z vypůjčené částky).*

Provozování služeb banky kontroluje stát. V České republice musí mít každá banka tzv. bankovní licenci. Každá banka také podléhá dozoru, který vykonává centrální banka. V České republice je centrální bankou Česká národní banka (ČNB).

1. HISTORIE BANKOVNICTVÍ

Historie bank sahá až do starověku. Banky vznikaly původně jako úložiště úspor, o které jejich majitelé nechtěli přijít. Za spolehlivě chráněná místa byly tehdy považovány chrámy, a tak do nich majetní obyvatelé začali nosit peníze, které zrovna nepotřebovali. Ve starověkém Babylónu pak kněží začali poskytovat z těchto svěřených peněz půjčky.

První skutečné banky existovaly také ve starověkém Řecku a Římě. Z té doby pochází i samotné slovo banka (z lat. *„il banco"* – což původně znamenalo *lavice* nebo *stůl*, na nichž byly prováděny první finanční transakce). Již v této době byly půjčky úročeny.

S nástupem středověku a nadvládou křesťanství bylo půjčování peněz na úrok zakázáno. Toho však využili židé, kteří půjčovali druhým lidem peníze, a ti jim za to dávali do zástavy cenné předměty (šperky apod.).

Rozmach bankovnictví nastal s průmyslovou revolucí. Během ní se výrazně zvýšila potřeba finančních služeb a institucí. Toto období tak nasměřovalo vývoj bank k dnešní podobě.

Banky dnes

V dnešní době neslouží banka pouze jako **úložiště úspor**, ale nabízí také mnoho dalších služeb, ať už bankovních nebo specializovaných, např. **poskytování půjček (úvěrů)**.

V obou uvedných případech hrají základní roli úroky.

Úrok je vyjádřením ceny peněz*, tj. kolik stojí to, že někdo někomu svěří nebo půjčí peníze.*

Ten, kdo peníze do banky uloží a dá je tím bance k dispozici, za to dostane odměnu. Člověk, který si od banky naopak půjčuje, musí bance za tuto službu zaplatit. Aby se bance její podnikání vyplatilo, musí chytře hospodařit. Úroky za vložené peníze bývají nižší, kdežto úroky za poskytnutí půjčky vyšší.

Banky dnes svým klientům umožňují nejen peníze vkládat či si půjčovat, ale také založit si účet.

BANKOVNÍ ÚČTY DNES

2.

Bankovní účet je virtuální peněženka, kterou si člověk zřídí v bance. Prostřednictvím účtu pak může **přijímat či posílat peníze na jiné účty**.

MÍT SVŮJ ÚČET

Ještě před sto lety byl účet v bance prestižní záležitostí. Dnes už si jen málokdo dává peníze „pod matraci" nebo na dno truhly, jako tomu bylo dříve. Mít v bance svůj účet je stejná samozřejmost, jako vlastnit mobilní telefon.

VÝHODY ÚČTU:

- Odpadají obavy, že by majitele okradli zloději o velkou částku peněz, což se stává, pokud jsou peníze schované někde v batohu, v peněžence nebo doma.
- Mít účet umožňuje platit všechny položky, jako například účet za telefon, nájem, energie, velmi snadno a rychle.
- Stejně tak může majitel účtu peníze rychle a jednoduše obdržet (výplaty, kapesné, odměny, atd.).
- Banky nabízejí také spořicí účty a s nimi možnost spořit si.

MOŽNÉ NEVÝHODY ÚČTU:

- S bankovními službami bývají spojené poplatky. Ty se mohou lišit podle typu banky i účtu. Před tím, než si člověk založí účet u nějaké banky, je potřeba porovnat jaké výhody, nevýhody a poplatky konkrétní banka nabízí, a zodpovědně pak zvolit.
- Ne vždy má člověk ke svým penězům přístup. Může se stát, že v obchodě vypadne internet a nefungují platební terminály. I při cestování by měl člověk počítat s tím, že všude nemusí být bankomaty a nebude tak mít možnost vybrat si peníze. Pro takové případy je vždy lepší mít s sebou rezervní hotovost.
- Peníze na účtu se snadněji utrácejí, než když je člověk vidí ubývat v peněžence. Někdy banky nabízejí i možnost účet přečerpat do mínusu. Člověk pak musí být velmi obezřetný, aby se mu hospodaření nevymklo z ruky.

Banky si za operace na účtu účtují **poplatky**. Nejčastěji jsou to tyto:

- poplatky za vedení účtu,
- poplatky za odchozí a příchozí platby,
- poplatek za platební kartu,
- poplatek za výběr z (cizího) bankomatu,
- poplatek za zaslání papírového výpisu z účtu,
- poplatek operace na pobočce = člověk navštíví pobočku a potřebuje pomoc bankéře.

KRITÉRIA PRO VÝBĚR BANKOVNÍHO ÚČTU:

Před výběrem účtu je důležité promyslet, co je pro mě jako majitele účtu důležité, a zmapovat možnosti, které jednotlivé banky nabízejí. Jiný typ účtu si vybere student, jiný velká firma, jiný velká rodina.

DOSTUPNOST BANKY

Mnoho bank již nabízí možnost vyřídit všechno, co je potřeba, přes internet. Člověk tedy pro založení účtu, doložení toho, že je student, atd. nemusí do banky, dokumenty pouze naskenuje a pošle bance e-mailem nebo přes internet. Pokud tuto možnost zvolená banka nenabízí, je dobré zhodnotit, aby pobočka banky byla co nejblíže. Zjednoduší se tím veškeré vyřizování dokumentů, formalit či nutných změn.

VÝHODY ÚČTU

Banky se snaží nalákat klienty ze všech věkových i profesionálních oblastí a nabízí jim výhody. Většina bank dnes třeba nabízí lepší podmínky pro studenty: snížené nebo nulové poplatky na běžných účtech, vratky části peněz za platby kartou u konkrétních obchodníků atd.

PŘÍSTUP K ÚČTU

V době, kdy má už většina lidí mobilní telefon a přístup k internetu, je pohodlné a jednoduché starat se o své peníze s pomocí aplikace. Když si člověk zařídí věci sám, je to vždy levnější než osobní vyřizování na přepážce banky.

POPLATKY A ÚROKY

Vždy stojí za to porovnat si, kolik u které banky stojí vedení účtu, převod peněz z účtu na jiný účet, jaký je poplatek za vedení platební karty. Také je dobré zjistit, jaký banka nabízí úrok, zda se peníze na účtu alespoň trochu zhodnocují.

OSTATNÍ VÝHODY

Některé banky poskytují doplňkové služby k účtům nebo jiné výhody. Například příspěvek na spoření nebo bezplatný úvěr na krátkou dobu.

Typy bankovních účtů

S rozšířením zakládání účtů se také rozšířila nabídka typů účtů. Každý z nich má jiné podmínky a poskytuje také jiný typ služeb.

Účty založené v bance za účelem vkladů jsou označovány jako **depozitní účty**, zatímco účty vedené za účelem půjček jsou označovány jako **úvěrové účty**.

O typech spořicích a úvěrových účtů pojednává Kapitola 7.

BĚŽNÝ ÚČET

3.

Nejčastějším typem účtu, který si lidé u bank zřizují, jsou tzv. běžné účty. Běžný účet slouží ke každodenním operacím s penězi, viz kapitola 6 Bezhotovostní placení. K běžnému účtu se obvykle zřizuje platební karta.

Banky se na běžných účtech snaží nabízet podmínky, které odpovídají finančním možnostem určitých skupin lidí. Na trhu se tak čím dál více objevují například speciální účty pro studenty, pro seniory, pro podnikatele, neziskovky atd.

STUDENTSKÝ ÚČET

Studentský účet nabízí mladým stejné bankovní služby jako běžný účet pro dospělé, ale za podstatně lepší cenu nebo dokonce zadarmo. Banky se tak snaží získat si klienty již od útlého věku..., proto studentům nabízejí řadu výhod, aby i v dospělém věku zůstali klienty jejich instituce.

Studentské účty bývají určeny pro mladé lidi, studenty mnohdy i nestudenty, mezi 15–30 lety. Do 18 let je potřeba pobočku navštívit s rodičem, přinést občanský průkaz a rodný list, nad 18 let se musí člověk prokázat občanským průkazem a navíc zpravidla i potvrzením o studiu. Studentské účty jsou často úplně zdarma.

Založení běžného účtu

Ten, kdo si chce založit u banky účet, by si měl nejdříve promyslet, jaké jsou jeho potřeby. Každá banka totiž nabízí jiné typy účtů a také jiné podmínky, které jsou s účty spojeny.

KROKY K ZALOŽENÍ BĚŽNÉHO ÚČTU:

- ZMAPOVAT MOŽNOSTI

  První krok, který je třeba před založením účtu udělat, je ujasnit si, co od účtu člověk očekává, a také si zmapovat možnosti „na trhu" – tzn., co banky nabízejí (viz předchozí text).

- POROVNAT PODMÍNKY A VYBRAT

  Někdo se rozhoduje pro účet u určité banky na doporučení kamaráda či na základě reklamy. Vždy je ale důležité srovnat více nabídek.

Před založením účtu si připrav jednoduchou srovnávací tabulku podle toho, co je pro tebe důležité. Příslušné body, které sis připravil, si pak u jednotlivých bank, které máš ve výběru, oznámkuj jako ve škole. Pak zvol banku, která dostane „nejlepší vysvědčení".

TIP

SROVNÁNÍ STUDENTSKÝCH ÚČTŮ U BANK				
	poplatek za vedení účtu (A)	poplatek za platební kartu (B)	celkové náklady (A + B)	možnost spravovat vše online
banka 1	70 Kč	zdarma	70 Kč	ano
banka 2	zdarma	45 Kč	45 Kč	ano
banka 3	50 Kč	10 Kč	60 Kč	ano
banka 4	zdarma	50 Kč	50 Kč	ne

SROVNÁNÍ STUDENTSKÝCH ÚČTŮ U BANK - ZNÁMKOVÁNÍ				
	celkové náklady (C)	možnost spravovat vše online (D)	součet známek (C + D)	vyhodnocení podle nejnižší známky
banka 1	4	1	5	3
banka 2	1	1	2	**1**
banka 3	3	1	4	2
banka 4	2	2	4	2

— DOLOŽIT POTŘEBNÉ DOKLADY

Banka si musí podle zákona ověřit:

- totožnost klienta – člověk se musí prokázat občankou nebo u dětí rodným listem a občankou rodičů
- adresu klienta
- způsobilost k právním úkonům – člověku musí být 18 let a může podepisovat smlouvy

Jaký je minimální věk pro otevření účtu?
V případě, že o otevření účtu žádá osoba mladší 18 let, je třeba splnit zákonem stanovené podmínky, které se v různých zemích liší. V ČR může mít dítě účet od narození, musí ovšem souhlasit zákonný zástupce.

— PROČÍST SMLOUVU A PODEPSAT

Stejně jako má banka právo požádat zájemce o nový účet o některé informace, budoucí majitel účtu má taky právo na informace o:

- úrokových sazbách,
- poplatcích na účtu,
- všeobecných podmínkách smlouvy,
- všech změnách podmínek smlouvy, k nimž dojde po otevření účtu.

Tyto zprávy je většinou nuda číst, ale stojí za to, jsou důležité!

Pokud něčemu v nabídce nebo ve smlouvě nerozumíš, vždy se ptej. Hloupé je podepsat něco, čemu člověk nerozumí, a pak se divit, co za poplatky nebo podmínky je nastaveno.

Správa běžného účtu

*Pokud člověk přijme peníze na svůj účet nebo je ze svého účtu pošle, nazývá se to **bankovní převod** nebo také **finanční transakce**.*

Bankovní služby nejsou zadarmo. Co všechno si má majitel účtu hlídat, aby zbytečně neplatil poplatky navíc?

OVLÁDÁNÍ ÚČTU

Všechny finanční transakce, ať už se jedná o vkládání peněz, vybírání a zejména zasílání na jiné účty, probíhaly dříve osobně. Majitel účtu se musel dostavit do banky a svůj požadavek sdělit bankovnímu úředníkovi. Dnes už tomu tak není, dnes mají lidé většinou sjednaný přístup ke svému účtu přes internet nebo mobilní aplikaci a všechno si jednoduše vyřídí z domova.

NÁVŠTĚVA POBOČKY

NÁVŠTĚVA POBOČKY

— je vhodnější v případech, kdy je potřeba jednat o složitější záležitosti týkající se účtu. Při návštěvě banky probíhá jednání tváří v tvář a je možné vše prokonzultovat. Nevýhodou je, že za takovou návštěvu se zpravidla platí.

PŘÍMÉ BANKOVNICTVÍ

BANKA NA DÁLKU

— je pohodlnější, člověk má přístup k účtu, aniž by musel banku fyzicky navštívit. Navíc lze transakce provádět v podstatě kdykoliv, ve dne i v noci.

Internetové bankovnictví (internetbanking) znamená, že se člověk přihlásí ke svému účtu v bance na webové stránce banky s pomocí přihlašovacího jména a hesla, někdy je potřeba potvrdit svůj přístup ještě nějakým dalším klíčem – v mobilní aplikaci, SMS kódem atd.

Mobilní aplikaci své banky si člověk může stáhnout do chytrého mobilu, přístup do ní si potvrdí v internetovém bankovnictví nebo na pobočce. Do apky se pak člověk přihlašuje svým kódem nebo s pomocí Face ID/otisku prstu, pokud to chytrý mobilní telefon umožňuje.

Přímé bankovnictví zajišťuje velmi **jednoduché ovládání a kontrolu účtu**. Člověk si snadno ověří, jaký je **aktuální stav jeho účtu** a jaká je jeho **historie**, dále může vyhledávat transakce (neboli filtrovat) podle časového období, čísla účtu, konkrétního slova atd., také lze **nastavovat šablony plateb**, trvalé příkazy, souhlasy s inkasem.

Telebanking – banka poskytne klientovi služby přes telefon.

VZDĚLÁVÁNÍ POMOCÍ PŘÍMÉHO BANKOVNICTVÍ

Většina bank se dnes snaží **vzdělávat** své klienty **ve finanční gramotnosti**, a to nejčastěji právě s pomocí běžného účtu. **V internetovém bankovnictví nebo v apce** majitel účtu často najde **přehledy o svých příjmech a výdajích**, různé **grafy útrat** za období. Člověk si své **útraty může třídit** do kategorií, **k platbám přidávat kopie účtenek a faktur**. Je to praktické a důležité pro správné hospodaření.

Nespornou výhodou přímého bankovnictví je, že je k dispozici 24 hodin denně, 7 dní v týdnu.

Všechny prováděné operace probíhají v reálném čase, takže dotyčný vidí na své obrazovce stejné údaje, jaké má k dispozici banka.

KONTROLA ÚČTU

Zodpovědně hospodařící člověk by měl **pravidelně a pečlivě kontrolovat pohyby na účtu** (převody z účtu, trvalé příkazy a inkasa, výběry a vklady v bankomatech a vkladomatech, transakce na pobočce, poplatky účtované bankou) a případné **nesrovnalosti** ihned u banky **reklamovat**. **Kontrola** může probíhat buď nahlížením do internetového nebo **mobilního bankovnictví**, nebo do **výpisu z účtu**.

V historii transakcí v internetovém bankovnictví nebo mobilní aplikaci lze vysledovat všechny proběhlé transakce i poplatky, které se účtovaly.

Výpis z účtu zpracuje banka za určité období, nejčastěji měsíc, a zašle ho klientovi poštou nebo elektronicky.

Změna banky

Pro většinu lidí je představa přesunu účtu z jedné banky do jiné nepříjemná. Jedná se však o jednoduchou operaci. Stačí navštívit banku, ve které si člověk chce nově zřídit účet, a o převod účtu požádat. Nová banka všechno zařídí.

POJMY

banka, úrok, bankovní převod, finanční transakce, běžný účet, historie transakcí, výpis z účtu, poplatky

SHRNUTÍ

Banka je instituce, která zajišťuje finanční služby.

Poskytuje dva základní typy služeb: ukládání peněz, spoření a půjčování peněz.

V obou případech hraje důležitou roli úrok – cena peněz. Při uložení peněz a spoření získává majitel účtu odměnu – procenta z uložené částky. Při půjčce získává procenta ze zapůjčené částky banka.

Provozování služeb banky je kontrolováno státem. Dozor vykonává centrální banka. V České republice je centrální bankou Česká národní banka (ČNB).

Člověk si u banky může zřídit účet. Typy účtů a podmínky vedení účtu se od sebe často liší. Před založením účtu je proto potřeba promyslet si základní požadavky a zjistit, který účet bude nejvýhodnější.

Základním typem účtu ke každodennímu používání je běžný účet. K jeho založení je třeba učinit následující kroky: zjistit, jaké banky nabízejí podmínky, ty pečlivě porovnat, vybrat nejvýhodnější účet, doložit bance potřebné dokumenty, dobře prostudovat smlouvu a pak ji podepsat.

Banky si za své služby účtují poplatky.

Ovládání účtu se provádí osobně přímo na pobočce banky nebo s pomocí přímého bankovnictví – telefonem, přes internetové bankovnictví nebo mobilní aplikaci.

Transakce provedené na účtu by se měly pravidelně kontrolovat, a to v historii transakcí v přímém bankovnictví nebo s pomocí bankovního účtu.

Bezhotovostní peníze

BANKOVNÍ PŘEVODY – JEDNORÁZOVÝ PŘÍKAZ K ÚHRADĚ, TRVALÝ PŘÍKAZ K ÚHRADĚ, SVOLENÍ K INKASU, PLATEBNÍ KARTY – TYPY KARET, JAK A KDY BEZPEČNĚ POUŽÍVAT RŮZNÉ PLATEBNÍ KARTY, ELEKTRONICKÉ PENÍZE, DIGITÁLNÍ MĚNA

VI. BEZHOTOVOSTNÍ PENÍZE

Kromě mincí a bankovek existuje také další typ peněz – tzv. **bezhotovostní peníze**. Znamená to, že existují virtuálně, ale neexistují reálně v podobě mincí nebo bankovek. Mají většinou podobu vkladů u bank.

Jsou to tedy zejména peníze, které si dotyčný uloží do banky – tzv. **depozita** (depozit, depozitum = vklad, vložená částka).

Depozita existují na bankovních účtech v podobě záznamů, neexistují však reálně.

1. BEZHOTOVOSTNÍ PLACENÍ

Bezhotovostně platit znamená **používat bankovní účet**. Když člověk peníze **přijímá**, **připíše** se mu příslušná **částka na účet**. Když člověk peníze **vydává**, příslušná **částka se z účtu odepíše**.

BANKOVNÍ PŘEVOD

Bankovní převod je transakce, během níž dochází k přesunu peněz z jednoho účtu na druhý. Existují různé druhy bankovních převodů:

- **Příkaz k úhradě – jednorázový**

  Příkaz k úhradě je jednorázový převod – používá se v **případě příležitostných plateb**. Vlastník účtu zadá bance, aby převedla konkrétní částku peněz v konkrétní datum na zadané číslo účtu.

PŘÍKLAD MICHAL HARMONIKA

PŘÍKLAD

Michal Harmonika chodí do ZUŠ na hru na akordeon. Má zaplatit školné na druhé pololetí ve výši **111 Kč**, a to **do 31. 1. 2022**. Michal poprosil rodiče, aby školné zaplatili, a ti zadali **jednorázový příkaz k úhradě** (= příkaz k platbě). Michal má v ZUŠ přiděleno registrační číslo 12. To také uvedla máma Michala do **variabilního symbolu platby**, aby škola poznala, od koho platba přišla.

***Variabilní symbol** – číslo, které se používá při bezhotovostních platbách, pomáhá příjemci platby identifikovat, od koho platba přišla. Zpravidla se do variabilního symbolu uvádí číslo účtenky nebo faktury nebo číslo zákazníka.*

Trvalý příkaz k úhradě

Často se ale stává, že majitel účtu potřebuje platit stejnou částku pravidelně, například každý měsíc. V tom případě se používá tzv. **trvalý příkaz k úhradě.** Pravidelný příkaz k úhradě znamená, že majitel účtu banku požádá, aby platila **stejně vysokou částku pravidelně** (týdně, měsíčně, čtvrtletně, ročně**) stále stejnému příjemci**. Tento typ pravidelné platby se používá např. k placení záloh na elektřinu nebo pojištění aj. pravidelných úhrad.

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD PAN NOVÁK

Pan Novák platí **každý měsíc stejnou částku za nájem**. Aby nemusel na tuto platbu pokaždé myslet a pokaždé zadávat příkaz k platbě, „domluví se" s bankou a nastaví si převod podle svých potřeb. Od toho okamžiku jsou peníze převáděny každý měsíc **v domluvený den na účet majitele bytu**. Pan Novák má jistotu, že peníze budou zaslány včas a nájem bude zaplacen. Podmínkou však je, že pan Novák musí mít na účtu dostatečný zůstatek (dost peněz, aby stačily na úhradu nájemného).

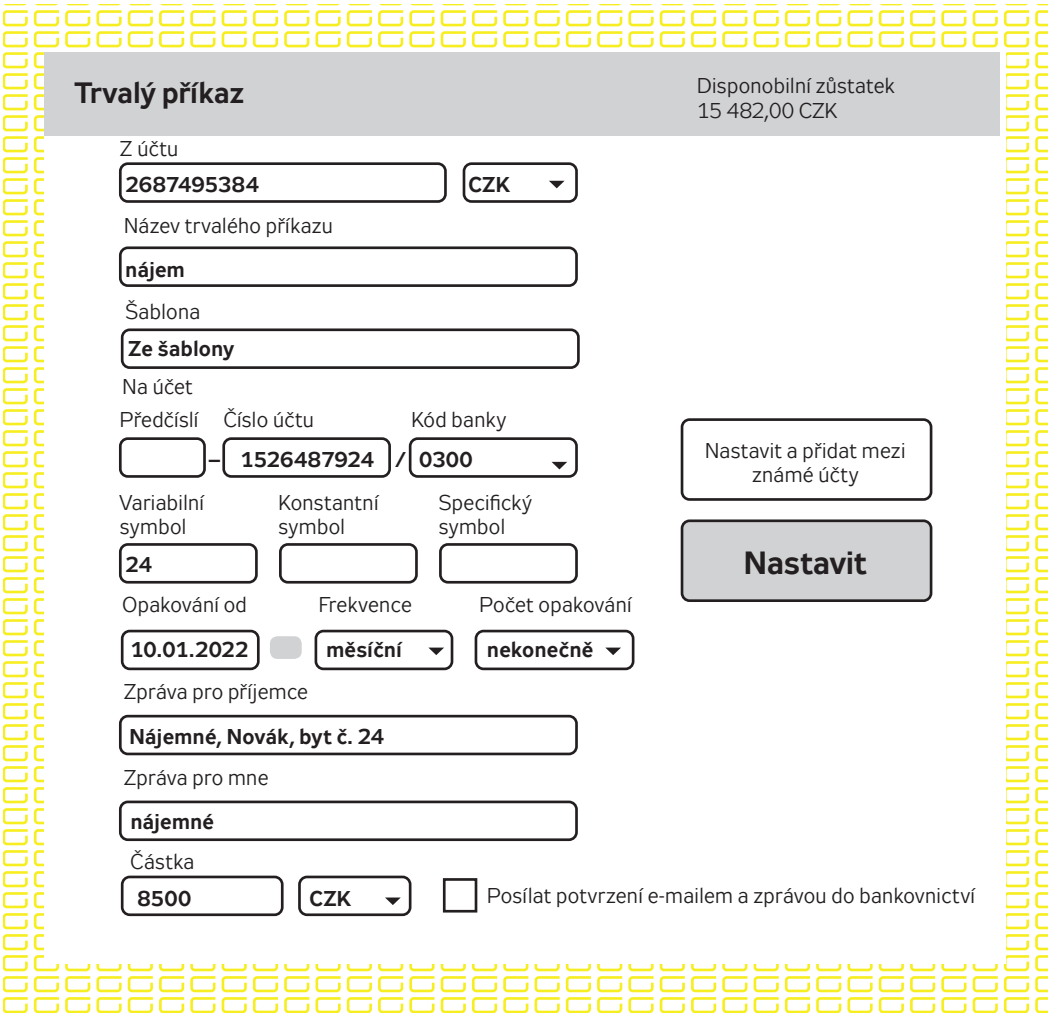

Inkasní forma placení – Svolení k inkasu

Tento způsob platby se využívá zejména v těch případech, kdy je potřeba platit **pravidelně** nějakou službu, **ale výše částky nebývá stejná**.

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD PANÍ EVA

Eva podepsala smlouvu na tarif s telefonním operátorem na 350 Kč měsíčně plus případné poplatky za MMS. Nechce zapomenout včas platit měsíční faktury, a tak si zřídila svolení k inkasu. Dala tedy instrukci bance, že operátor si může měsíčně z jejího účtu strhnout částku do limitu 500 Kč. Pokud by to bylo více, musí Eva platbu vyřídit sama.

Nový souhlas s inkasem

Volám pořád s.r.o.

1678542369/0800

Variabilní symbol	**732989545**
Název	**inkaso mobil**
Limit	**500,00 měsíčně**
Datum od	**31.01.2022**
Datum do	**bez omezení**

Kontrola a potvrzení

JAK ZADAT PŘÍKAZ K ÚHRADĚ NEBO SVOLENÍ K INKASU?

Nejlépe v internetovém nebo mobilním bankovnictví. Takový úkon bývá zpravidla zadarmo. Dá se i vyplnit papírový příkaz a na pobočce v bance požádat pracovníka po zadání, to bývá ale drahá varianta.

JAKÉ ÚDAJE SE ZADÁVAJÍ?

- **číslo účtu příjemce** – skládá se ze samotného čísla účtu a z kódu banky, u které je příslušný účet veden
- **částka a měna**
- **datum, kdy platbu provést** (případně odkdy provádět opakující se platby a s jakou frekvencí)
- **variabilní symbol**, který pomáhá identifikovat platbu
- **poznámky** – buď pro příjemce, nebo pro odesílatele

POPLATKY ZA PŘEVODY

Banky si za převody obvykle účtují poplatky. Jejich výše závisí na typu účtu a na bance, v níž je účet zřízen, a také na tom, zda se převody uskutečňují v rámci stejné banky nebo mezi různými bankami a zda jsou uvnitř nebo vně zóny jednotné měny (eurozóny). Poplatky musí banky uvádět ve svém ceníku a dají se také vyčíst ve výpisu z účtu.

PLATEBNÍ KARTY JAKO BEZHOTOVOSTNÍ PLATEBNÍ PROSTŘEDKY

2.

Platební karta: *plastová karta, která slouží k hotovostním i bezhotovostním operacím: placení, výběru a vkládání hotovosti do bankomatu, resp. vkladomatu nebo dalším operacím v platbomatu. Je opatřená identifikačními údaji majitele,* ***ten ji získá v bance ke svému účtu****.*

Historie platebních karet

První platební karty vznikly na konci 19. století v USA. Platební karty se používaly v případě převodu větších částek peněz. Jejich využití se postupně rozšiřovalo a zdokonalovalo, od prvních karet, které sloužily k platbě za telefonování a zasílání telegramů, přes karty díky nimž mohl zákazník zaplatit večeři či ubytování v hotelu, až po karty úvěrové.

Od 70. let 20. století nabízejí banky širokou škálu platebních karet. Většina bank spolupracuje s jedním ze dvou hlavních vydavatelů karet: **Visa, Mastercard**.

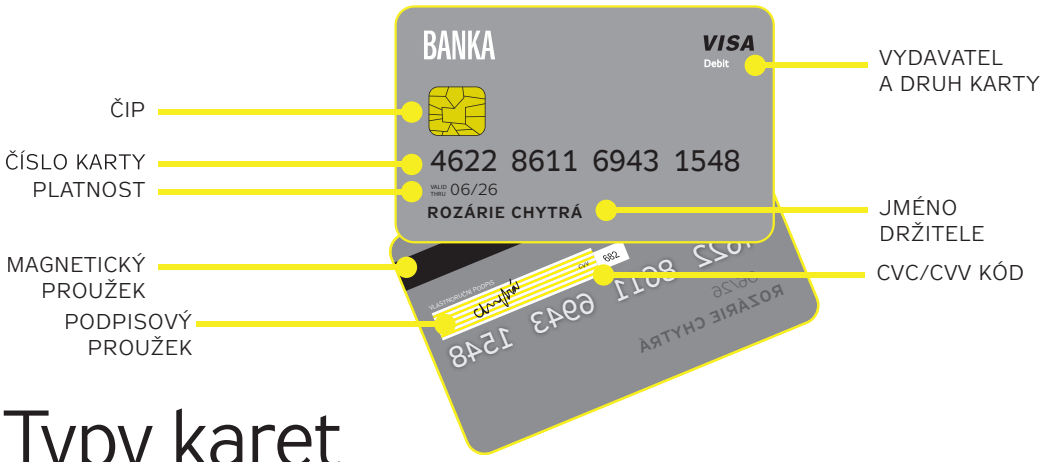

Typy karet

V současnosti existuje celá řada typů karet. Rozdělují se podle několika kritérií. V této učebnici se budeme zabývat rozdělením podle způsobu zúčtování:

Platební karty podle způsobu zúčtování

- **debetní karty**
- **kreditní karty**
- **nákupní úvěrové karty**

DEBETNÍ KARTY

Jsou takové karty, u nichž je zpravidla před každou transakcí nejprve zkontrolován zůstatek na účtu majitele. **Není-li na účtu dostatek prostředků, není možné provést platbu** bez předchozího souhlasu banky. U většiny bankovních účtů slouží debetní karta zároveň k vybírání hotovosti z bankomatů. Debetní karty některých bank lze použít i v zahraničí.

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD JENDA

Jenda chodí do šesté třídy. Rodiče mu zřídili účet v bance a k němu debetní kartu, aby mu nemuseli kapesné pořád dávat v hotovosti. Jenda dostává 100 Kč týdně. Tento měsíc má Jenda zůstatek na účtu 450 Kč, spoří si totiž jako vášnivý rybář na atlas ryb. V knihkupectví si vybere knihu za 480 Kč a chce zaplatit kartou. Bohužel mu platební terminál kartu odmítne. Banka si před platbou zkontrolovala zůstatek a platbu kvůli nedostatku peněz neprovedla.

KREDITNÍ KARTY

Kreditní karty znamenají **nákup na úvěr**, resp. umožňují platit za zboží hned, ale peníze musí člověk **vrátit bance** až později – **v domluveném termínu** (zpravidla do konce daného měsíce). Kreditní karta se váže na úvěrový účet, u něhož je stanoven **limit čerpání**. Limit by se neměl překročit a úvěr je potřeba splácet včas, v tzv. **bezúročném období**, aby dlužník nemusel platit zbytečně vysoké úroky.

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD MARIE

Marie si pořídila u své banky kreditní kartu a má smluvené bezúročné období vždy do 10. následujícího měsíce. Limit úvěru na kartu je 15 tisíc měsíčně.

Je začátek května a Marie má na běžném účtu dva tisíce korun. Výplata Marii chodí vždy 20. den v měsíci, ale teď si potřebuje koupit nové boty na triatlon a rychlovarnou konvici, která se jí doma včera rozbila. Všechno dohromady stojí 3,5 tis. korun. Marie nemůže tedy použít debetní kartu vázanou na běžný účet, tam nemá dost peněz. Neváhá a použije k zaplacení svých nákupů kreditní kartu (za nákupy tedy platí banka a ne Marie). Všechny peníze pak musí vrátit do 10. června v bezúročném období. To by neměl být problém vzhledem k tomu, že jí 20. května přijde výplata.

Nákupní úvěrové karty jsou kreditní karty, které vydávají nebankovní instituce – splátkové společnosti, obchody s potravinami, s oblečením, letecké společnosti atd. U tohoto druhu karet zpravidla neexistuje bezúročné období (doba, po kterou nemusíte za úvěr platit úroky) a nedá se s nimi obvykle vybírat z bankomatu.

Bezpečné používání platební karty

I přes odlišnosti nabízených karet fungují karty na určitých společných principech a je třeba dodržovat určité pokyny, aby byl účet v bance, ke kterému karta patří, chráněn před zneužitím a vyloupením:

- Je třeba zajistit, aby byly bankovní informace majitele karty vždy v bezpečí.

- Je dobré naučit se svůj PIN nazpaměť a dávat pozor, zda člověka při jeho zadávání někdo nesleduje. Pokud si PIN člověk nemůže zapamatovat, je nutné ho uchovávat mimo platební kartu.
- Vždy mít kartu na bezpečném místě a nedávat ji z ruky.
  - Nikdy nenechávat kartu ve škole, ve sportovním klubu, v práci atd.
  - Nikdy nenechávat prodávajícího/obsluhu, aby s kartou někam odešli. Kartu je potřeba mít vždycky na očích.
  - Karta se nesmí uchovávat u kovových předmětů (klíče, mince apod.), protože by mohlo dojít k poškození jejího magnetického proužku.

Jak se platí kartou

Contactless – *Technologie, která umožňuje platit bezkontaktně. V obchodě se tak označuje místo, kde se dá platit bezkontaktní kartou. Pokud je platba do 500 Kč, nemusíš zadávat ani PIN, stačí jen kartu přiložit.*

Cashback - *Výběr peněz v obchodě při placení platební kartou. Mimo zaplacení můžeš ještě tam, kde to jde (na pokladně najdeš nápis cash back), požádat o výběr hotovosti a pokladní ti ji vydá.*

Mnoho obchodů, restaurací a jiných zařízení přijímá debetní karty při placení za zboží a služby. Možnost platit kartou je obvykle označena na viditelném místě samolepkou se značkou přijímaných typů karet. V některých případech umožňují platbu kartou pouze od určité výše hrazené částky (např.: platit kartou lze při úhradě částky vyšší než 200 Kč).

POSTUP PŘI PLATBĚ:

1. Zkontrolujeme výši placené částky zadanou obchodníkem.
2. Kartu přiložíme (pokud je contactless) nebo vložíme do platebního terminálu.
3. Pokud je to vyžadováno, zadáme PIN – osobní identifikační číslo. V některých obchodech může být majitel karty také požádán o podepsání stvrzenky podle podpisového vzoru na kartě.
4. Vezmeme si stvrzenku pro případnou reklamaci.

ÚHRADY NA INTERNETU

Při platbě kartou v internetovém obchodě je zpravidla nutné zadat **číslo karty, datum ukončení platnosti** a **jméno majitele karty**. Dále může být majitel také požádán o bezpečnostní číslo uvedené na rubu karty. Tímto bezpečnostním číslem je tzv. ***CVC* nebo *CVV* kód** – poslední tři číslice vytištěné na pásku s podpisem.

Internetové platby je vždy potřeba **potvrdit mobilem**, ať už v bankovní aplikaci nebo kódem ze zaslané SMS. Tím se zvyšuje bezpečnost internetového placení.

POZOR

Majitel nikdy neposkytuje své číslo PIN druhé osobě a to ani při žádném placení!

SYMBOLY KARET, KTERÝMI SE DÁ NA DANÉM MÍSTĚ PLATIT

Při platbách na internetu dej přednost obchodům, které využívají **systém bezpečného placení 3D Secure**. Jedná se o systém, kdy při placení komunikujete přímo s bankou a své citlivé údaje o kartě nebo účtu neposkytujete obchodníkovi. Obchody, kde je možno takto bezrizikově platit, mají na stránkách následující označení nebo loga: Verified by VISA či MasterCard SecureCode. Další možností, jak se při platbě na internetu chránit, je sledovat, zda obchodník pro placení využívá protokol SSL, tj. při platbě je zákazník přesměrován na internetové stránky začínající **https://**...

Výběr hotovosti z bankomatu

POSTUP PRO VÝBĚR HOTOVOSTI Z BANKOMATU JE NÁSLEDUJÍCÍ:

1. Zkontrolovat si, zda je bankomat v provozu, a pak vložit kartu do otvoru zpravidla označeného šipkou nebo přiložit k místu označenému contactless. Pokud je na bankomatu něco podezřelého (neobvyklý kryt otvoru pro vložení karty, kamera nad klávesnicí apod.), nepoužívat jej!
2. Zadat své osobní identifikační číslo PIN. Číslo zadávat ve skrytu před zraky okolí, např. zakrýt si ruku, kterou PIN zadávám, druhou rukou.
3. Zadat částku.
4. Požádat o stvrzenku, aby bylo později možné zkontrolovat si výpis z účtu.
5. Stvrzenku nezahazovat, obsahuje některé bankovní údaje, které by mohly být zneužity.
6. Nezapomenout odebrat kartu a vydanou hotovost. Zkontrolovat si výši hotovosti!

Když nastanou potíže s výběrem:

- ***Bankomat odmítl kartu:***
  - *Je možné, že byl překročen zůstatek nebo limit pro výběr.*
  - *Karta je vadná či neplatná a je třeba ji vyměnit za novou.*
- ***Bankomat kartu „spolkl“:***
  - *Vypršela platnost karty.*
  - *Opakovaně byl zadán nesprávný PIN (povolené bývají tři pokusy).*
  - *Bankomat má poruchu.*

  V těchto případech bude karta automaticky zničena a pobočka vydá majiteli novou kartu.
- ***Zákazník nedostal požadovanou částku:***
  - *Informovat o tom pobočku a vyplnit příslušný formulář. Banka poté situaci vyřeší.*

S kartou do zahraničí

Určité typy platebních karet jsou běžně přijímány ve všech větších rekreačních oblastech a turisticky významných městech. Při cestě do rozvojových zemí to však platit nemusí. Je proto lepší se nespoléhat na to, že budou v dané oblasti možné výběry z bankomatu či platba kartou.

Výběry hotovosti z bankomatů bývají v zahraničí zpoplatněny. Platby v obchodech ne, ale je nutné si ověřit, zda obchodník nestrhává nějaký transakční poplatek.

Před odjezdem do zahraničí je potřeba:

- *zkontrolovat si platnost karty a vzít si číslo na zákaznickou linku pro případ ztráty karty či krádeže,*
- *mít s sebou finanční rezervu v hotovosti pro případ neočekávaných výdajů.*

Ztráta či zcizení karty

Pokud člověk ztratí pojem o tom, kde kartu má, je nutno ji okamžitě **zablokovat** – buď v internetovém nebo mobilním bankovnictví nebo telefonicky u banky.

Kartu lze zablokovat i dočasně – pro případ, že člověk zazmatkoval a druhý den ji našel.

ELEKTRONICKÉ PENÍZE A DIGITÁLNÍ MĚNA

3.

Elektronické peníze

Elektronické peníze fungují jako kredit na mobilu. Člověk si nabije nějakou elektronickou peněženku a platí, dokud v ní má dostatek peněz.

Jako **elektronická peněženka** může sloužit **nějaká karta** (ne debetní, kterou míváme k účtu) nebo **virtuální účet na internetu** (např. PaySec nebo PayPal).

VÝHODY ELEKTRONICKÝCH PENĚZ

- nejsou vázány na bankovní účet – v případě zneužití může člověk přijít jen o tolik, na kolik měl nabito, ne o všechno na účtu
- při platbě na internetu se nezadávají citlivé údaje (např. číslo kreditní karty) jako při platbě běžnou platební kartou

NA CO POZOR

- elektronické peníze vydávají podnikatelé, ne státem ostře sledované banky, takže člověk se může taky pěkně spálit...
- některé peněženky mívají limit, kolik s nimi může člověk celkem ročně zaplatit
- je důležité podívat se na poplatky za zřízení, transakce, dobití atd.

Digitální měna

Digitální měna je elektronicky vytvořená – jde o jakýsi software, který sdílí omezená síť lidí. Digitální měnou jsou např. virtuální peníze v počítačové hře, ale můžou to být i prostředky, kterými se dá platit na internetu za zboží a služby.

Digitální měny nekontroluje žádná banka ani vláda, jsou to čistě matematicky – počítačové měny.

Nejznámější a nejrozšířenější digitální měnou je Bitcoin. V květnu 2015 se dal jeden bitcoin koupit za 5,6 tis. Kč, v květnu 2021 za téměř 900 tis. Kč. Ač to zní pohádkově, digitální měny nejsou stabilní, často ztrácejí svou hodnotu a člověk může lehce prodělat.

Bitcoin slouží jako nástroj pro investice, ale zároveň začíná být na světě uznáván a dá se s ním platit i v některých internetových obchodech.

POJMY

bezhotovostní peníze – depozita, elektronické peníze/elektronická peněženka, digitální měna, bankovní převody – příkaz k úhradě, trvalý příkaz k úhradě, svolení k inkasu, platební karty – debetní, kreditní, úvěrová; PIN, contactless, cash back

SHRNUTÍ

Kromě hotovostních plateb jsou čím dál častější také platby bezhotovostní. Hotovostní platby jsou vhodné při placení nižších částek, bezhotovostní při platbě částek vyšších.

Bezhotovostní platby se uskutečňují odepisováním a připisováním peněz na bankovní účet klienta. Bezhotovostní platby se nazývají úhrady, přičemž základní formy úhrad jsou: příkaz k úhradě a svolení k inkasu. Při úhradách dává majitel účtu bance pokyn, aby zaplatila z jeho účtu v určitý čas na účet někoho jiného.

K bezhotovostním platbám slouží také platební karty, nabídka typů karet je dnes velice bohatá. Karty a jejich typy se dělí podle typu účtu, k němuž karty náleží, a také podle způsobu využití karty a způsobu zúčtování. Nejčastější dělení je na karty debetní a kreditní.

Informace týkající se účtu a platební karty je třeba pečlivě hlídat. Pokud by došlo ke ztrátě karty či k jejímu zneužití, je potřeba tuto skutečnost neprodleně nahlásit v bance a účet zabezpečit.

Elektronická peněženka je virtuální peněženka, do které si člověk převede peníze a může je utrácet. Je třeba dbát na bezpečnost, protože elektronické peněženky nevydávají státem kontrolované a regulované banky.

Digitální měna je elektronicky vytvořená a není kontrolovaná a ovlivnitelná státem nebo vládou. Mezi nejznámější digitální měnu patří bitcoin.

Finanční produkty

VÝNOS, RIZIKO, LIKVIDITA, SPOŘENÍ – VKLADOVÉ ÚČTY, STAVEBNÍ SPOŘENÍ, PENZIJNÍ SPOŘENÍ, INVESTICE – MAJETKOVÉ CENNÉ PAPÍRY (AKCIE, PODÍLOVÉ LISTY), ÚVĚROVÉ CENNÉ PAPÍRY (DLUHOPISY, SMĚNKY), ÚVĚRY – KONTOKORENTNÍ, SPOTŘEBITELSKÝ, HYPOTEČNÍ, OSOBNÍ PŮJČKA, LEASING, SPLÁTKOVÝ PRODEJ, KONTROLA ZADLUŽENOSTI, POVINNÉ A DOBROVOLNÉ POJIŠTĚNÍ

VII. FINANČNÍ PRODUKTY

Slovo **produkt** označuje **výrobek** nebo **službu**. Co znamená finanční produkt, by se tedy dalo vysvětlit jako výrobek nebo služba, který je **spojený s penězi**. Finanční produkty **nabízejí banky i jiné společnosti**.

1. SPOŘENÍ

„Kdo šetří, má za tři“, praví se ve známém přísloví. Dříve si lidé spořili tím nejjednodušším způsobem: odkládali část peněz na jedno určité místo (například pod matraci, do měšce do truhly nebo později do obálky do šuplíku). Dnešní doba ale nabízí mnohem více možností, jak své peníze bezpečně uložit, a třeba i na svých vkladech něco trochu vydělat.

Každý typ spoření má svá pro a proti. Výběr konkrétního typu spoření závisí

1. **na finanční situaci spořícího:**
   - Kolik peněz má k dispozici? Na jak dlouho je může postrádat?
   - Pokud nemá peníze k dispozici k jednorázovému uložení, může ukládat po menších částkách opakovaně, např. 1x měsíčně? A kolik?
   - Jaká bude cílová částka? Kolik potřebuje mít peněz po ukončení spoření?
2. **na nabídce bank:**
   - Jak dlouho je potřeba spořit (držet peníze na příslušném účtu), aby to bylo co nejvýhodnější?
   - Bude potřeba platit nějaké poplatky? Jak budou vysoké?
   - Jaké jsou nastavené další podmínky spoření? Z pohledu střadatele výhodné či omezující?

Je na místě si všechny tyto otázky projít a zodpovědět. Je také důležité udělat si přehled o typech spoření, které banky nabízejí.

Výnos

Když se člověk rozhodne spořit, očekává určitý ***výnos.*** Výnos je to, co na svém spoření vyděláme.

Výnos = úroky z vložených peněz – poplatky (za zřízení, vedení účtu nebo jiné služby banky)

Úrok je vyjádřením **ceny peněz**, tj. kolik stojí to, že někdo někomu svěří peníze.

Úroková sazba (míra) = kolik % z uložené částky dostane člověk jako odměnu.

VÝNOS ZE SPOŘENÍ

PŘÍKLAD

Martin si uloží 20 000 Kč do banky na 1 rok na účet bez poplatků. Po roce si vybírá z banky 20 150 Kč.

Úrok = 20 000 Kč – 20 150 Kč = 150 Kč

Protože banka nevybírá žádné poplatky za zřízení a vedení účtu, je úrok zároveň Martinovým výnosem.

Úroková sazba = 150 Kč / 20 000 Kč = 0,75 % ročně

Typy spoření

Typy spoření se rozdělují zejména podle toho, čeho se spoření týká, tedy podle potřeb a cílů. Například:

Ten, kdo si chce vytvořit finanční rezervu na neočekávané situace, může využít ***vkladový účet****.*

Ten, kdo si chce koupit nebo zrekonstruovat vlastní byt či dům, si může zřídit ***stavební spoření****.*

Ten, kdo chce spořit na důchod, si může zařídit ***penzijní spoření.***

Vkladové účty

Vkladový účet je určen pro toho, kdo má na účtu víc peněz, než aktuálně potřebuje, a chce, aby mu jen tak neležely ladem. Peníze, které totiž člověk nutně nepotřebuje a leží mu na běžném účtu bez povšimnutí, ztrácejí v důsledku inflace na hodnotě (o inflaci viz kapitola 9).

Peníze, které se vloží na vkladový účet, jsou úročeny a původní vložená částka tak pomalu poroste. Vkladové účty jsou velmi likvidní, tzn. že pokud člověk potřebuje ihned hotovost, není problém ji z vkladového účtu vybrat.

Likvidita *– jak rychle se dá spoření nebo investice přeměnit na hotové peníze*

Mezi vkladové účty patří **spořicí účty** a **termínované vklady**.

SPOŘICÍ ÚČTY

Na spořicí účty se mohou dočasně vkládat libovolně vysoké částky. Spořicí účty jsou buď s výpovědní lhůtou nebo bez.

Výpovědní lhůta *je doba, po kterou musí člověk čekat, než se mu peníze dostanou z účtu „do ruky".*

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

1) Pan Havelka si v bance zřídil spořicí účet s úrokem 2 % ročně s výpovědní lhůtou 14 dní. Uložil si na něj prémie 20 tisíc Kč, které dostal k lednové výplatě. První dva týdny v srpnu by chtěl pan Havelka jet na dovolenou a část peněz ze spořicího účtu použít. Kdy musí pan Havelka požádat o uvolnění peněz v bance?

Výše úrokové sazby u spořicích účtů zpravidla závisí na výši vkládané částky. Peníze na spořicích účtech jsou **zhodnocovány lépe než na běžných účtech** (mívají vyšší úrokové sazby a bývají naprosto **bez poplatků**). Spořicí účty slouží primárně ke spoření, **nelze tedy na nich provádět všechny platební transakce** jako na běžném účtu a mívají také omezený počet transakcí za měsíc.

Úroková sazba *se zpravidla uvádí v procentech za rok a označuje se písmeny p. a. – z latinského per annum (za rok).*

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

2) O kolik se ti za rok zhodnotí vklad 10 tisíc Kč, když banka nabízí úrok z vkladu 1,9 % p. a.?

SPOŘICÍ ÚČTY PRO DĚTI

Rodiče, kteří spoří svému dítěti, mohou založit spořicí účet vedený na jeho jméno (peníze pak mohou využít například na zaplacení studií, výuku řízení automobilu apod.). Často využívaným produktem je také stavební spoření pro děti (viz dále).

TERMÍNOVANÉ VKLADY

Termínované vklady jsou vhodné zejména pro ty, kdo mají „nějaké peníze navíc" a jsou si jisti, že tyto peníze nebudou po určitou dobu potřebovat. **Peníze z účtu si lze vybrat až v předem stanoveném datu = termínu**, např. každý rok k 1. červnu. Pokud člověk tento termín nevyužije a potřebuje peníze v jiné době, může si je sice vybrat, ale zaplatí bance pokutu za porušení smlouvy.

Úroky u termínovaných účtů jsou obvykle **výhodnější než u spořicích účtů**. Doba, po kterou musí člověk peníze na účtu ponechat, aby získal smluvený úrok, se může pohybovat v rozmezí od několika dní po několik let.

3) Andrea dostala od rodičů peníze na rekonstrukci bytu, a to 250 tis. korun. Nyní dokončila studium na vysoké škole a chce na půl roku odjet na praxi do zahraniční. Peníze tedy využije až za půl roku. Zkoumá, jaké možnosti pro zhodnocení peněz nabízejí banky. Nakonec vybírá ze dvou možností. Poradíš jí, kam peníze uložit, aby více vydělaly?

Termínovaný vklad u banky Ypsilon:

3,1 % p. a., poplatek za zřízení účtu 250 Kč

Termínovaný vklad u banky Zet:

3 % p. a., zřízení i vedení účtu zdarma

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

Pojištění vkladů u bank

Každý člověk má u banky své vklady pojištěné, a to téměř až do výše 2,5 milionů korun (100 tisíc eur). Pokud by tedy došlo ke krachu banky, dostaneš své úspory podle zákona až do této částky zpátky.

Stavební spoření

Stavební spoření je spořením, které je především spojeno s možností půjčit si na bydlení.

Stavební spoření historicky vzniklo jako pomoc lidem, kteří si chtějí spořit na bydlení a uspořené peníze použít jako základ pro půjčku na bydlení. Banky totiž nikdy nepůjčí celou částku, kterou člověk na koupi domu nebo bytu potřebuje, vždy je potřeba mít alespoň část vlastních peněz.

Stavební spoření zároveň podporuje stát, za určitých podmínek na samotné spoření přispívá.

Stavební spoření poskytují stavební spořitelny.

4) Janek si chce založit stavební spoření, je čerstvě po vysoké škole, začal slibnou práci. Rozhodl se výhodně spořit, možná si v budoucnu bude chtít opravit malý byt po babičce. Při dnešních cenách se rozhodl, že si chce uspořit alespoň 300 000 Kč. Ze svého platu je schopen odkládat na spoření 2 500 Kč měsíčně.

Zašel do stavební spořitelny a uzavřel smlouvu podle svých možností výše.

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

Ke smlouvě dostal následující výpočtovou tabulku:

Cílová částka: 300 000 Kč

Měsíční vklad: 2 500 Kč

		A	B	C	D	E
	ROK	**NASPOŘENO** (vlastní vklady, tj. 2 500 Kč x počet měsíců spoření)	**STÁTNÍ PODPORA**	**POPLATKY ZA VEDENÍ ÚČTU**	**NASPOŘENO CELKEM** (např. D2 = D1+E1+A2+B2+C2)	**ÚROKY** (1,5 % ze zůstatku na účtu) (D1 x 0,015)
1	2021	10 000 Kč		-250 Kč	9 750 Kč	146 Kč
2	2022	30 000 Kč	2 000 Kč	-250 Kč	41 646 Kč	625 Kč
3	2023	30 000 Kč	2 000 Kč	-250 Kč	74 021 Kč	1 110 Kč
4	2024	30 000 Kč	2 000 Kč	-250 Kč	106 881 Kč	1 603 Kč
5	2025	30 000 Kč	2 000 Kč	-250 Kč	140 234 Kč	2 104 Kč
6	2026	30 000 Kč	2 000 Kč	-250 Kč	174 088 Kč	2 611 Kč
7	2027	30 000 Kč	2 000 Kč	-250 Kč	208 449 Kč	3 127 Kč
8	2028	30 000 Kč		-250 Kč	241 326 Kč	3 620 Kč
9	2029	30 000 Kč		-250 Kč	274 696 Kč	4 120 Kč
10	2030	17 000 Kč		-250 Kč	295 566 Kč	4 433 Kč
	celkem	**267 000 Kč**	**12 000 Kč**	**-2 500 Kč**	**300 000 Kč**	**23 500 Kč**

4a) Za jak dlouho Janek naspoří 300 tis., které plánoval jako cílovou částku?

4b) Na kolik let je poskytována státní podpora?

4c) Jaký je celkový výnos z Jankova stavebního spoření?

Smlouva o stavebním spoření se uzavírá na **nejméně šest let**. **Po uplynutí šesti let je možné peníze vybrat a použít je k jakémukoliv účelu.** Stát poskytne podporu pouze při splnění této podmínky. Pokud peníze člověk vybere dřív, musí státní příspěvek do koruny vrátit.

Další velkou výhodou stavebního spoření je možnost zažádat si o **úvěr ze stavebního spoření** s relativně nízkými úroky. Úvěr však nemůže být použit na cokoliv, pouze na výdaje týkající se bydlení – například na koupi bytu, domu nebo jejich opravy.

Úvěr stavební spořitelny poskytnou **do výše cílové částky**. Dále se požaduje, aby člověk měl uspořenou zpravidla **alespoň třetinu z požadovaného úvěru**.

Úvěr ze stavebního spoření = cílová částka – naspořené vklady.

5) Janek se rozhodl, že na začátku roku 2025 začne s rekonstrukcí bytu. Naspořeno má 100 000 Kč ve vlastních vkladech, což je přesně třetina, kterou potřebuje k tomu, aby mu stavební spořitelna úvěr poskytla. Jaký úvěr si Janek může vzít ze stavebního spoření?

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

Penzijní spoření

Tento produkt zajišťuje jistotu těm, kteří se obávají, že nebudou mít dostatek peněz ve stáří, a chtějí si je zajistit. Penzijní spoření je opět podporováno státem.

Zpravidla musí člověk spořit alespoň pět let a uspořená částka se nedá, až na výjimky, vybrat před tím, než **člověk dosáhne 60 let**. Pak si člověk může vybrat, jestli si nechá **vyplatit celé spoření jednorázově**, nebo **pravidelně v malých částkách** jako přilepšení ke starobnímu důchodu.

Penzijní spoření funguje jako investice do společného fondu, viz další podkapitola.

6) Marie se v 45 letech rozhodne začít spořit na důchod. Zvolí penzijní spoření, a bude ukládat 600 Kč měsíčně. Bude spořit přesně do svých 62 let, kdy bude mít nárok odejít do řádného starobního důchodu.

Kolik bude mít Marie k dispozici na účtu penzijního spoření, až půjde do důchodu? Připočítej také výnos fondu za 17 let, a to 10 000 Kč. K výpočtu pomůže tabulka pro výpočet státních příspěvků:

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

	MĚSÍČNÍ VKLADY	**PŘÍSPĚVEK STÁTU**
1	100 Kč	0 Kč
2	200 Kč	0 Kč
3	300 Kč	90 Kč
4	400 Kč	110Kč
5	500 Kč	130 Kč
6	600 Kč	150 Kč
7	700 Kč	170 Kč
8	800 Kč	190 Kč
9	900 Kč	210 Kč
10	1 000 Kč a více	230 Kč

Zdroj: MFČR, 2021

2. INVESTICE

Druhou možností, jak zhodnotit své peníze, je investování. Obvykle je potřeba mít určité znalosti, vědět, do čeho investovat a kdy jsou podmínky pro investici příznivé. V praxi funguje investování tak, že si dotyčný **zvolí** svůj **cíl investice** (podnik, věc, finanční produkt apod.), **vloží peníze** a **čeká na zhodnocení** své investice.

Investor může očekávat výnosy

- jak v průběhu investování,
- tak z prodeje své investice (že prodá dráž, než koupil).

PŘÍKLADY INVESTOVÁNÍ:

- Člověk koupí obraz malíře, který se v průběhu života stává slavnějším a slavnějším. Po smrti malíře prodá investor obraz klidně i za desetinásobnou cenu.
- Méně dobrodružné je to třeba s bytem. Pokud někdo koupí v dnešní době byt ve větším městě, téměř s jistotou ho za několik let prodá se ziskem.
- Investovat lze i do nějakého začínajícího podniku. Investor podpoří zajímavý nápad v začátku (vloží peníze do koupi strojů vybavení atd.), pak musí počkat a pokud se podniku začne v budoucnu dařit, investor bude dostávat podíl na zisku a jeho vložené peníze budou vydělávat. Nakonec může svůj podíl v podniku i prodat.

U investic hraje kromě zisku také velkou roli riziko. Některé formy investic jsou rizikovější – v případě, že podnik zkrachuje, může investor přijít o všechny své peníze... Jiné jsou méně rizikové, např. do nemovitostí (bytu/domu/pozemku).

***Riziko** – možnost, že část nebo všechny své peníze člověk ztratí.*

***Investování** může **oproti spoření** přinést o mnoho **větší výnosy**, na druhou stranu je mnohem **rizikovější** a vložené prostředky **nejsou** tak **likvidní** (nedají se tak snadno přeměnit zpátky na peníze).*

Základní typy investic

Jak bylo řečeno na začátku kapitoly, investovat lze do lecčeho. My se budeme velmi povrchně věnovat **finančním investicím – cenným papírům**.

Cenné papíry jsou zvláštní listiny, se kterými je svázána určitá hodnota, majetek nebo majetkový prospěch. Jinak řečeno, cenným papírem si lze například koupit kus podniku.

Ten, kdo takový cenný papír vydává (může jím být jednotlivec, společnost, stát, město i jiné subjekty), se nazývá **emitent**.

DRUHY CENNÝCH PAPÍRŮ

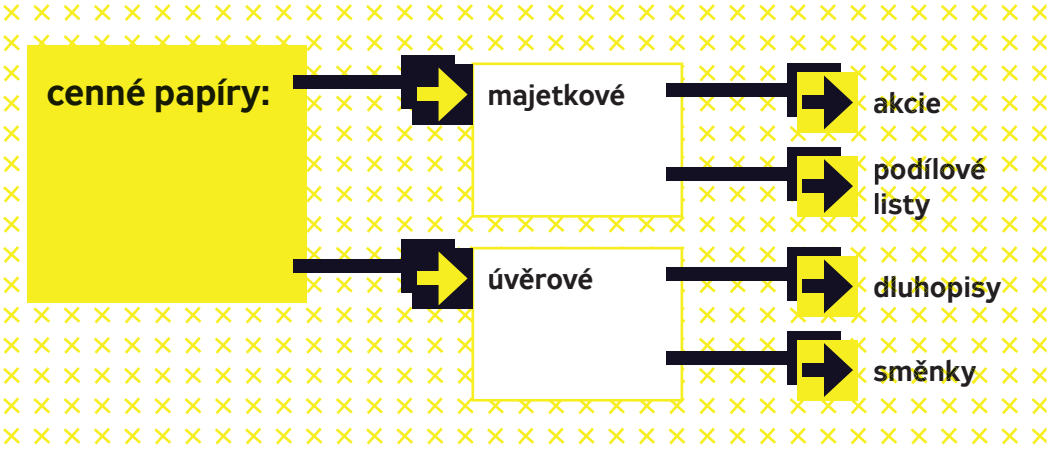

Majetkové cenné papíry představují podíl na majetku toho, kdo je vydal (emitenta). Do této skupiny patří například akcie a podílové listy. Koupí majetkového cenného papíru se člověk stává spolumajitelem věci, do které investoval.

AKCIE

AKCIE

Akcie je **cenný papír**, který potvrzuje, že jeho majitel (držitel) je **akcionář,** tj. že vložil určitý finanční obnos (**kapitál**) do **akciové společnosti**. Akcionář má různá práva. Je například oprávněn podílet se na řízení společnosti a obdržet příslušnou část zisku.

Když si člověk koupí akcii, vlastní kousek podniku, pokud podnik vydělává, akcie stoupá na hodnotě a přináší výnos. Investor může akcii prodat se zajímavým ziskem. Když podnik nevydělává, akcie ztrácí na hodnotě, má smůlu i akcionář a jeho investice bude pravděpodobně proděléčná. Akcii v budoucnu prodá se ztrátou.

Akcie se kupují a prodávají (obchodují) na burze. V České republice existuje Burza cenných papírů Praha a RM-SYSTÉM. Cenu akcií určuje to, jaký je o ně zájem. Když je o akcie velký zájem (podniku se zřejmě daří), cena akcií stoupá. Když cena akcií klesá, podniku se zřejmě nedaří a investoři o akcie zájem nemají.

Výhodné je koupit akcie za nízkou cenu a prodávat je, když je jejich cena vysoká. Obchodovat na burze je ale velké umění a předpovídat vývoj cen akcií také. Pokud se tedy člověk do takového dobrodružství pouští **poprvé, je dobré požádat nějakého odborníka o radu**.

PODÍLOVÉ LISTY

PODÍLOVÉ LISTY

Pokud člověk **nechce investovat sám a chce zkušenosti i riziko investování sdílet s dalšími lidmi**, zvolí pro investici **podílové listy**. To jsou cenné papíry, které tvoří dohromady souhrn určitého majetku (podílový fond). Každému vlastníkovi podílového listu náleží tolik peněz z tohoto majetku, kolik vlastní podílových listů.

Lidé, kteří hledají možnost investování s nižším rizikem než do akcií, dají dohromady peníze do podílového fondu. Fond má svou správu (lidí, kteří rozumí investování), a ta vloží shromážděné peníze do různých investic podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Hodnota fondu se v čase mění, a tak platí, že výhodné je kupovat podíl ve fondu v době, kdy je cena nízká, a prodávat, když je cena vysoká.

Dlouhodobě bývají podílové fondy zpravidla ziskové.

PŘÍKLAD

ALENINY STÁTNÍ DLUHOPISY

Alena si koupí státní dluhopisy (dluhopisy vydané vládou ČR), jejichž doba splatnosti je 6 let. Výnosy z dluhopisů se odvíjejí od míry inflace v ČR v jednotlivých letech. Alena díky své investici nepřijde o hodnotu svých peněz znehodnocených inflací. Inflace viz kapitola 9.

	NÁKUP STÁTNÍCH DLUHOPISŮ (1 DLUHOPIS = 1 Kč)	VÝNOS
02. 01. 2020	minimální nákup 1000 dluhopisů = 1 000 Kč	
02. 01. 2021		35 Kč
02. 01. 2022		66 Kč
02. 01. 2023		63 Kč
02. 01. 2024		52 Kč
02. 01. 2025		47 Kč
02. 01. 2026		37 Kč
	výnosy celkem	**300 Kč**
částka ke dni splatnosti		**1 300 Kč**

SMĚNKA

Směnka je **cenný papír**, jehož majitel má právo požadovat ve stanovené lhůtě stanovenou částku. Směnka musí obsahovat předem dané faktické náležitosti (např. jméno, datum, údaje o tom, kdy a kde má být částka uhrazena), forma směnky však stanovena není, může být vypsána na jakémkoliv typu papíru.

Pozor! *Existují také tzv.* ***bianco směnky*** *– to jsou takové, které mají některé části nevyplněné, neobsahují tedy všechny zákonem požadované náležitosti. Často se jedná zejména o konečnou částku, kterou má dlužník zaplatit. U banky je riziko zneužití velmi malé, ale u nebankovních společností nebo soukromých osob se může stát, že dojde k navýšení konečné částky.*

3. PŮJČKY

Další možnost, jakou nabízí finanční trh, je **půjčit si peníze**. Tato možnost je však vhodná spíše v těch případech, kdy určitou sumu peněz člověk potřebuje na nezbytně nutnou věc. S půjčkami totiž bývají spjaty nejen úroky, ale také poplatky za poskytnutí půjčky.

Vzít si půjčku není dnes tak obtížné, jako tomu bylo dříve. Půjčky nabízí mnoho bank i soukromých společností. Potíže však mohou nastat, a bohužel často nastávají, při splácení.

Půjčku je tedy vždy potřeba si řádně promyslet. Každý, kdo si půjčuje, by si měl být jistý, že bude mít dost peněz na splácení, a to po celou dobu. Například při koupi bytu či domu se často jedná o splácení na několik desítek let.

JAK POMŮŽE PŘI UVAŽOVÁNÍ O PŮJČCE ROZPOČET

Kdo si chce půjčovat, měl by přesně **znát svoje finanční možnosti**, tedy vědět, jestli může **ke svým výdajům ještě navíc splácet**. Půjčku by si měl brát ten člověk, který má logicky větší příjmy než výdaje a bude mít tedy z čeho splácet. Zároveň musí do výdajů započítat i plánované splácení půjčky!

Pokud by tomu tak nebylo a po započtení splátek by výdaje v rozpočtu převyšovaly příjmy, nezbude, než

- podle možností zvýšit měsíční příjmy (pracovat přesčas, přibrat druhé zaměstnání), nebo
- snížit měsíční výdaje (odříct si to, co není tak důležité).

Pokud jsou příjmy a výdaje stejné, bude lepší půjčku odložit a znovu zvážit, zda je plánovaná koupě nezbytná!

TIP

Pokud splátky úvěru překročí úroveň 30 % čistých příjmů, je rozumnější si půjčku nebrat.

PŮJČKA NEBO ÚVĚR?

Půjčka je poskytnutím prostředků věřitelem (bankou či jinou institucí, ale také jinou fyzickou osobou) za předem dohodnutých podmínek formy splácení, výše úroků nebo jiných odměn. Předmětem půjčky mohou být finanční prostředky, ale také jakýkoli jiný hmotný majetek.

Úvěr je rovněž poskytnutím prostředků věřitelem, ale na rozdíl od půjčky se u úvěru jedná výhradně o poskytnutí finančních prostředků. Jednotlivé typy úvěrů se liší podle toho, k čemu mají být využity.

Věřitel *– ten, kdo peníze či majetek půjčuje (banka, instituce, fyzická osoba).*

Dlužník *– ten, kdo si půjčuje a zavazuje se k navrácení a splacení případných úroků.*

Cena úvěru

NÁKLADY PŮJČKY – KOLIK ZAPLATÍM NAVÍC

Při uvažování o půjčce musí člověk zvážit její celkové náklady. Při splácení se totiž vrací nejen půjčená částka, ale také peníze navíc, a to úroky a poplatky. Vždy je dobré sledovat, o kolik peněz zaplatíme navíc oproti tomu, co jsme si půjčili.

Úrok zaplacený – úrok je vyjádřením ceny peněz, tj. kolik stojí to, že někdo půjčí peníze.

Úroková sazba (míra) = kolik % z vypůjčené částky dlužník zaplatí navíc.

RPSN – roční procentní sazba nákladů, tj. kolik zaplatíme navíc za jeden rok; vyjadřuje se v procentech a počítá se tak, že se sečtou všechny poplatky za úvěr v přepočtu na vypůjčenou částku a dále se přičte úroková sazba. RPSN slouží k jednoduchému porovnávání různých nabídek na úvěr. Nejvyšší sazba znamená nejméně výhodný úvěr pro dlužníka.

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD LUBOŠ S JITKOU A AUTO

Luboš s Jitkou potřebují nové auto. Našli ojetý vyhovující vůz za 120 000 Kč. Vědí, že tuto částku budou moct za rok splatit. Vzali si tedy úvěr u banky s úrokovou sazbou 12 % na 1 rok s poplatkem za zřízení 2 000 Kč.

— Úrok = 120 000 Kč x 0,12 = 14 400 Kč

— Náklady na úvěr = úrok + poplatky = 14 400 Kč + 2 000 Kč = 16 400 Kč

Luboš s Jitkou zaplatí navíc 16 400 Kč. Celková částka ke splacení bude činit 136 400 Kč.

RPSN bude činit 16 400 Kč/120 000 Kč = 13,67 %

Pozor! RPSN takto jednoduše spočítáme, protože se jedná o roční půjčku, v jiných případech by byl výpočet složitější.

Druhy úvěru podle formy poskytnutí a splácení

Mezi **nejčastější typy úvěrů** patří v současné době tyto:

- **kontokorentní úvěr**
- **spotřebitelský úvěr**
- **hypoteční úvěr**
- **osobní půjčka**
- **leasing**
- **splátkový prodej**

KONTOKORENTNÍ ÚVĚR

Kontokorentní úvěr dnes **banky poskytují celkem běžně k účtu**. Ten, kdo má u banky účet a zařídí si kontokorent, **může jít tzv. „do minusu“**, tedy čerpat peníze, které ve skutečnosti nemá. Výše kontokorentu závisí například na průměrném zůstatku na účtu, na životní fázi člověka (student vs. pracující). I tady ale platí, že klient musí nakonec kromě půjčené částky zaplatit také úroky.

SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

Nejčastějším typem úvěru jsou úvěry spotřebitelské. Slouží především k nákupu zařízení a vybavení domácnosti, na koupi spotřební elektroniky, na pořízení, rekonstrukci nebo modernizaci bytu či rodinného domu, na nákup dovolené, koupi automobilu, úhradu nákladů na tuzemské či zahraniční studium, na splacení závazků mezi občany (vypořádání mezi dědici či manželi nebo úhradu členských podílů v bytovém družstvu apod.) nebo na koníčky (sběratelské záliby, sport atd.). Spotřebitelské úvěry nabízí banky i nebankovní společnosti.

Spotřebitelský úvěr je půjčka, která se **poskytuje na koupi konkrétní věci**.

7) Ema je grafička a pracuje z domova. Potřebovala by nový grafický monitor, který stojí 25 500 Kč. Má nabídku na spotřebitelský úvěr

- 15 splátek
- Výše splátky: 1 989 Kč
- Další náklady na půjčku = 500 Kč

Kolik Ema zaplatí navíc kvůli tomu, že si vezme úvěr a nezaplatí monitor hned?

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

Index predátorského úvěrování

Nezisková organizace Člověk v tísni sestavuje každoročně tzv. ***Index predátorského úvěrování****. Je to* ***žebříček nejhorších úvěrových společností*** *– ukazatel, který porovnává, jaká rizika přinášejí smlouvy o úvěru u různých nebankovních společností. Je praktické vědět, jaké „šibalské" sankce si úvěrové společnosti na lidi v úzkých připravují. Není nic jednoduššího než si před žádostí o půjčku u nějaké společnosti Index zkontrolovat.*

HYPOTEČNÍ ÚVĚR

Hypoteční úvěr (neboli hypotéka) je úvěr, který **musí být zajištěný zástavním právem k nemovitosti** na území České republiky. Znamená to, že člověk za úvěr ručí např. svým domem, bytem nebo pozemkem (nebo nemovitostí svých příbuzných) a pokud nesplácí, banka nemovitost zabaví.

Hypotéka je **dlouhodobý úvěr**, který se splácí zpravidla 10–30 let podle možností dlužníka. Člověk musí při žádosti o úvěr velmi pečlivě dokazovat své příjmy a schopnost splácet dluh, banky jsou v případě poskytování hypoték velmi přísné. Hypotéky jsou jedny z **nejvýhodněji úročených úvěrů**, co se týče úrokové sazby.

PŘEMÝŠLEJ A ODPOVĚZ

8) Hana s Michalem se rozhodli, že si pořídí byt. Mají našetřeno 1 mil. korun – dali dohromady svá stavební spoření a něco přidali rodiče. Mají vyhlídnutý byt za 3 mil. korun. Dostali nabídku v bance s následujícími údaji:

HYPOTÉKA	hodnota bytu	3 000 000 Kč
	výše hypotéky	2 000 000 Kč
úroková sazba 3,99 % p. a.	počet let splácení	výše splátky
	10	20 240 Kč
	20	12 109 Kč
	30	9 537 Kč

Jejich rozpočet je přebytkový. K dispozici mají čisté měsíční příjmy ve výši 49 000 Kč.

Jakou variantu splácení by měli zvolit?

Vzpomeňte na pravidlo z úvodu podkapitoly o půjčkách.

*Člověk, který se **rozhoduje mezi bydlením v pronájmu a hypotékou**, musí zvážit všechna **pro a proti**:*

- *Je výhodné postupně splácet vlastní bydlení a nevkládat peníze do nájmu?*
- *Je z hlediska zaměstnání a stylu života flexibilnější nevázat se na jedno místo a mít možnost častěji měnit bydlení?*
- *Je výhodné nestarat o nemovitost, ve které bydlím? Bydlení ve vlastním přináší další náklady...*
- *Je má práce a můj příjem dostatečně stálý na to, aby utáhl dlouhodobý úvěr?*

OSOBNÍ PŮJČKA

Osobní půjčka je **neúčelový úvěr**, který poskytne banka i nebankovní instituce. Nemusí se tedy prokazovat, na co peníze člověk půjčuje či potřebuje. Tento typ úvěru mívá **velmi vysoké úroky a RPSN**.

LEASING

Další způsob, jak rozdělit placení nákupu do delšího časového období, je nákup na leasing. V případě leasingu musí nakupující před vzetím půjčky **uhradit alespoň část ceny kupované věci, první splátku, tzv. akontaci**. Výhodou i nevýhodou je, že v případě leasingu se **člověk nestává majitelem zboží v den uzavření smlouvy**. Výhoda je to proto, že se věřitel o věc stará do konce leasingu. Nevýhoda, že člověk o předmětu leasingu nemůže svobodně rozhodovat (prodat ho, upravit). **Dlužník** tedy **platí nájem** věřiteli po dohodnutou dobu. Na konci této doby se dlužník může rozhodnout, že **věc ponechá věřiteli**, nebo že ji **za zbytkovou cenu odkoupí** a stane se jejím majitelem. Nejčastěji si lidé kupují na leasing automobily, stroje apod.

SPLÁTKOVÝ PRODEJ

Při pořízení věci na splátky **platí kupující** také **akontaci** a poté jej čeká **postupné splácení** formou splátek. Zákazník je majitelem dané věci ihned po podepsání smlouvy.

Splátkový prodej je nejčastěji k vidění v prodejnách nábytku nebo u domácích spotřebičů a **poskytovateli úvěrů nejsou banky, ale prodejci přímo v prodejně**.

Orientačně zjisti na internetu, jaké jsou nyní úrokové sazby (případně RPSN) probraných úvěrů.

?

Zodpovědné zadlužování

Než si člověk zařídí jakoukoliv půjčku, měl by si zodpovědět základní otázky:

JE DANÁ VĚC, NA NIŽ SE PŮJČKA BUDE VZTAHOVAT, SKUTEČNĚ POTŘEBA?

Pokud se doma pokazí kotel na ohřev vody a nemáte žádnou finanční rezervu, nejspíš skutečně nezbude jiná možnost než si půjčit. Je však nezbytně nutné půjčit si velkou sumu peněz na drahou dovolenou? Vyplatí se následné potíže a komplikace s vyděláváním více peněz, nebo bude lepší se uskromnit?

Platí obecné pravidlo, že není dobré si půjčovat na věc, jejíž životnost je kratší, než doba splácení.

Podobně je tomu i s menšími sny a přáními. Je určitě rozumnější si na vysněnou kytaru postupně našetřit, než si vytvářet dluh a platit úroky.

TIP

V případě dražšího dárku, např. lyží, snowboardu či hudebního nástroje, se vyplatí si o tomto přání promluvit s rodiči a příbuznými. Každý z nich může namísto drobných dárků k narozeninám nebo Vánocům přispět určitou částkou. Další peníze je pak možné našetřit z kapesného a z brigád.

VĚŘITELÉ

JE VYBRANÁ PŮJČKA SKUTEČNĚ TA NEJVÝHODNĚJŠÍ?

Půjčku dnes poskytuje kdekdo, od bank přes soukromé nebankovní společnosti až po lichváře. Je proto důležité mít se na pozoru a danou instituci si prověřit. Navíc, každá společnost nabízí jiné podmínky, proto je dobré si nejprve zjistit, zda nebude lepší nabídka konkurence.

KOLIK BUDE DANÁ VĚC STÁT VE VÝSLEDKU?

Před podepsáním smlouvy je důležité si nejprve v klidu propočítat, kolik bude půjčka ve skutečnosti stát. Banky si účtují úroky, proto klient nakonec nesplácí jen částku, kterou si půjčil, ale také procenta navíc, případně další poplatky za uzavření smlouvy, vedení účtu atd. Je tedy dobré vědět, že televize, která stojí v obchodě 5 tisíc korun při platbě na místě, vás může v případě pořízení na splátky nebo formou nevýhodného spotřebitelského úvěru nakonec vyjít až na dvojnásobek či trojnásobek původní ceny.

JE SPLÁCENÍ REÁLNÉ?

Splátky je potřeba si spočítat tak, aby měl člověk dostatečnou rezervu i na „horší časy" či v případě neočekávaných událostí (dlouhodobá nemoc, ztráta zaměstnání, nečekané výdaje apod.). Proto je důležité si nejprve sestavit rozpočet a s chladnou hlavou promyslet, zda je splácení reálné. Ve smlouvě je pak nutné pořádně pročíst podmínky a sankce v případě nesplácení a podpis smlouvy si rozmyslet!

Nebezpečí předlužení

Poměrně dost lidí si v dnešní době pořizuje více než jeden úvěr. Potíž je v tom, že pokud si člověk zvykne žít tzv. „na dluh", snadno se může dostat do bludného kruhu – **půjčuje si na to, aby mohl splatit půjčku předchozí**.

Ve chvíli, kdy přijde nečekaná událost (například nemoc, ztráta zaměstnání, nezbytné výdaje navíc), často dochází k tomu, že dotyčný už nedokáže splácet a dluhy se hromadí a hromadí.

V případě takové situace je důležité **nestrkat hlavu do písku, ale naopak snažit se dosáhnout dohody**. Některé banky i nebankovní instituce například nabízejí možnost **dočasného snížení splátek** nebo dokonce tzv. **„zmrazení"**. To znamená, že je splácení na určitou dobu zastaveno, aniž by narůstaly další úroky.

Vždy je však důležité za věřitelem zajít a osobně se domluvit! Pokud se dohoda nedaří, může přiměřenou výši splátek určit soud.

PORADNA PŘI FINANČNÍ TÍSNI

OBČANSKÉ PORADNY

ČLOVĚK V TÍSNI

*V případě potíží je také možné kontaktovat poradny, které se zabývají případy zadlužení. V České republice existují například: **Poradna při finanční tísni** (www.financnitisen.cz), **Občanské poradny** (www.obcanskeporadny.cz) nebo již zmiňovaný **Člověk v tísni** (www.clovekvtisni.cz). Všechno jsou to neziskové společnosti, které poskytují bezplatné poradenství lidem v obtížné majetkové situaci, do které se dostali v důsledku svého předlužení.*

POJIŠTĚNÍ

4.

V kapitole o rozpočtu jsme se mnohokrát zmiňovali o tom, že v životě člověka může přijít **nepříjemná situace**, která je spojená s **neočekávanými výdaji**. Může se jednat o živelní pohromu, která poškodí osobní majetek, o dopravní nehodu, při které se nenávratně zničí auto, o ztrátu zaměstnání, o úraz nebo dlouhodobou nemoc, které jsou spojené s nemožností pracovat.

Na některé takové **situace** se člověk může zajistit tvorbou rezerv v rozpočtu. Některé situace jsou ale tak **vážné a finančně náročné**, že je člověk **sám nezvládne vyřešit**. **Pojištění** slouží právě k těmto účelům. Má člověku **pomoct tlumit finanční dopad** toho, co nenadálého se stalo.

Jak funguje pojištění

Pojištění je finanční služba, kterou zajišťují **pojišťovny**. Člověk uzavře s pojišťovnou **pojistnou smlouvu na konkrétní druh pojištění**. Na základě smlouvy **platí** pojišťovně pravidelně dohodnutou částku, tzv. **pojistné**. Pokud dojde k **nenadálé události**, na kterou se pojištění vztahuje, má člověk právo **na výplatu náhrady škody**.

NEJČASTĚJŠÍ DRUHY POJIŠTĚNÍ

Pojištění dělíme na:

1. **povinné (ze zákona)**
   - **sociální a zdravotní pojištění** (platí každý pracující) – zajistí pravidelnou finanční podporu v případě nemoci, ztráty zaměstnání, mateřství nebo stáří
   - **odpovědnosti z provozu vozidla** – pro případ, že člověk někomu způsobí škodu svým autem
2. **dobrovolné (každý si sjedná sám podle svého uvážení)**
   - **úrazové pojištění** – pro případ úrazu (jednorázová výplata peněz za dočasné či trvalé zdravotní postižení)
   - **životní pojištění** – zajistí finanční výpomoc blízkým v případě smrti pojištěného
   - **cestovní pojištění** – zajistí náhradu za platby potřebného léčení v zahraničí, ztrátu zavazadel, zrušení letu atd.
   - **pojištění odpovědnosti za škody** – pro případ škod z vlastní hlouposti (škoda způsobená někomu jinému, z nedbalosti v zaměstnání)
   - **pojištění majetku** – pro případ škody na domě, bytě nebo v domácnosti (požár, vytopení, vloupání atd.)
   - **havarijní pojištění** – pro případ škody na vlastním autě

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD ANTONÍN

Tonda má sjednané pojištění domácnosti, které kryje riziko vloupání. V pojistné smlouvě je uvedeno, že pojištění domácnosti se vztahuje na Tondův byt i sklep. Tonda platí pojistné 3 300 Kč ročně.

Jednoho dne vykradli lupiči sklepy v domě, kde Tonda bydlí. Tonda přišel o nové kolo v hodnotě 19 600 Kč. Pokud Tonda nahlásí vzniklou škodu na pojišťovnu, dostane za svou škodu náhradu podle podmínek v pojistné smlouvě.

POJMY

výnos, riziko, likvidita, spoření – vkladové účty, stavební spoření, penzijní spoření, investice – majetkové cenné papíry (akcie, podílové listy), úvěrové cenné papíry (dluhopisy, směnky), úvěry – kontokorentní, spotřebitelský, hypoteční, osobní půjčka, leasing, splátkový prodej, kontrola zadluženosti, povinné a dobrovolné pojištění

SHRNUTÍ

Finanční produkty jsou výrobky a služby bank a nebankovních společností, které člověku umožňují zajišťovat si své finanční potřeby: každodenně používat své bezhotovostní peníze, zhodnocovat své peníze (spořící a investiční produkty), půjčovat si (úvěrové produkty) a zmírnit dopady nepříjemných životních situací (pojištění). Za využívání finančních produktů člověk platí poplatky.

Při výběru spoření a investic se sleduje výnos (jak člověk své peníze zhodnotí), riziko (možnost, že je nezhodnotí podle svých představ) a likvidita (jak rychle lze investici ukončit a přeměnit na peníze „v ruce").

Při výběru úvěrů se sleduje doba splácení, RPSN, neboli náklady na úvěr, a rizika při nesplácení.

Při výběru pojištění se sleduje to, co potřebuje člověk pojistit, výše pojistného a podmínky náhrady škody.

VÝSLEDKY A ODPOVĚDI:

ZE STRANY 64

1. Pan Havelka musí v bance požádat o uvolnění peněz nejpozději 14 dní před koncem července, lépe i dříve, aby stihl peníze ještě v klidu vybrat. Od podání příkazu poběží výpovědní lhůta 14 dní. Po této lhůtě si pan Havelka peníze může vybrat.
2. Vklad se za 1 rok zhodnotí o 190 Kč (10 000 Kč x 0,019).

ZE STRANY 65

3. Na účtu Ypsilon bude úrok 7 750 Kč (250 000 Kč x 3,1 %) za rok, za půl roku tedy 3 875 Kč. Poplatky jsou 250 Kč, celkový výnos tedy 3 625 Kč. Na účtu Zet bude úrok 7 500 Kč za rok, za půl roku tedy 3 750 Kč. Úrok je zároveň výnosem. Výhodnější bude pro Andreu uložit peníze na účtu Zet.

ZE STRANY 65 A 66

4. A) Janek celkovou částku naspoří za necelých deset let.

   B) Státní podpora je poskytována na 6 let. Pro upřesnění: státní podpora je 10 % z ročního vkladu, maximálně však 2 000 Kč ročně.

   C) Celkový výnos z jeho spoření bude vč. státní podpory 33 000 Kč (300 000 Kč – 267 000 Kč)

ZE STRANY 67

5. Janek si může vzít úvěr do výše celkové cílové částky. Tj. 300 000 Kč (cílová částka) – 100 000 Kč (naspořených) = 200 000 Kč.
6. Marie bude mít k dispozici: vlastní vklady 122 400 Kč (17 let x 12 měsíců x 600 Kč) + příspěvky státu 30 600 Kč (17 let x 12 měsíců x 150 Kč) + výnos fondu 10 000 Kč = celkem 163 000 Kč.

ZE STRANY 73

7. Ema zaplatí navíc 4 335 Kč (15 x 1 989 Kč – 25 500 Kč) + 500 Kč = 4 835 Kč

ZE STRANY 74

8. Pro Hanu s Michalem se zdá nejvýhodnější varianta splácení na 20 let. S ohledem na pravidlo, že výše splátek by neměla překročit 30 % čistých příjmů varianta 10 let nepřipadá v úvahu.

Ochrana spotřebitele

SMLOUVY – PRÁVA A POVINNOSTI, BEZPEČNÝ NÁKUP NA INTERNETU, REKLAMACE VÝROBKŮ A SLUŽEB, DOZOROVÉ INSTITUCE – ČNB, ČOI, FA

VIII. OCHRANA SPOTŘEBITELE

Možnosti jak a co nakoupit rostou ze dne na den. Vyrábí se čím dál více věcí, oblečení, elektroniky, rozvíjí se také možnosti, jak nakupovat přes internet i jak spravovat své peníze prostřednictvím nejnovějších technologií. S rostoucími možnostmi však rostou také rizika.

Člověku se díky globalizaci a moderním technologiím zlepšuje kvalita života. To je jedna stránka věci. Druhá stránka věci je, že ne vždy jsou všichni poctiví a všechno funguje podle našich představ...

Občas se stane, že se nová věc rozbije a je potřeba reklamovat, jindy nám zase v obchodě naúčtují jinou cenu, než jsme viděli na cedulce v regálu, na e-mailovou adresu tu a tam přijdou podivné zprávy o nečekaném dědictví.

To vše jsou situace, s nimiž se musí dnešní zákazník – spotřebitel – vypořádat.

1. SMLOUVY

Se smlouvami přijde člověk do kontaktu na každém kroku. Jakékoliv dohodě mezi obchodníkem a zákazníkem (nepodnikatelem) se říká **spotřebitelská smlouva**. O smlouvách je potřeba vědět pár základních infromací:

SMLOUVY NEMUSÍ BÝT JEN PÍSEMNÉ...

Každý den se uzavírají smlouvy bez podpisu, aniž by si to člověk uvědomoval. Když si jde do obchodu koupit svačinu, uzavírá smlouvu o koupi. Když nastoupí do autobusu hromadné dopravy, uzavírá zase s dopravcem smlouvu o přepravě. Dokonce, i když na internetu surfuje a něco nepromyšleně odklikne, může dojít k uzavření smlouvy.

SMLOUVA JE SMLOUVA, MUSÍ ODPOVÍDAT TOMU, CO BYLO DOMLUVENO S PRODEJCEM PŘED JEJÍM UZAVŘENÍM

Je to tak. Uzavřená smlouva musí odpovídat tomu, co bylo domluveno s obchodníkem před jejím uzavřením. Když to tak není, má přednost to, co je pro tebe příznivější. Pokud má člověk při vyjednávání pochybnosti, může si u obchodníka vymínit, aby ústní dohodu potvrdil ve smlouvě, v prodejním dokladu, záručním listu nebo jinak.

NEZLETILÍ MOHOU SMLOUVU TAKÉ PODEPSAT – PODLE VYSPĚLOSTI

Nezletilí sice nemají způsobilost ke všem právním jednáním (plnou svéprávnost), ale to neznamená, že nemohou platně nic podepsat. Vychází se z toho, že mohou uzavírat smlouvy přiměřené „rozumové a volní vyspělosti" svých vrstevníků. Takže v šestnácti třeba můžeš uzavřít smlouvu o členství ve fitku (třeba i nevýhodnou), ale ještě ne např. sám investovat na finančních trzích.

CO JE PSÁNO, TO JE DÁNO – PLATÍ, ALE NE VŽDY...

Vedle práv jsou i povinnosti a smlouvy se mají dodržovat. Výjimkou jsou ale situace, kdy obchodník zneužije toho, že je to zpravidla on, kdo smlouvu připravuje, aby se zvýhodnil na úkor spotřebitele. Smlouvy se nesmí odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele ani nesmí obsahovat nepřiměřené smluvní podmínky. K takovým smluvním podmínkám se pak nepřihlíží, tzn. jako by ve smlouvě vůbec nebyly.

LHŮTA NA ROZMYŠLENOU

Od smlouvy se dá odstoupit, například když se uzavře mimo klasický obchod na předváděcích akcích, na ulici, přes e-shop, katalog apod., kdy je člověk nabídkou obchodníka buď zaskočený, nebo když se rozhoduje jen podle fotografií a popisu zboží.

Odstoupit od smlouvy nejde třeba u nákupu CD, DVD, když se poruší originální obal, nebo když už člověk zboží vyzkoušel a není ho možné vrátit z hygienických důvodů aj.

POZOR

NÁKUP NA INTERNETU 2.

Kdo dnes nenakupuje na internetu, jako by byl z jiného století. Díky nákupu online odpadne pobíhání po obchodech, zboží si člověk můžeš nechat dovézt až domů nebo si ho v kamenném obchodě pouze vyzvednout.

JAK SE POZNÁ BEZPEČNÝ E-SHOP?

- **Neznámé e-shopy je rozumné si před nákupem ověřit.** Nejlepší ze všeho je doporučení kamarádů a známých. Vhodné je také podívat se na diskuze nebo portály, které se zabývají hodnocením e-shopů.
- Dále je velmi důležité **zjistit si základní informace o prodávajícím** – zejména údaje o jeho sídle, identifikačním čísle (zda skutečně existuje), dost důležité jsou také kontakty pro případ reklamace.
- Doporučuje se vždy upřednostnit e-shop, který **jasně a srozumitelně informuje o ceně a způsobu platby**, **o dodacích podmínkách**, **právech a povinnostech a ochraně osobních údajů**.

Podívej se na APEK – Asociaci pro elektronickou komerci – certifikuje kvalitní e-shopy a vydává pro ně značku kvality.

https://www.apek.cz/apek-certifikovany-obchod

TIP

APEK

ZAPLATIT PŘEDEM? ANO, ČI NE?

Způsob platby (předem anebo při převzetí zboží) by také měl vycházet ze zkušenosti nebo pověsti e-shopu. Pokud člověk objednává u daného obchodu poprvé, je bezpečnější platit až při převzetí.

Pokud jsi platil u obchodníka kartou, a ten si strhl něco navíc nebo třeba nevrátil peníze za nedodané zboží, je možné transakci bez odkladu reklamovat u tvojí banky, která by ti měla peníze zase vrátit na účet - říká se tomu chargeback. Tato ochrana funguje např. i u internetového platebního systému Paypal a u dalších podobných „virtuálních peněženek“.

TIP

VRATKY DO 14 DNŮ

Na obrázku bylo tričko úžasné, ale realita je jiná? Při nákupu v e-shopu má člověk, až na několik výjimek, právo do 14 dnů odstoupit od smlouvy a zboží vrátit. Proto je důležité uložit si kopie všech dokladů o koupi – fakturu, objednávku, potvrzení nákupu, všeobecné obchodní podmínky, případně i popis daného zboží, aby vratka nebo případný spor byl vyřešen co nejrychleji.

TIP

Nezapomeň, že e-shop není půjčovna, a pokud zboží opotřebuješ nebo poničíš, peníze zpátky nedostaneš.

3. REKLAMACE VÝROBKŮ A SLUŽEB

Reklamace výrobků

Snad každý někdy zažil na vlastní kůži situaci, kdy si koupil zcela nový výrobek, který velmi brzy přestal fungovat. Jak má v takové situaci spotřebitel postupovat?

V první řadě je nutné uvést, že zákazník má právo takový výrobek **reklamovat**. Znamená to, že **uplatní svoji námitku či stížnost**, pokud se mu **výrobek jeví jako nekvalitní** nebo **přestane fungovat**. V takovém případě má **právo na požadování nápravy**.

POSTUP REKLAMACE

1. **Shromáždit důkazy a argumenty**

   Nejdůležitější je mít účtenku či fakturu a popř. záruční list. Na dokladech by mělo být uvedené, o jaké zboží se jedná, kolik stálo a kdy bylo pořízené. Účtenka nebo faktura je pro přijetí reklamace stěžejní, proto je důležité si příslušný doklad při nákupu zboží vždy uschovat. S dokladem i vadným výrobkem je poté potřeba zajít co nejdříve na prodejní místo, kde byla věc pořízena, nebo do jiné provozovny podle reklamačního řádu společnosti.

2. **Jednat v obchodě**

   V obchodě předloží zákazník účtenku i výrobek prodavači. Obchodník by měl se zákazníkem sepsat reklamační protokol či smlouvu, výrobek převzít a uvést termín, dokdy bude reklamace vyřízena. Zákazník by měl obdržet kopii reklamačního protokolu/smlouvy, v níž by mělo být přesně uvedeno, o jakou závadu se jedná.

POZOR

Reklamační protokol je nutné si pečlivě přečíst ještě před podepsáním! Někdy totiž může být na protokolu další ustanovení, například o poplatku za neuznanou reklamaci (bývá tomu tak v případě mobilů, elektroniky nebo výpočetní techniky).

3. Co se bude dít dál?

Od chvíle, kdy se zákazník dohodne s prodavačem a je sepsána reklamace, nezbývá zákazníkovi, než počkat na její vyřízení. Podle zákona má výrobce nebo obchodník na **reklamaci lhůtu 30 dní**, do té doby by reklamace měla být vyřízena.

Při reklamaci může nastat několik situací:

- Zboží může být **vyměněno za stejné**, ale bez vady. To je ta nejlepší možnost.
- Obchodník také může nabídnout **opravu výrobku**. Zákazník musí v takovém případě obdržet potvrzení o opravě a době jejího trvání. To pro případ, že by opět došlo k poruše.
- Pokud nenastane ani jediná ze dvou výše uvedených možností, má zákazník právo tzv. **„odstoupit od smlouvy"**. To znamená, že věc vrátí a měl by dostat zpátky peníze. Je také možné si výrobek ponechat a obdržet slevu, která odpovídá závažnosti vady.

4. Když se nic neděje

Pokud se stane, že zákazník do třiceti dnů vyrozumění o vyřízení reklamace neobdrží, doporučuje se, aby zašel do prodejny a zjistil, proč tomu tak je. V případě, že pro něj v prodejně nový či opravený původní výrobek není, může zákazník okamžitě odstoupit od smlouvy.

5. Prodavač se vymlouvá?

Může se stát, že se prodávající bude vymlouvat a nebude chtít reklamaci uznat. Na to ale nemá právo. V takovém případě si zákazník může vyžádat písemné potvrzení, kde bude uvedeno, proč je reklamace odmítnuta. Toto vyrozumění by měl zákazník obdržet nejpozději do tří dnů.

Nejčastější výmluvy prodavačů:

„Nemáte obal od výrobku, tudíž nemůžete výrobek reklamovat."

- *Podle zákona nemusí zákazník obal od výrobku do prodejny přinést. Reklamován je výrobek, ne obal!*

„Vada výrobku vznikla již ve výrobě, obraťte se na výrobce."

- *To je sice možné, ale za výrobek v obchodě nese zodpovědnost prodejce. Proto musí reklamaci vyřizovat prodejce.*

„Výrobek byl prodáván se slevou, tudíž nemáte na reklamaci nárok."

- *Není to pravda. I věci ve slevě jsou podle zákona v záruce. Výjimkou je, pokud byla poskytnuta sleva kvůli nějaké konkrétní vadě výrobku a spotřebitel si věc s tím vědomím koupil. Na tuto konkrétní vadu se záruka samozřejmě nevztahuje, na jakékoliv jiné ano.*

„Reklamaci vyřizuje pouze náš pan vedoucí a ten tady dnes není."

- *Podle zákona musí být v prodejně vždy někdo, s kým je možné reklamaci vyřídit.*

6. Co když je reklamace odmítnuta?

K odmítnutí reklamace může dojít pouze tehdy, pokud výrobek nemá zjevnou vadu nebo pokud jej poškodil přímo zákazník.

NA KOHO SE LZE OBRÁTIT V PŘÍPADĚ POTÍŽÍ?

MPO OCHRANA SPOTŘEBITELE

V případě potíží je možné se obrátit na neziskové organizace, které se zabývají problematikou ochrany spotřebitele, jejich seznam je na webu Ministerstva průmyslu a obchodu: https://www.mpo.cz/cz/ochrana-spotrebitele/.

Jak reklamovat finanční služby

Otázka reklamace výrobků je celkem častá, nověji se však objevuje také potřeba reklamovat finanční produkty. Jedná se zejména o situace, kdy má klient podezření, že mu banka či jiná finanční instituce naúčtovala poplatky navíc nebo byl jeho účet „vyloupen".

Řešení je obdobné jako u reklamací běžných výrobků. V první řadě je potřeba se obrátit na finanční instituci, která produkt poskytla. **Přesný postup reklamace se může u různých institucí lišit**, obvykle se nachází přímo na internetových stránkách bank, pojišťoven, stavebních spořitelen a ostatních subjektů.

MEZI ZÁKLADNÍ NÁLEŽITOSTI PODANÉ STÍŽNOSTI OBVYKLE PATŘÍ:

- uvedení identifikačních údajů včetně kontaktu (např. jméno, adresa bydliště, telefon, e-mailová adresa),
- přesný popis reklamace či stížnosti a datum podání reklamace či stížnosti.

Je potřeba také doložit příslušné dokumenty, jako výpis z účtu, potvrzení platebního příkazu, kopii smlouvy apod.

Reklamaci lze podat osobně či písemně v pobočce dané instituce nebo přes internet. Také v těchto případech je **lhůta** pro vyřízení reklamace či stížnosti **30 dnů** od doručení. I u reklamace finančních produktů platí, že klient má možnost podat proti reklamaci odvolání.

4. DOZOROVÉ INSTITUCE

Všechny výše uvedené situace i mnohé další méně časté a méně obvyklé, se snaží řešit nejen samotné finanční společnosti, kterých se problém týká, a spotřebitelské organizace, které problémy pomáhají řešit, ale také **dozorové instituce**.

V textu budeme hovořit o následujících dozorových orgánech: Česká národní banka (ČNB), Česká obchodní inspekce (ČOI) a Finanční arbitr (FA).

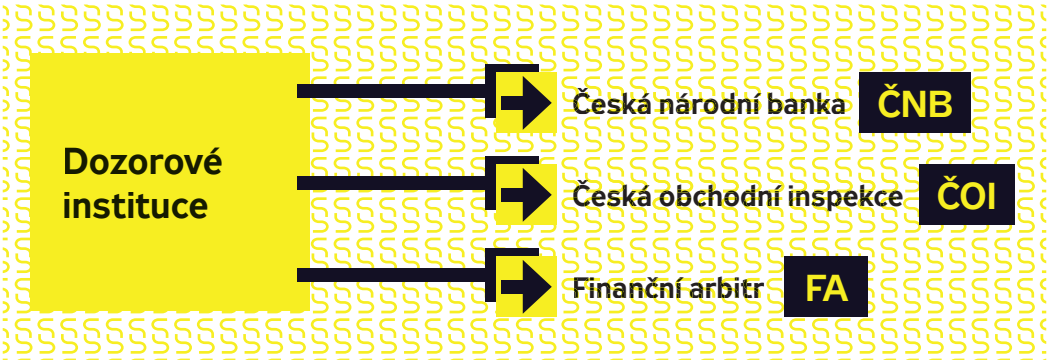

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA (ČNB)

ČNB

Vykonává dohled v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu v těchto oblastech:

- dodržování zákazu používání nekalých obchodních praktik,
- dodržování zákazu diskriminace spotřebitele,
- dodržování povinností a pravidel o informování o ceně služeb a způsobu jejich stanovení,
- dodržování povinností stanovených občanským zákoníkem pro uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku.

Česká národní banka vykonává dohled nad **finančním trhem**. Pokud chce zákazník či klient na instituce poskytující finanční služby tedy podat stížnost, může se obrátit k ČNB. Stížnost lze podat písemně, e-mailem nebo prostřednictvím formuláře na webu ČNB: www.cnb.cz.

Podaná stížnost musí obsahovat identifikační a kontaktní údaje, předmět stížnosti včetně označení organizace, které se týká, a doložení kopií dostupných dokumentů.

ČESKÁ OBCHODNÍ INSPEKCE (ČOI)

ČOI

Práva spotřebitelů hájí také Česká obchodní inspekce. Kontroluje a dozoruje právnické a fyzické osoby prodávající nebo dodávající výrobky a zboží na vnitřní trh, poskytující služby nebo vyvíjející jinou podobnou činnost na vnitřním trhu.

Mimo jiné kontroluje:

- kvalitu a jakost výrobků, které se prodávají, vč. jejich zdravotní nezávadnosti,
- označování výrobků podle českých předpisů,
- zda výrobky odpovídají technickým požadavkům podle našich zákonů,
- bezpečnost výrobků.

Za porušení zákona může ČOI uložit pokuty (od 5 tisíc do 50 milionů Kč) a dále uplatnit zákazy prodeje výrobků nebo poskytování služeb.

ČOI nekontroluje, s výjimkou kontroly poctivosti prodeje, potraviny, pokrmy a tabákové výrobky. Ty kontroluje Státní zemědělská a potravinářská inspekce (SZPI).

Česká obchodní inspekce poskytuje pro občany také informační a poradenskou činnost, a to na každém z jejích pracovišť ve všech pracovních dnech, viz www.coi.cz.

FINANČNÍ ARBITR (FA)

FA

Třetím významným dozorovým orgánem, o kterém zde bude zmínka, je finanční arbitr. Hlavním posláním finančního arbitra, a tedy i hlavním důvodem jeho zřízení, je **zajištění bezplatného a efektivního vyřizování sporů klientů s poskytovateli platebních služeb** (např. bankami nebo institucemi vydávajícími elektronické platební prostředky).

Předmětem sporu může být například neoprávněné použití platební karty při platbě u obchodníka nebo v bankomatu, neoprávněný převod v rámci internetového bankovnictví či převod finančních prostředků z účtu.

K zahájení řízení před finančním arbitrem je potřeba podat tzv. **návrh**, a to na speciálním formuláři. Ten je spolu se vzorem podání zveřejněn na internetových stránkách finančního arbitra – www.finarbitr.cz. Poškozený obdrží rozhodnutí do 30 dnů ode dne zahájení řízení.

POJMY

spotřebitel, bezpečný e-shop, reklamace, smlouva, smluvní podmínka, riziko, dozorový orgán, Česká národní banka, Česká obchodní inspekce, Finanční arbitr

SHRNUTÍ

S rostoucími možnostmi trhu přibývají také situace, v nichž je potřeba hájit práva spotřebitele. Proto vznikají instituce, které se zabývají problematikou ochrany spotřebitele a radí, jak správně postupovat ve svízelných situacích, jejich seznam je na www.mpo.cz v sekci ochrany spotřebitele.

Se smlouvami přijde člověk do kontaktu na každém kroku. Smlouvy nemusí být jen písemné, smlouvu o přepravě třeba uzavírá člověk jen nastoupením do autobusu. Od spotřebitelských smluv uzavřených mimo obchod se dá do 14 dnů ustoupit. U smluv platí dvojnásob, dvakrát přečti, jednou podepiš!

Při nákupu na internetu je důležité volit důvěryhodný e-shop. Ten se pozná tak, že má řádně uvedené veškeré kontaktní informace, obchodní a reklamační podmínky. Převodem předem se doporučuje platit jen u ověřených internetových obchodů s dobrými uživatelskými recenzemi.

V případě nefunkčního či chybně fungujícího nově zakoupeného výrobku má spotřebitel právo na reklamaci, tedy požadování adekvátní náhrady. Kromě reklamace hmotných výrobků má dnešní spotřebitel nárok také na reklamaci finančních služeb, např. pokud na svém běžném účtu zjistí nesrovnalosti. Lhůty pro vyřízení reklamace jsou podle zákona 30 dní.

Nebezpečí číhá na dnešního spotřebitele téměř na každém kroku, je potřeba mít se na pozoru zejména před internetovými podvodníky. Hlavní rada je neposkytovat nikomu soukromé údaje o svém bankovním účtu, platební kartě ani o sobě samém.

Ochranou spotřebitele a jeho práv se v České republice zabývá několik dozorových orgánů. Mezi stěžejní patří: Česká národní banka (ČNB), Česká obchodní inspekce (ČOI) a Finanční arbitr (FA). V případě potíží je možné obrátit se na jejich internetové poradny.

Finanční riziko

INFLACE, RIZIKA NA INTERNETU A PODVODNÉ E-MAILY ČI SMS – VYKRADENÍ ÚČTU, SÁZENÍ, GAMBLING, ŠPATNÁ OSOBNÍ FINANČNÍ ROZHODNUTÍ

IX. FINANČNÍ RIZIKO

Riziko je možnost, že nastane situace, kterou neočekáváme nebo si nepřejeme. Ve finančním světě je takových situací přehršel.

1. INFLACE

Inflace je ekonomické riziko, jehož vznik se nedá z pohledu člověka-jednotlivce ovlivnit. Člověk může na inflaci jen rozumně reagovat.

***Inflace** – celkový růst cen v ekonomice; jak se říká „všechno se zdražuje".*

Co se děje, když ekonomové říkají, že je inflace:

- za stejnou věc člověk zaplatí každý rok o něco víc peněz
- za stejné peníze, které člověk má k dispozici, si toho koupí méně

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD JULIE A SKÚTR

Julie si chce koupit k osmnáctinám skútr. Domluvila se se všemi příbuznými, že od jejích 16. narozenin nebude dostávat jiné dárky, než peníze, a sama bude chodit na brigádu, aby na vysněný skútr vydělala. Skútr stojí v lednu 2020 (to je Julii 16 let) 20 000 Kč a Julie má všechno do poslední koruny spočítáno, aby dárky a úspory v lednu 2022 daly dohromady cílovou částku 20 000 Kč.

Jaké je to ale nemilé překvapení, když Julie v lednu 2022 zjistí, že cena skútru je kvůli vysoké inflaci bez pár korun 22 000 Kč.

rok	**míra inflace**	**cena skútru**
2020		20 000 Kč
2021	3,2 %	20 640 Kč
2022	6,2 %	21 920 Kč

PŘÍKLAD

PŘÍKLAD ANKA A JANEK

Anka a Janek jsou sourozenci. Ance je 6 let a jde v roce 2019 poprvé nakoupit. Dostane od maminky 50 Kč a má za úkol koupit: 6 rohlíků, 1 jogurt a 10 vajec.

Jankovi je 6 let v roce 2021 a maminka ho také pošle poprvé nakoupit. Bude mu také stačit 50 Kč jako Ance v roce 2019?

	rok 2019	**rok 2021**
6 rohlíků	12 Kč	18 Kč
1 jogurt	10 Kč	12 Kč
10 vajec	25 Kč	35 Kč
celkem	**47 Kč**	**65 Kč**

Nebude, kvůli inflaci zdraží nákup o 18 Kč.

***Inflaci** vypočítává Český statistický úřad **z růstu cen v tzv. spotřebním koši**. Spotřební koš se dá představit jako **obrovský nákupní košík** se vším možným od potravin přes oblečení a boty, elektroniku, sportovní vybavení, potřeby pro domácnost vč. drogistického zboží, benzín atd. a dále služby, které využíváme, od kadeřníka přes různé opravny, restaurace, jízdné, bankovnictví... Ve spotřebním koši je **kolem 700 položek a každá má svou váhu podle toho, jak často ji lidé v průběhu roku využívají**.*

JAK SE ČLOVĚK MŮŽE BRÁNIT PROTI INFLACI?

- Pokud peníze při inflaci ztrácejí na hodnotě, je vhodné je uložit někam, kde budou vydělávat. Na dobře úročený spořicí účet nebo termínovaný vklad. Do dluhopisů nebo akcií. Další je možnost je investovat do něčeho, co v čase nabývá hodnoty – do bytu nebo domu, do sběratelských předmětů...
- Při inflaci rostou výdaje – všechno se „zdražuje". Pokud člověk při inflaci uvažuje o půjčce, např. na bydlení nebo na auto, tak je to úvaha správná. Dlužník si s bankou smluví výhodnou a pevnou úrokovou míru na několik let dopředu, a pak si může být jistý, že mu konkrétně tyto výdaje neporostou (nájem by se například zvyšoval, ale splátka hypotéky bude pořád stejná).

FINANČNÍ RIZIKO TROCHU JINAK

2.

Někomu se s penězi daří, jinému ne. V době krize, osobní či ekonomické, zpravidla přibývá lidí, kteří volí nepromyšlené investice, dostanou se tak do finanční tísně a situaci řeší neuváženými půjčkami. Jiní se zase pod vidinou rychlého zbohatnutí pustí do sázení a hraní automatů. Namísto velkých výher však obvykle propadají závislosti a vytvářejí si velké dluhy.

Nástrahy elektronického prostředí

BEZPEČNÉ INTERNETOVÉ BANKOVNICTVÍ

JAK SE BRÁNIT PROTI „VYKRADENÍ ÚČTU"

Základní pravidlo zní: Nikomu neprozrazovat svoje přihlašovací údaje, tedy přihlašovací jméno a heslo. Dávat si pozor při zadávání údajů na veřejných místech, zda někdo nekouká přes rameno a nemůže důležité údaje „odkoukat".

Na škodu není pravidelně kontrolovat výpisy z účtů. V případě neobvyklých pohybů peněz je potřeba neprodleně kontaktovat banku a účet zablokovat.

NEBEZPEČNÝ PHISHING

Phishing je označení pro podvod, při kterém se zloděj snaží z majitele účtu vylákat přihlašovací údaje k účtu, aby jej mohl vykrást.

Pozor na podvodné e-maily! Nejčastěji má tento podvod podobu e-mailu. Podvodník se představí jako zástupce banky a odvolává se na bezpečnost účtu. Dotyčnému majiteli účtu například napíše, aby pro ověření účtu kliknul na nějaký odkaz. Odkaz může vypadat naprosto stejně jako webová stránka banky, jedná se však o padělek. Pokud majitel účtu na této podvodné stránce zadá svoje údaje, podvodník je získá a s nimi i přístup k účtu.

NIGERIJSKÉ DOPISY

Ke známým stálicím tohoto zločinu patří takzvané nigerijské dopisy. Scénář je vždy stejný, šťastný dědic rodinného jmění, bankovní pracovník anebo zaměstnanec ministerstva z Nigérie apod., zkrátka „ti všichni" se touží podělit o nesmírné bohatství. Než se však mohou rozdělit, potřebují maličkost – zaplatit od adresáta podvodu nepatrný poplatek. Samozřejmě, že žádné takové bohatství neexistuje. Podvodníci jen doufají v naivitu člověka a snaží se z něj vylákat peníze. Na tyto e-maily nepomůžou žádné antivirové programy, ale zdravý rozum.

POZOR

Před takovými e-maily je nejlepší ochrana neotevírat je a rovnou házet do koše. Jakékoliv náhodné kliknutí by mohlo mít pro adresáta nedozírné důsledky.

PODVODNÉ PLATBY MOBILNÍM TELEFONEM

Mobilní telefon slouží v dnešní době jako občanka i jako peněženka. Umožňuje v různých aplikacích uložit všechny typy dokladů a věrnostních karet a využívat mobilní bankovnictví vč. zadávání mobilních plateb. Kvůli těmto „superschopnostem" mobilů se čím dál víc „superpadouchů" snaží o nejrůznější fígle.

***Autorizační kód** – SMS (od banky či jiné instituce), která obsahuje kód. Kódem člověk potvrzuje zadanou finanční či jinou transakci.*

Jedním z fíglů kupř. je, že se podvodník může vydávat za tvého kamaráda, kterému se nedaří obdržet z jeho banky **autorizační SMS k platbě**. Poprosí tě (veskrze dobře naklonovaný profil), zda k tomu **může využít tvůj mobil**. Ve skutečnosti ale autorizační SMS, která bude poslána k tobě na mobil, schvaluje transakci účtovanou na tvém bankovním účtu, ne na účtu zoufalého „kamaráda", který píše.

Obdobně se může stát, že ti taková autorizační SMS přijde bez předchozího avíza. Naopak, podvodník zavolá následně, omluví se, že zadal do banky špatné telefonní číslo a zda mu můžeš autorizační kód sdělit. Opět podvod, který povede k tomu, že budeš o pár korun lehčí.

Dalším příkladem podvodu jsou **podvodné výhry**. Na mobil přijde, klidně i z nějaké sociální sítě nebo od messengera, že jsi vyhrál lístky do aquacentra nebo nový mobil. Pro potvrzení výhry se musí zadat jméno, e-mail a telefon a na mobil dorazí kód pro vyzvednutí výhry, zpráva má ještě malá písmenka na konci textu, kterou už ale jako vzrušený výherce nepřečteš. Ve skutečnosti ale kódem potvrzuješ předplatné a podvodník ti bude v pravidelných intervalech strhávat určitou částku z účtu.

Stane se také, že dostaneš nabídku na extrémně levný nejnabitější telefon. Abys telefon dostal, musíš podvodníkovi sdělit údaje ke své platební kartě, kterou se bude ten nabízený superlevný telefon hradit. A už je ruka v rukávě a tvá platební karta je velmi blízko ke zneužití.

— *Pokud jsi žádnou platbu sám nezadával a nečekáš autorizační kód, omluv se komukoliv, známému i neznámému, že mu nemůžeš pomoct. Žádné autorizační kódy nikdy nikomu nesděluj a nepřeposílej.*

— *V mobilním bankovnictví používej mobilní klíče namísto autorizačních SMS, ty se nedají malwarem zkopírovat.*

— *Aplikace instaluj z oficiálních obchodů.*

— *Nedělej nic, co ti přijde i jen malinko podezřelé. Důvěřuj a prověřuj, viz www.hoax.cz nebo www.e-bezpeci.cz.*

TIPY

HOAX

E-BEZPEČÍ

Sázení

Snad každý, ať student, pracující nebo člověk v penzi, chtěl někdy zakusit, jaké je to vsadit si a vyhrát. Mnoho lidí v plané naději navštěvuje sázkařské kanceláře či internetové sázkařské portály. Od občasné návštěvy přechází pak někteří k pravidelnému sázení (především v případě výsledků fotbalových a hokejových zápasů). Většina sázkařů obětuje nižší částky (mezi 50–100 Kč za sázku), ovšem objevují se i tací, kteří si vsadí mnohem více. A to pravidelně. Samotný sázkař o sobě určitě neřekne, že je na sázení závislý. Pravidelnost sázení ale svědčí o opaku. Ten, kdo si vytvoří závislost na sázení, má totiž oslabenou soudnost a možnost rozhodování ve finančních otázkách.

JAK KONTROLOVAT SÁZENÍ?

Aby sázkař nepropadl bezmyšlenkovitému sázení, je potřeba, aby si nastavil mantinely. Říci si, že nad stokorunu týdně „nepůjde“, mnohdy nestačí. Aby se hra nestala závislostí, měl by si sázkař umět odepřít sázení kdykoliv a nikdy by neměl překročit takovou hranici, aby mu nedostačovaly prostředky na jiné aktivity a žití vůbec.

Příležitostný hráč má šanci vyhrát, pravidelný hráč dlouhodobě vyhrávat nemůže. Kdyby tomu totiž tak bylo, sázkové kanceláře by nevydělávaly, ale naopak by zkrachovaly. Čím více hráči sázejí, tím více prohrávají peníze a málokterý hráč dokáže získat ve výhrách zpět vše, co kdy do sázek vložil.

Sázení na sportovní výsledky je rozšířené i mezi středoškoláky – rovněž ve věku pod 18 let, což zákon výslovně zakazuje. Mladí lidé nemají ještě tolik vypěstovanou finanční odpovědnost, jsou nezkušení, zbrklí a bez stálého příjmu (což může vést ke krádežím kvůli sázení). Vidina rychlého zbohatnutí pak vede spíše ke kriminálním přečinům a ztrátě důvěry mezi nejbližšími.

Gambling

Velmi rozšířenou a nebezpečnou závislostí je závislost na hracích automatech neboli gambling. Mnoho lidí, gamblerů, kteří této závislosti propadli, skončilo s obrovskými dluhy. Závislost na automatech získávají nejsnadněji děti a teenageři, ale také starší lidé. Kromě automatů se objevují také závislosti na ruletě nebo obecně na hraní v kasinech. Někoho postihuje závislost jen na jedné hře, ale někoho třeba současně na karetních hrách, ruletě i automatech. Všechny typy této závislosti se projevují v reálném světě či online.

PŘÍZNAKY ZÁVISLOSTI

Symptomy vznikající a prohlubující se závislosti bývají podobné. Gambler pociťuje stále častější a intenzivnější nutkání ke hře, které je pro něj téměř neovladatelné. Hráči často popisují celodenní pronásledování a zaujetí myšlenkami na hru, a to i v zaměstnání a při činnostech vyžadujících soustředění.

Závislost na hraní (gamblerství) má několik typických fází:

- ***„období vyhrávání“**: gambler nevykazuje zatím žádné znaky patologie, má pocit, že se nic neděje, hraje v poklidu a zdánlivě má pocit, že vyhrává. Zatím se ale blíží druhá fáze,*
- ***období „prohrávání“:** gambler nabývá příznaků chorobné závislosti na hraní. Typické pro přechod k tomuto druhému období je prodlužování času, který člověk u hry tráví. Gambler je mnohem častěji v herně a déle tam zůstává. Přitom si nedokáže poručit se hrou skončit a odejít. Dalšími příznaky bývá přemlouvání sebe sama, že to jde dobře, bezdůvodný optimizmus a stálé zvyšování sázek,*
- ***období „ztráty kontroly“:** kdy dochází ke ztrátě sebekontroly a znaky závislosti se prohlubují. Závislost na hracích automatech, kartách či ruletě v této fázi přebírá otěže nad celým životem hráče a jedinou cestou ven je v případě takto pokročilého případu gamblerství léčba.*

Člověk závislý na hraní se také často uchyluje k půjčkám od druhých lidí nebo dokonce ke krádežím. Hráč doufá, že se mu už konečně podaří vyhrát a půjčené či ukradené peníze rychle vrátí zpět.

zdroj: Národní protidrogová centrála

V roce 2019 Češi prohráli přes 36 miliard korun. Patologických hráčů bylo kolem 145 tis.

KAM SE OBRÁTIT PRO POMOC?

Léčba gamblerství je náročná a dlouhodobá stejně jako léčba jiných závislostí. Je nutná maximální spolupráce pacienta. V případě vznikající nebo rozvinuté závislosti je dobré se obrátit na odbornou pomoc, např. na:

ANONYMNÍ GAMBLEŘI

- místní psychologickou poradnu; v poradně se lze zeptat, kde je nejbližší specialista na tento druh závislosti,
- nejbližší psychiatrickou léčebnu zabývající se léčením gamblerství,
- Linku důvěry,
- Společenství Anonymních gamblerů, viz www.anonymnigambleri.cz.

Riziko špatných rozhodnutí

V průběhu života může člověk udělat s penězi chyby, které jej mohou stát statisíce korun. Stačí mít nevhodnou pojistku, špatně nastavit hypotéku nebo nepříhodně investovat. Hloupá maličkost může mít pro člověka důsledky na celý život, proto je nutné být vždy v manipulaci s penězi naprosto obezřetný.

Nejčastější chyby, kterých se lidé podle statistik dopouští – od bezvýznamných po fatální:

- „Akční nabídky" – dnes a denně se na trhu objevují tzv. akční nabídky, které lákají k okamžitému nákupu. Obvykle nutí zákazníka, aby si, bez rozmyslu, ovšem „ihned a levněji" danou věc koupil. Vždy se vyplatí nekupovat narychlo, ale raději si ověřit, zda je nabídka skutečně výhodná a zda je daná věc opravdu nezbytně potřebná a dostatečně kvalitní. Tyto nabídky bývají většinou nevýhodné nebo se jedná o prodej zbytečných „cetek".

- Přečerpávání kreditní karty, kupování na dluh – hrozí nebezpečí, že dotyčný vypůjčené peníze nevrátí včas, bude platit vysoké úroky a časem propadne do hlubokého dluhu.

- Nevhodné investování – před každou investicí je potřeba si vše prověřit a případně se poradit. Vyplatí se spíše dlouhodobější investice s vidinou menšího zisku než krátkodobé a riskantní investice. Krátkodobé investování a spekulace mohou stát desítky tisíc korun.

- Špatně nastavená hypotéka – také v případě nesprávně nastavené hypotéky se může stát, že dotyčný přeplatí mnohonásobně více. Před uzavřením smlouvy se vyplatí udělat řádný průzkum trhu nebo se poradit s nezávislým finančním poradcem.

- Půjčky v rodině či kamarádům – mnoho lidí využívá namísto půjček od bank půjčky od svých známých. V takových případech obvykle nemusí platit úroky, zejména pokud se jedná o blízké rodinné příslušníky nebo velmi dobré přátele. Pokud se osvědčí, že dotyčný, který si peníze půjčí, je také ve stanoveném termínu vrátí, pak člověk nemusí mít obavy. Nejedno přátelství či rodinný vztah však zničily právě půjčky. Je to s podivem, ale ne každý je natolik čestný, aby peníze skutečně vrátil. A pak jsou také lidé, obvykle mohou být z okruhu známých či ne tak blízkých přátel, kteří si půjčují kde se dá, a mají neustále potíže s navrácením. Před těmi je potřeba mít se na pozoru a raději sepsat smlouvu o půjčce!

Co s tebou udělá slovo „sleva"?

Máš zkušenosti s půjčkami? Pokud ano, jaké?

Máš nějaký příklad finanční smůly nebo štěstí z okolí, ze kterého se dá poučit? Poděl se o něj.

?

Člověk v nouzi

Stalo se vám, že vás na ulici oslovila neznámá osoba s prosbou o pomoc?

Někdy se skutečně může stát, že se jedná o člověka, který se ocitl v nouzi a potřebuje peníze na autobus či vlak, aby se dopravil domů. ***Pokud snad přeci jen vzbudí důvěru a touhu pomoci, vyplatí se alespoň dodržet následující pravidla:***

— *Pořádně si daného člověka prohlédnout. Není jeho tvář i jeho příběh povědomý? Někteří podvodníci mají za léta praxe své způsoby propracované a dokážou dojmout srdceryvným a věrohodným příběhem.*

— *Vyptat se, na co peníze potřebuje a jak se do situace dostal. Pokud jeho příběh nemá trhliny, je možné uvažovat o určité půjčce. V případě, že požádá o peníze na jídlo či dopravu, je rozhodně lepší zakoupit patřičnou věc než dotyčnému pouze dát peníze. Tedy například zajít do obchodu a koupit mu pečivo nebo s ním jít na stanici a lístek zakoupit.*

POJMY

riziko, inflace, míra inflace, phishing, nigerijské dopisy, podvodné m-platby, sázení, gambling, patologické hráčství

SHRNUTÍ

Riziko je možnost, že nastane situace, kterou si nepřejeme nebo neočekáváme.

Inflace znamená, že ceny v ekonomice rostou. Za stejnou věc člověk zaplatí každý rok o něco víc peněz, nebo analogicky za stejné peníze, které má člověk k dispozici, si toho koupí méně. Inflace se vypočítává z růstu cen ve spotřebním koši. Protože peníze při inflaci ztrácejí na hodnotě, je dobré je uložit někam, kde budou vydělávat.

S finančními riziky se člověk stále častěji setkává na internetu. Například v podobě podvodných zpráv jako je phishing, nigerijský dopis nebo v podobě podvodných výzev k mobilním platbám. Obranou je obezřetnost, používání antivirových softwarů a sledování podvodných „trendů" na specializovaných stránkách jako hoax.cz nebo e-bezpeci.cz.

Sázení na výsledky fotbalových a hokejových zápasů má v České republice velkou oblibu. I na této zálibě je však možné vytvořit si závislost a v touze za výhrou přijít v průběhu měsíců či let o nemalou finanční částku. Základní pravidlo zní: aby se hra nestala závislostí, měl by si sázkař umět odepřít sázení kdykoliv a nikdy by neměl překročit takovou hranici, aby mu nedostačovaly prostředky na jiné aktivity a živobytí.

Mnohem nebezpečnější a svými důsledky drtivý bývá gambling – neboli závislost na hře, zejména na hracích automatech. Gamblerství či syndrom patologického hráčství je velmi vážnou chorobou s důsledky pro nemocného i jeho okolí. Gambler se stává na hře závislý a v touze po výhře se ocitá v kolotoči dluhů a případně i krádeží. V případě vznikající nebo rozvinuté závislosti na hře je potřeba se obrátit na odborníky a nařídit léčbu.

Lidé se ve svých finančních rozhodnutích dopouštějí různých chyb, nejčastějšími jsou vůle nechat se zlákat na akční nabídky, nevhodné investování, špatně nastavená hypotéka, časté přečerpávání kreditní karty.

Dárcovství a dobrovolnictví

POMÁHAJÍCÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE, FORMY POMOCI – FINANČNÍ DAR, VĚCNÝ DAR, DOBROVOLNÁ PRÁCE

X. DÁRCOVSTVÍ A DOBROVOLNICTVÍ

Součástí světa financí je také dárcovství. Jak bylo poznamenáno již v první kapitole, velká část lidí nežije v důstojných podmínkách. Trpí nedostatkem potravy, pitné vody, nemá možnost zdravotnického ošetření ani základního vzdělání a potřebuje pomoc druhých.

Nemusí se jednat jen o obyvatele vzdálených rozvojových zemí. Lidé, kteří potřebují pomoc, finanční i psychickou, mohou bydlet i ve vedlejší ulici či blízkém městě. Jejich podmínky pravděpodobně nebudou tak tristní, přesto však i oni mohou potřebovat pomoc. Může jít o seniory, sociálně slabé či lidi trpící vážnou nemocí.

Kromě obdarovávání těchto lidí peněžitými či věcnými dary je také možné poskytovat dobrovolnou pomoc prací. Po celém světě existují organizace, které se bezplatné pomoci těmto lidem věnují.

Ten, kdo obdarovává, pak za svoji pomoc může získat poznání, dobrý pocit z pomáhání, zkušenost i nová setkání.

V České republice existuje několik větších organizací, které se této činnosti věnují. Těmi nejznámějšími jsou:

- Charita Česká republika,
- ADRA,
- Člověk v tísni,
- Diakonie Českobratrské církve evangelické.

Slovo charita pochází z latinského výrazu caritas = slitování, smilování.

CHARITA ČR

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA

Charita Česká republika je nezisková nestátní organizace s více než stoletou tradicí. Je největším nestátním poskytovatelem sociálně zdravotních služeb. Hlavní činností Charity ČR je pomoc na území České republiky, stále větší měrou se však podílí také na humanitární a rozvojové pomoci v zahraničí.

ADRA

ADRA

Nadace, která si klade za cíl pomáhat lidem jak u nás, tak i v zahraničí. Kromě pomoci při řešení krizových situací, které jsou důsledkem živelných katastrof, rasizmu či politických konfliktů, realizuje projekty podporující výchovu dětí a mládeže k sociálnímu cítění, boj proti rasizmu a náboženské nesnášenlivosti.

ČLOVĚK V TÍSNI

ČLOVĚK V TÍSNI

Společnost Člověk v tísni vznikla v roce 1992 v okruhu válečných zpravodajů a novinářů věnujících se zahraničnímu zpravodajství. Postupně se společnost etablovala jako profesionální humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě. Věnuje se také oblasti vzdělávání a pomoci lidem žijícím v sociálním vyloučení.

Společnost Člověk v tísni je pořadatelem Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět.

DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ

DIAKONIE

Diakonie Českobratrské církve evangelické obnovila svoji činnost v roce 1989. Celorepublikově poskytuje sociálně zdravotní, vzdělávací a pastorační služby. Pomáhá klientům v nepříznivých životních situacích: od rané péče a pomoci rodinám s dětmi s postižením, přes provoz nízkoprahových klubů, azylových domů, chráněných dílen až po seniorská zařízení či hospic pro umírající.

Tyto společnosti, jimž se z dobrovolnické činnosti podařilo rozvinout ve funkční organizace, mají své stálé zaměstnance, ale v jejich řadách se uplatňují také dobrovolníci, nejčastěji z řad studentů. Ti tak mají možnost zapojit se do některého z projektů a svojí činností pomáhat druhým. Zároveň tak získávají dobrý pocit z prospěšné činnosti, zkušenosti, poznání a případnou přípravu na svoje budoucí povolání.

Kromě výše jmenovaných organizací existují v České republice stovky dalších neziskových organizací, které se věnují charitě i jiným veřejně prospěšným činnostem. Pokud tedy má člověk chuť pomáhat v jakémkoliv oboru nebo regionu, možnosti jsou neomezené.

Formy pomoci

člověk **může pomoci:**

- **finančním darem**
- **věcným darem**
- **dobrovolnou prací**

FINANČNÍ DARY

Finanční dar se dá poskytnout třemi způsoby – vkladem nebo převodem na účet organizace, která pomoc zajišťuje, vhozením hotovosti do kasičky veřejných sbírek pořádaných na ulicích měst a obcí nebo zasláním dárcovské SMS, tzv. DMS.

Peníze na účet příslušné neziskové organizace může člověk vložit jednorázově nebo mít např. zřízený trvalý příkaz k úhradě a prostředky posílat jedenkrát měsíčně/čtvrtletně/ročně. Některé neziskové organizace nebo nadace mají u bank zřízeny tzv. transparentní bankovní účty, díky kterým může každý jednoduše online sledovat pohyb a použití peněz.

U pouličních sbírek by měl být člověk obezřetný. Před přispěním na dobrou věc se doporučuje zkontrolovat pověření osoby, která peníze na ulici vybírá, a zda je kasička řádně zapečetěna. Výběrčí by vám měl o projektu hledajícím podporu poskytnout co nejvíce konkrétních informací včetně identifikace organizace, která sbírku pořádá. Platí zde několikanásobně heslo: důvěřuj, ale prověřuj.

Dárcovské SMS jsou nejpohodlnějším způsobem, jak nějaké neziskové organizaci přispět. Je možno poslat SMS za 30 Kč na číslo 87 777 s textem DMS XXX (namísto XXX se vyplňuje zpravidla jméno příslušné neziskové organizace). Obdarovaný pak obratem obdrží 27 Kč z přispívané částky.

VĚCNÉ DARY

Věcné dary jsou pro neziskové organizace také důležité. Darovat se dá staré oblečení (v obcích se nyní objevují kontejnery na textil pro charitu), nábytek i jiné nepoužívané věci, které využijí organizace pracující s bezdomovci, seniory, nízkopříjmovými rodinami nebo postiženými lidmi. V případě pořádání humanitárních akcí charitativní organizace určitě neodmítnou balenou vodu, léky, trvanlivé potraviny nebo deky. Prospěšně se člověk může „zbavit" i starých hraček nebo knih, které jistě ocení dětské domovy nebo domovy pro seniory. Vždy záleží na výzvě charitativní organizace nebo domluvě s konkrétní neziskovou organizací.

DOBROVOLNÁ PRÁCE

Dobrovolnictví je samostatná činnost prováděná ve prospěch druhých bez nároku na finanční odměnu.

Proč se stát dobrovolníkem?

Důvody k dobrovolnictví bývají většinou morální. Patří mezi ně potřeba pomáhat druhým, měnit svět k lepšímu, pomáhat při živelní katastrofě, mírnit utrpění nemocných lidí při epidemiích apod. Časová náročnost dobrovolných činností je různá.

Rozšířené dobrovolnické organizace v České republice:

- sbory dobrovolných hasičů (zasahují v případě požáru nebo živelních katastrof bez nároku na odměnu),
- Český červený kříž (jeho členové jsou v případě potřeby připraveni poskytnout první pomoc),
- neziskové organizace působící v oblasti sociálních či zdravotnických služeb,
- turistické a okrašlovací spolky (starají se o značení turistických tras, údržbu památek apod., nejznámějším turistickým spolkem v ČR je Klub českých turistů),
- organizace zaměřené na práci s dětmi a mládeží (např. Junák),
- tělovýchovné jednoty, např. Sokol, Orel, Sport pro všechny aj. (dobrovolníky jsou především cvičitelé jejich oddílů – zpravidla vykonávají činnost bez nároku na odměnu),
- spolky ochránců přírody (např. Český svaz ochránců přírody, Brontosaurus a další, jejich členové se bez nároku na odměnu podílejí na ochraně přírody).

Jak se zapojit do dobrovolnické činnosti

Je spousta možností, jak se člověk jako dobrovolník může zapojit do různých projektů v Čechách, ale i v zahraničí. Pomoc s opravou starého hradu, s organizováním volného času pro staré lidi v domovech důchodců, s přípravou divadelního festivalu nebo s úklidem lesa za domem jsou jen některé z tisíce možností, jak zlepšit něco ve svém okolí. Člověk si může vymyslet vlastní projekt nebo se přidat k těm, co už fungují. Záleží jenom na tom, kolik času a energie má v plánu dobrovolnictví věnovat, což je dobré si předem dobře rozmyslet. I malá pomoc je ale pomoc!

Zprostředkováním dobrovolnictví doma i v zahraničí se přímo věnuje několik organizací, např. INEX – Sdružení dobrovolných aktivit (www.inexsda.cz) nebo Evropská dobrovolná služba.

INEX

Workcampy *jsou krátkodobé „pracovní tábory", které představují kombinaci netradiční formy poznávání cizích zemí a účasti na veřejně prospěšných projektech.*

Aktéři v dobrovolnictví: *organizace dobrovolnické služby lze rozdělit podle jejich vztahu k dobrovolníkovi na* ***vysílající organizace*** *(organizace, která posílá dobrovolníka na práci) a přijímající organizace (organizace využívající dobrovolníkovu službu).*

POJMY

charita, nezisková organizace, dárcovství, dobrovolnictví, vysílací organizace, přijímací organizace, dárcovská SMS neboli DMS

SHRNUTÍ

Dárcovství a dobrovolnictví jsou způsoby, jak pomáhat lidem v nouzi. V případě dárcovství se jedná obvykle o pomoc prostřednictvím finančních či hmotných prostředků, v případě dobrovolnictví nabízí obvykle dobrovolník svoje služby, tj. pomáhá prací. Podstatou dárcovství a dobrovolnictví je, že dotyčný pomáhá bez nároku na honorář.

V České republice existují stovky charitativních a neziskových organizací, které vykonávají prospěšnou činnost a přímo se zabývají pomocí okolí.

Finanční gramotnost pro druhý stupeň ZŠ
2. upravené vydání, Praha: Generation Europe, 2021
Autor: Ing. Lenka Mužíčková

Graphic Design © MgA. Veronika Hrozinková
Sazba: MgA. Veronika Hrozinková, Tomáš Hrozinka
Jazyková redakce: Věnceslava Hrušáková
Produkce: Nakladatelství Jalna

Internetové odkazy uvedené v učebnici jsou platné k prosinci 2021.
Publikace může být pro účely výuky ve školách volně reprodukována (mechanicky, kopírováním či jinak). V případě zájmu o jiné než výukové využití na základních, středních či vysokých školách kontaktujte Generation Europe, z. s.

Publikace byla vydána s finanční podporou Ministerstva průmyslu a obchodu ČR.

MINISTERSTVO
PRŮMYSLU A OBCHODU

Za finanční podporu děkujeme také programu Abeceda peněz České spořitelny, který zábavnou formou učí rozvíjet finanční gramotnost nejen těch školou povinných.
www.abecedapenez.cz

ČESKÁ spořitelna | Ať se daří

Vydavatel:
Generation Europe, z. s.
Vratislavova 30/8, 128 00 Praha 2-Vyšehrad
E: info@generationeurope.cz
www.generationeurope.cz

GenerationEurope

ISBN 978-80-907254-7-8

© Generation Europe, z. s., 2021

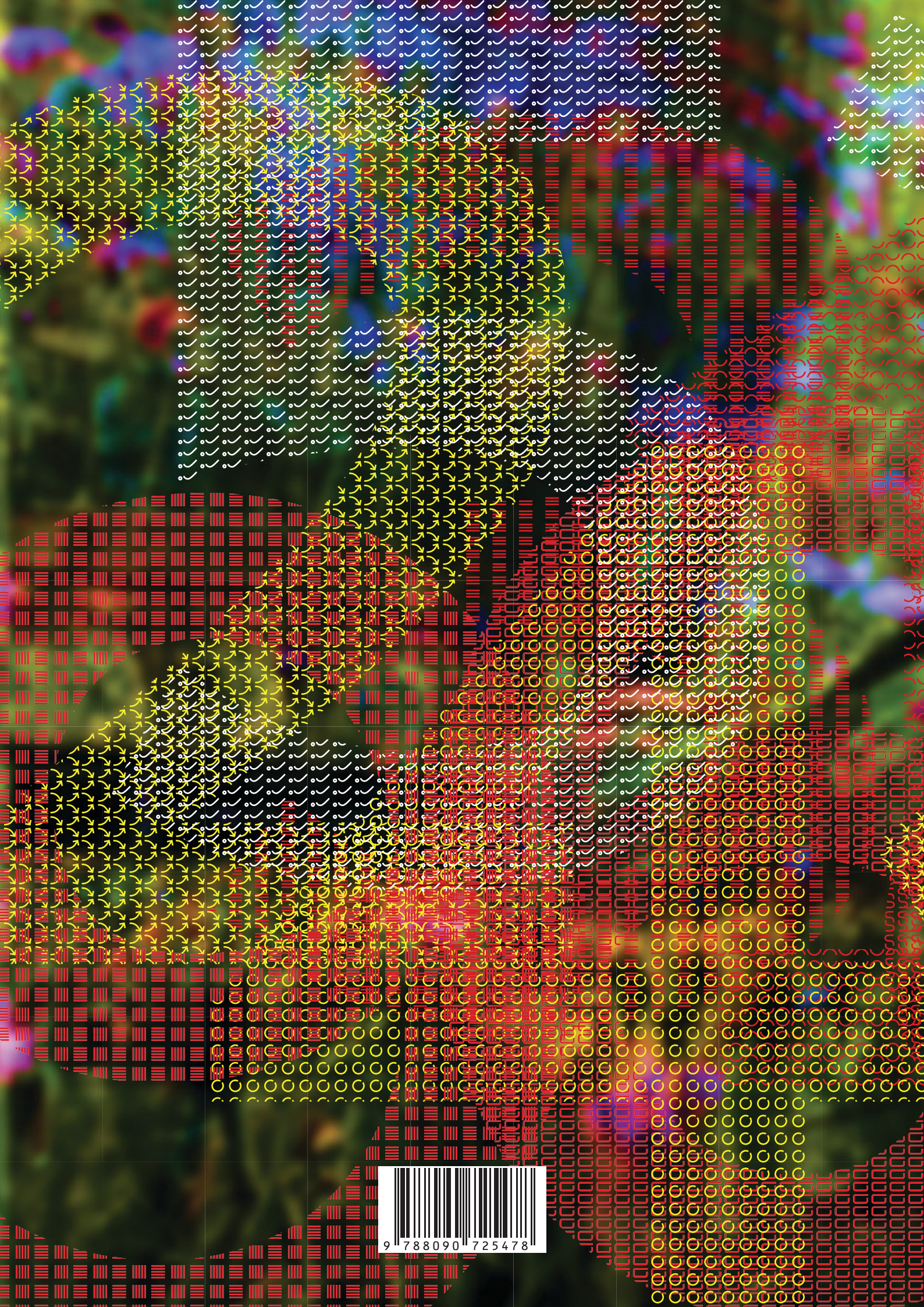

9 788090 725478